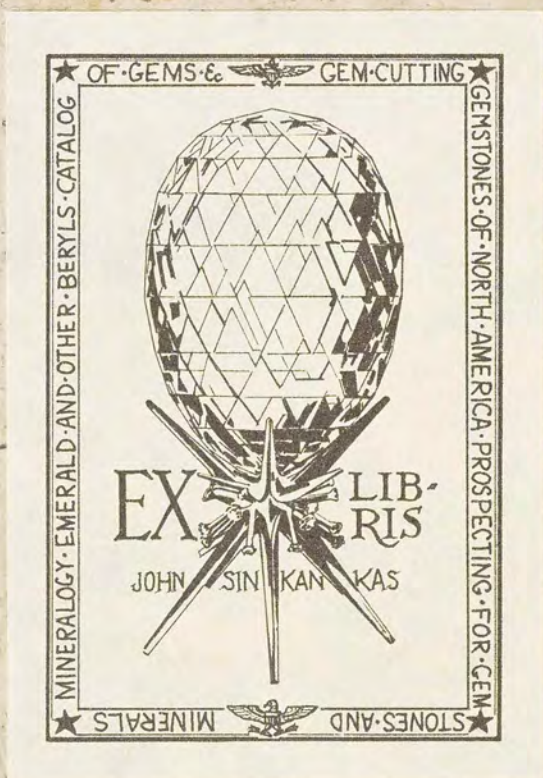
US

LIS

OF·GEMS·&c
GEM·CUTTING
GEMSTONES·OF·NORTH·AMERICA·PROSPECTING·FOR·GEM
STONES·AND
MINERALS
MINERALOGY·EMERALD·AND·OTHER·BERYLS·CATALOG
EX LIBRIS
JOHN SIN KAN KAS

24= 1/13/73
Rosenthal

IH

JOHANNIS KIRCHMANNI Lubecensis

De ANNULIS

LIBER SINGULARIS

16

23.

LUBECÆ,
Typis & Sumptibus SAMUELIS
JAUCHII, Bibliop.

Nobilissimo et Amplissimo viro

Dn. JANO RUTGERSIO SERENISSIMI SUECIÆ REGIS GUSTAVI ADOLPHI

Consiliario & ad Potentissimos ORDINES *Belgij Fœderati Legato, Domino & amico suo magno*

JOHANNES KIRCHMANNUS S. P. D.

ANni ſunt hodie novem, Nobiliſſime Rutgerſi, quan-

 do

do hac transiens, ad me, quem Rostochio huc commigrasse intellexeras, salutandi causâ ultro veniebas, &, quæ tua est humanitas, me nihil tale cogitantem ad amicitiam tuam non admittebas solùm, sed & advocabas. Ex illo tempore etsi quidem Fortuna

te & Virtus certatim ad amplissimas dignitates evexêre: non tamen semel conceptos amoris nostri igniculos intermori passus es, sed eos non solùm absens inter tot negotia, quibus quotidie distringebaris, suavissimarum epistolarum quasi flabello ventila-

ſti: verùm etiam quoties in hanc Urbem veniſti, ea benivolentiæ & amoris ſigna mihi incoràm oſtendiſti, ut majora vix poſſès ulli eorũ, quos quotidianus vitæ uſus tibi adjunxit. Hæc tua ſingularis humanitas ita me cepit, ut rationem mihi eſſe ineundam

dam putarem, qua meam quoque erga te obſervantiam declararem, niſi vellem perpetuam ingratitudinis notam ſuſtinere. Quare cum hoc ipſo temporis articulo, quo Sereniſsimi & fortiſsimi Regis tui ad Belgij Fœderati Ordines Legatus hâc de-

nuo transis, libellus noster De Annulis, fatone an casu? Typographi opera absolutus exiret, largiter mihi in genium amicitiæ nostræ peccaturus videbar, si eum alteri quàm tibi inscriberem. Præter enim quàm quod tu me ad illum perficiendum

&

& divulgandum crebrò hortatus es, tu quoque omnium optimè judicare de his ſtudijs potes; quæ ab ineunte ætate ſic ſemper coluiſti, ut jam in Repub. literaria unanimi ſuffragio omnium literatorum jus ſpectandi in ipſa orcheſtra conſequu-

tus ſis: quæque ſic etiam nunc amas, ut nec in graviſsimis occupationibus tuis; non in difficilimis & periculoſiſſimis itineribus, quibus fere florem ætatis tuæ contriviſti, priſcos ſcriptores è manibus deponas. Teſtantur id libri Variarum Lectio-

ctionum, multiplici eruditionis copia referti, quibus æternitati nomen tuum consecrasti: testabuntur id Venusinæ Lectiones, quibus ut aliquid otij nactus extremam tandem manum imponas, nec earum editionem orbi diutius invideas, omnes Mu-

Musarum alumni te rogamus. Nolo hic ceteras animi tui dotes recensere, ne quid auribus tuis dare videar. Hoc tantùm à te etiam atque etiam peto, ut tenuem hunc libellum, quem clarissimi nominis tui auspiciis jam in publicum emitto, tan-

quiam exiguum pignus & monumentum magnæ in te observantiæ magnique cultus benigna fronte accipias, eique locum aliquem in felectissima tua bibliotheca assignes. Quod si, ut spero, à te impetravero, voti mei summam me consequutum

tum putabo. Vale Vir Amplissime & me solito amore complecti persevera. Datum Lubecæ a. d. IV. Kalend. Decemb. Anno Christi CIↃ.IↃC.XXIII.

IOANNES RUTGERSIUS
IOANNI KIRCHMANNO ſuo
S. D.

PErlegi, Vir Clariſſime, &, ita me Deus amet, perlegiſſe jucundum fuit, ea folia, quæ è tuo De ANNULIS *Libello ad me miſiſti. Tam enim accuratè, tantaq; cum eruditione tota ejus Hiſtoria à te tradita eſt, ut neq; ei ad perfectionem, neq; tibi ad ſummam laudem quicquam deeſſe videatur. De quo ego plura dicerem, ſi tot mihi linguæ forent, quot tu eo libello tibi obligaſti. Quod verò me potiſſimum eligere tibi placuit, cujus honori tam præclarum laborem dedicares, verba non invenio, quibus gratias tibi condignas agam. Sed*

totum illud, cui ego solvendo non sum, à tantopere devinctâ tibi & præsenti & venturâ ætate feres. Interim quando aliud, quod reponam, nihil habeo, hunc animum in perpetuum tibi devoveo. Cujus ego, ut tu tuum erga me hoc ANNULO *tuo obsignasti, testem atq; obsidem hanc epistolam esse volo. Vale Vir Clarissime, &, quod facis, te imitari perge. Dabantur Hamburgi, ipsis Kalend. Decembribus, CIƆ. IƆC. XXIII. Dionysiano.*

Johan.

JOHANNIS KIRCHMANNI

DE ANNULIS LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

Annuli etymon & variæ significationes. Ungulus, Condalus.

ANnulorum hiſtoria non admodum in vulgus nota eſt, quæ tamen multos inſignes & notabiles ritus continet, quorum explicatio magna luce perfundere poterit priſcos ſcriptores. Ea re nobis viſum fuit, quæ de ijs ſparſim legimus, hoc libro collecta vulgare, & hanc operam gratificari illis, qui antiquitatis & humaniorum literarum ſtudio tenentur. Ne verò quenquam longiore antelogio detineamus, jam nunc à carceribus proſilimus in ipſum circum, quẽ ita decurremus, ut à nominis notatione, quod in quaq; re Stoici facere conſueverunt, exorſi, ut aliud ex alio in mentem nobis inciderit, ita quodq; perſequamur.

Annulus igitur vel, ut alij ſcribunt, *Anulus*, & *Anellus*, diminutiva ſunt, & à voce *Anus*, quæ circulum ſignificat, derivantur.

Nam *ut parvuli circuli annuli: ſic magni dicebantur anni*, teſte Varrone lib. v. de ling: Latina: qui etiam hinc *tempus illud, à bruma ad brumam dum Sol redit, Annum* dici autumat. Cuj adſtipulatur Servius in lib. I. Æneidos: *Annus dictus quaſi anus, id eſt, anulus, quod in ſe redeat: ut eſt in ſecundo Georg: Atq; in ſe ſua per veſtigia volvitur annus*. Ob quam cauſam etiam annus apud Ægyptios, ante inventas literas indicabatur *picto dracone caudam ſuam mordente: quia in ſe recurrit*, ut ait idem Servius ad hæc verba; *Septem ingens gyros* lib. v. Æneidos.

Habet igitur hæc vox duplicem ſignificationem, Laxam & Aſtrictam. Hæc eſt, qua uſitatum & vulgo notum digitorum geſtamen propriè denotatur. Græci à digitis Δακτύλιον appellavêre, teſte Plinio l. XXXIII. cap. I. Priſci *Ungulum* interpretati ſunt; quod, præter Plinium dicto loco, teſtatur Feſtus: *Ungulus Oſcorum lingua annulus*. Pacuvius in Jliona: *Repugnanti ego porro hunc vi detraxi ungulum*. Et in Atalanta: *Suſpenſum in lævo brachio oſtendo ungulum*. Idem autem Feſtus notat annulum

nulum quoque *condalum* dici solitum: *Condalus*, ait, *annulus*: *Condalium similiter annuli genus*, â Græco Κόνδυλος, quod digiti articulum significat: mutato υ in a, ut κύλιξ calix. Plaut. Trinum: Act. IIII. sce. III. vers. VII. *Satin' in thermopolio condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem.* Et vers. XV. *Inter eósne homines condalium te redipisci postulas?* Idem Plautus Menandri fabulam, quæ Δακτύλιον inscribitur, & ab Athenæo lib. VI. laudatur, cum vertere vellet, Condalium eam nominavit, ex qua Varro libr. VI. de ling: Lat: locum quendam citat.

Laxior significatio est cum Annuli appellatione signamus, quicquid ferè orbiculari forma præditum est. Quo sensu *Annulos velares* dixit Plinius, quibus aulæa & cortinæ contrahuntur, aut expanduntur lib. XIII. c. IX. *Lignum intus* (loquitur de Persica Ægypti) *grande, firmæq; duritiæ, ex quo velares detornant annulos.* Loricam quoq; esse *tunicam ex anulis ferream* ait Varro. lib. IV. de Ling. Lat. Et compedes, quibus noxiorum, vel fugitivorum pedes vinciuntur, *Annulos* vocavit Mar-

tialis cum alibi, tum libr. III. Epigr: XXIX. quo Zoilum perstringit, qui ex servo eques factus priores annulos, puta compedes, Saturno dedicabat:

Has cum gemina compede dedicat catenas
Saturne tibi Zoilus annulos priores.

Eodem significatu & Apulejus sumsit lib. IX. Metam. ubi describit homines in pistrino laborantes, quorum *nonnulli exiguo tegili tantummodò pubem injecti; cuncti tamen sic tunicati, ut essent per pannulos manifesti, frontes literati, & capillum semirasi, & pedes annulati.* Sed & de intortis illis crinibus, qui aliàs *cirri* dicuntur, usurpat idem Martialis lib. II. Epigr: LXVI.

Vnus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incerta non bene fixus acu.

De Inauribus Plautus in Pœnulo Actu. V. sce. II.

MILPH. *Viden' homines sarcinatos consequi?*
Atq; ut opinor digitos in manibus non habent.
AGOR. *Quid jam?* MILPH. *Quia incedunt cum annulatis auribus.*

Eodem modo etiam apud Græcos Δακτυλίος vox variè accipitur. Nam prætterquam quòd, ut apud Latinos *Anus*, sic ipsa quoque podicem significat, etiam retibus

tibus τὰς δακτυλίας tribuit Xenophon libro de Venatione; Et utrasq; rotæ extremitates; & ferreos illos circulos, per quos habenæ trahuntur: & perforatos lapides, quibus alligare rudentes ſolent, Δακτυλίκς appellari, notat Jul: Pollux lib.1. Onomaſtici cap.x.xi. Et lib.x. cap.xxx.

Caput II.

Annulos à Prometheo originem trahere fabuloſum. Eorum uſum apud Hebræos & Ægyptios etiam ante Trojana tempora extitiſſe. Græcos lignis à vermibus exeſis res quaſvis ante inventos annulos ſignaſſe. θριπήδεστα. Romanos à Sabinis vel Hetruſcis annulorum uſum accepiſſe. Statuas quoq; annulis fuiſſe ornatas.

ORigo annulorum incerta eſt. Fabulæ illorum vetuſtatem á rupe Caucaſea repetunt & Promethei vincula eò detorquent. Narrant enim ipſum, quòd ferulâ ignem ê cœlo furtim ſuſtuliſſet, â Jove ad Caucaſum religatum, & volucri objectum; ſed poſtea, cum Jovem monuiſſet, ut â Thetide abſtineret, niſi vellet ab eo, quem ipſa paritura eſſet, regno expelli, ejus indulgentia ab Hercule liberatum, hac tamen lege, quoniam juraverat, ſe nunquam eum

soluturum, ut ad pœnæ præteritæ indicium annulum ferreum digito gestaret, cui saxi fragmentum esset inclusum: hoc exemplo deinde mortales in gratiam Promethei annulos primum digitis induisse. Plinius in Præfatione lib. XXXVI. & Servius in VI. Eclogam Virgilij. Verùm hoc Plinio meritò videtur esse fabulosum, cum libro XXXIII. cap. I. inquit: *Pessimum vitæ scelus fecit, qui annulum primus induit, nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoq; ferreum annulum dederit antiquitas, vinculumq́; id, non gestamen intelligi voluerit.* Quomodo & apud Germanos *fortissimus quisq; ferreum annulum [ignominiosum id genti] velut vinculum gestabat, donec se cæde hostis absolveret*, teste Tacito de Moribus Germanorum. Trojanis temporibus Annuli usum fuisse ignoratum affirmat idem Plinius, hac ratione ductus, quòd Homerus eorum nullam fecerit mentionem, *cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet* Jliad. ζ *& conditas arcis vestes, ac vasa aurea, argenteaq; & ea colligata nodi, non annuli nota* Odyß. θ.

De

De Græcis quidem hæc verè dicuntur. Nam hos,& præſertim Lacones,ante inventum annuli ſignatorij uſum, lignis â vermibus exeſis res quasvis ſignaſſe, legimus in Græcorum commentarijs. Heſychius : Οἱ Λάκωνες σφραγῖσιν ἐχρῶντο ξύλοις ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένοις καὶ τὰ σημαινομένοις ὁπότε βούλοιντο. Ubi ex Philoſtephano tradit,Herculis id fuiſſe inventum. Hinc ſignacula illa θριπήδεστα & θριπόβρωτα fuerunt nuncupata. Etymologici autor : θριπήδεστα, τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα, οἷς ἀντὶ σφραγῖδος ἐχρῶντο. Euſtathius odyſſ : α. θριπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομικοὶ ἀντὶ γλυπτῶν σφραγίδων. Suidas θριπήδεστα, ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐσφράγιζον. Atque huius conſuetudinis fit mentio apud Lycophronem Caſſandrâ,&Ariſtophanem θεσμοφοριαζούσαις ut præter Caſaubonum notavit Clariſſ: Meurſius ad Lycophronis Caſſandram. Sed apud Hebræos, & Ægyptios etiam ante Iliaca tempora annulos fuiſſe uſurpatos apparet, cùm ex facto Judæ,qui Thamari nurui ſuæ, quam fornicariam eſſe putabat, mercedem concubitus hædum poſcenti, pignoris loco dedit annulum, cum mo-

nili,& virga, Genes. xxxviii. vers. xiix: tum etiam ex historia Josephi, qui â Pharaone Ægypti rege annulo signatorio donatus legitur Genes. cap. xli. & apud Joseph. lib. ii. cap. iii. Atque ideo non possum satis mirari, cur Plinius lib. xxxiii. cap. i. neget Ægyptios annulis usos esse: *Nullos omnino annulos*, inquit ille, *major pars gentium hominumque etiam, qui sub nostro imperio degunt, hodieque habet. Non signat oriens, aut Ægyptus etiam nunc, literis contenta solis.* Nisi fortè Plinius de privatis hominibus intelligendus est, cum Moses de regio annulo loquatur. Fuit tamen usus annulorum Ægyptijs etiam tunc cognitus: a quibus ille, ut multa alia, ad Græcos manavit, & inde rursum fortè ad veteres Italiæ populos. Nam Sabinos etiam Romuli temporibus annulos gestâsse autor Dionysius Halicar. libro. ii. pag. 105. ubi de Tarpeja. Καὶ αὐτὴν ἔρως εἰσέρχεται τῶν ψαλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν καὶ τῶν δακτυλίων. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ σαβῖνοι τότε καὶ Τυρρηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι. Id est: *Hanc cupido subijt annulorum, & armillarum, quas illi gestabant in sinistris brachijs.*

chijs. Gaudebant enim tunc Sabini aureis ornamentis, & non minus, quàm Hetruſci molli victu ac cultu delectabantur. Suidas de eadem hiſtoria: ὁρῶσα σφραγῖδας ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ψέλλια ταῖς χερσὶν ἐπεθύμησε τοῦ χρυσοῦ. Eadem Livius libro I. quanquam de re ipſa dubitare videtur: *additur fabulæ, quod vulgò Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo gemmatosque magna ſpecie annulos habuerint, pepigiſſe eam, quod in ſiniſtris manibus haberent.* A Sabinis igitur hunc morem Romani videntur accepiſſe; vel certè ab Hetruſcis, quod innuere videtur Florus, qui inter alia magiſtratuum inſignia, quæ Tarquinius Priſcus â Tuſcis debellatis ſumſit, etiam annulos ponit l.I.c. v. *Duodecim Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit. & inde Faſces, Trabeæ, Curules, Annuli, Phaleræ, Paludamenta, Prætexta.* Sed quicquid ſit ſive ab his, ſive ab illis annulorum uſus ad Romanos pervenerit, hoc conſtat, ipſos tardè hãc conſvetudinem amplexos, & ne Reges quidẽ omnes annulis delectatos fuiſſe. Nam præter Numæ & Ser: Tullij ſtatuas, nul-

Iam aliam ex ijs, quæ Regibus in Capitolio positæ erant, annulum habuisse autor Plinius lib. XXXIII. cap. I. *Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numæ Servijq; Tullij alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquinijs maximè miror, quorum è Græcia fuit origo, unde hic annulorum usus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferro utantur. Sed à Prisco Tarquinio omnium primò filium, cum in prætextæ annis occidisset hostem, bulla aurea donatum constat: unde mos bullæ duravit, ut eorum, qui equo meruissent, filij insigne id haberent, ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinij ejus statuam sine annulo esse.* Quod verò de statuis annulo ornari solitis Plinius scribit, id ipsum etiam Cicero confirmat, qui libr. VI. Epist. I. ad Atticum ex statu, amictu, annulo, imagine colligit ejusdem Scipionis Africani statuam esse & quæ ad Opis & quæ ad Pollucis ædem posita esset: *De statua Africani ain' tu? Scipio hic Metellus proavum suum nescit Censorem non fuisse? Atqui nihil habuit aliud inscriptum nisi Cos. ea statua, quæ ad Opis per te posita in excelso est. In illa item, quæ est ad πολυδεύκους, hercule*

cule inſcriptum eſt. Cos. *quam eſſe ejusdem ſtatus, amictus, anulus, imago ipſa declarat.*

Caput III.

Annulos vel è ſimplici metallo vel è mixto. Samothracij qui? Annulos partim ſolidos, partim caſſos. Flamines Diales quo annulo uſi? Annulos alios gemmam habuiſſe, alios ea caruiſſe. Gemmas fuiſſe vel figurá aliquá inſignes, vel nulla. Tres annuli partes: Orbiculum, Palam ſive Fundam, & Gemmam. πύελος, πυελὶς, σφενδόνη, ψῆφος. *Annulos etiam ex integra gemma, è ſuccino & ebore fuiſſe.*

ANnulorum non unum genus reperio. Alij fiebant è ſimplici metallo, puta ferro, argento, auro. Alij autem è metallo mixto. Nam vel inaurabant ferrum, & argentum, vel aurum ferro cingebant. Erant enim quidam Annuli οἱ ἐντὸς σιδηροῖ, quidam οἱ ἐκτὸς. De his Artemidorus lib. II. ὀνειροκριτικῶν cap. V. Δακτύλιοι ἐκτὸς σιδηροῖ ἀγαθὸν μὲν, οὐκ ἄνευ δὲ καμάτου τὰ ἀγαθὰ σημαίνουσι. *Annuli extra ferrei bonum quidem, ſed non citra laborem ipſa bona ſignificant.* De illis Plinius lib. XXXIII. cap. I. *Nec non & ſervitia jam ferrum auro cingunt: alij per ſeſe mero auro, decolorant, cujus licentiæ origo nomine ipſo in Samothrace id*

institutum declarat. Vtriusque generis annulos gestasse videtur Trimalcio ille Petronianus, de quo Satyricus: *Habebat etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem, subauratum; extremo verò articulo digiti sequentis minorem, vt mihi videbatur, totum aureum, sed planè ferreũ velut stellis ferruminatum.* Dicti verò hi annuli *Samothracij* teste Plinio, sive è ferro essent fabricati, & auro cincti; sive è mero auro, & colore quodam fusco decolorati. Neque enim audiendus Jsidorus, qui libro xix. cap. xv. de Annulis, *Samathracium aureum quidem* esse asserit, *sed capitulo ferreo à loco ita vocatum.* Nam etiam è ferro fieri solitos indicat Lucretius libro vi. disserens de magnete ferrum alliciente:

Exultare etiam Samothracia ferrea vidi.

Erant etiam alij, quibus cum circulus totus esset aureus; sigillum tamen gemmæ loco erat argenteum: & è contrario, quibus circulus erat argenteus, sigillum verò aureum: Cujusmodi videre est apud Gorlæum Num. 95. 96. 97. 98. Rursum alij erant Solidi, alij Cassi, & pervij. Artemidorus

dorus libro II. cap. II. Ἀεὶ δέ ἀμείνονες οἱ ὁλόσφυροι. οἱ γὰρ κενοὶ καὶ θεῖον ἔνδον ἔχοντες δόλους καὶ ἐνέδρας σημαίνουσι, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ ἐγκεκρυμμένον. οἱ δὲ μείζονας τὰς προσδοκίας τῶν ὠφελειῶν, διὰ τὸ μείζονα τὸν ὄγκον τοῦ βάρους ἔχειν i. e. *Semper autem meliores sunt annuli ex toto fabrefacti, nulla inanitate & completi. Vacui enim cavique & qui divinum ac sacrum quippiam intra se habent dolos ac insidias significant, ob id, quod in se continent occultatum. Vacui verò ac cavi etiam majores expectationes, quàm commoditates præsagiunt, propterea quod majorem molem, quàm gravitatem habent.* Solidis non licebat uti Flaminibus Dialibus, sed tantùm cassis & perviis. Festus in Edera: *Sed ne annulum quidem gerere Flamini Diali licebat solidum.* Agellius lib. x. cap. xv. *Flamini Diali annulo uti, nisi pervio cassoque, fas non est.* Rursum alii erant sine gemma, qui Græcis ἄπειροι, ἄλιθοι, ἄψηφοι dicuntur. Aristoteles libro III. φυσικῆς ἀκροάσεως cap. IX. καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασὶ τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην. *Etenim annulos illos, qui pala carent,* ἀπείρους *esse ajunt.* Julius Pollux libro VI. capit. XXXIII. Tit. VII. τὸν δὲ περιφερῆ, καὶ ἄλιθον δακτύλιον, ἀπείρονα καλοῦσι: nisi fortè ἄπειρον scriptum

reli-

reliquit Pollux. Nam ἀπείρων valet quidem idem quod ἄπειρος, ſed poëticum eſt. Artemidorus ἀψῆφυς vocat libro II. cap.v. Cujus verba mox aſſcribam. Hujus generis annuli duo ſunt apud me, quorum alter exterius octangulâ, intus rotundâ forma conſtat, & inſcriptionem habet GENIO CASSI SIGNIF. cujus copiam mihi fecit illuſtris Marcus Velſerus Reipub: Auguſtanæ II. VIR Præfectus, columen antiquitatis, & Germaniæ noſtræ, cum viveret, lumen: in cujus obitu quantam literæ jacturam fecerint, vix decem linguis quis explicare poſſit. Alter in orbiculo, qua parte gemmæ ſolent claudi, continet has literas NER quadrangulæ figuræ incluſas: Hunc donavit mihi Nob: & ampliß: Janus Rutgerſius potentiſſimi Sueciæ Regis GUSTAVI ADOLPHI Conſiliarius & legatus, de cujus admirabili ingenio & inſigni eruditione nunquam ita magnificè quicquam dixero, quin id virtus illius ſuperet.

Alij verò gemmam habebant, eamq; vel figurâ aliquâ inſignem, vel nulla. Plinius libro XXXIII. cap. I. *Multis hoc modis, ut*

cetera

cetera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuq; opimo digitos onerando: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit, ac ne quis signandi causam in annulis esse intelligeret, solidas induit. Quid? quod duas quoque gemmas (fortè & plures) uni annulo insertas fuisse, videre est ex Epistola Valeriani Imperatoris, ubi *annuli bigemmei uncialis* fit mentio apud Trebell: Pollionem in D. Claudio. Notat cl. v. Ælius Everhardus Vorstius Celsissimi ac invictissimi Herois D. MAURITII Principis Auraici & Comitis Nassovij Medicus ordinarius in Commentariolo de Annulorum origine, quem Abrahamus Gorlæus Dactyliothecæ suæ præfixit, nullum fuisse lapidis pretiosi genus, modò aut scalpro aut cælo corrumpi posset, quod antiquis illis luxuriæ magistris intactum sit relictum: Soli Adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum: sed hic quomodo vitiaretur nostra ætate reperisse Mediolanensem quendam Jacobum Trecciam, qui Philippi Hispaniarum

rum Regis gentilitia insignia Adamanti summa arte insculpsit. Cum verò omnes ferè gemmæ ad usum sigillorum inciderentur aut cælarentur, tres tamen maximè omnium ad hos usus aptabantur, Achates, Onyx, & Sarda, eò, quod ceram non traherent, pulcherrimèque ac sine labe effigiem exprimerent. Vitreas gemmas in annulis vulgus usurpabat. Plinius libro XXXV. capit. VI. extremo: *Annulare* (color annularis) *quod vocant candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta admixtis vitreis gemmis ex vulgi annulis: unde & annulare dictum.*

Ceterùm imagines, quæ gemmis incidebantur, aliæ erant cavæ, quæ scalpro fiebant: Aliæ extuberantes prominentesque, quæ cælo: unde & gemmæ, quæ ejusmodi imaginem exhibebant, *Ectypa* dicebantur, ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς ἔχειν τὸν τύπον: Seneca lib. IV. de Beneficijs. c. XXVI. *Paulus Prætorius in convivio quodam Tiberij Cæsaris habens imaginem ectypa & prominente gemma.*

Talis igitur annulus, qui gemmam habet, ut id quoque hoc loco moneam, con-

stat

ſtat tribus partibus: Orbiculo, Pala, Gemma. Apulejus in Floridis de Hippia philoſopho: *Etiam pedum tegumenta crepidas ſibi compegerat, & annulum in læva aureum faberrimo ſignaculo: quem oſtentabat. ipſe ejus annuli & orbiculum circulaverat, & palam clauſerat, & gemmam inſculpſerat.* Orbiculus eſt ipſa annuli περιφέρεια. Pala [quæ & *funda* dicitur Plinio libro XXXVII. cap. VIII. *Præſtantiores funda clauduntur*,] eſt pars annuli, cui gemma inſeritur. Philargyrus in III. Georg: *Paleam* appellat. Polluci πυελὸς vel πυελὶς dicitur: καὶ τοῦ δακτυλίου τὸ μὲν ὁ κύκλος, τὸ δὲ ἵνα ὁ λίθος ἐναρμόζεται, πυελός τε καὶ πυελίς. Harpocration: πυελίδα τὸ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον σφραγιδοφυλάκειον. Alij σφενδόνην vocant. Gloſſarium: *Paleta*, lege *Pala* σφενδόνη δακτυλίου. Julius Philargyrus in III. Georg: *Palearia. Vnde & paleæ, quæ collum amplectuntur, & ea pars annuli, quæ gemmam cohibet, propter ſimilitudinem Palea dicitur.* Cic: de offic: III. *Cum paleam ejus annuli converteret.* Quanquam exemplaria Ciceronis antiquiſſima *palam* non *paleam* legunt, ut obſervavit Johan à Wower. Gemma annulo incluſa Græcis di-

citur ψῆφος. Svidas : ψῆφον καλοῦμεν λίθον τὸν ἐν τῷ δακτυλίῳ, καὶ τῶν χρημάτων ἀριθμόν. Hinc Artemidorus libro II. cap. V. Ἀγαθοὶ δὲ καὶ οἱ χρυσοῖ οἵγε ψήφους ἔχοντες. ἐπεὶ οἵγε ἄψηφοι ἀκερδεῖς τὰς ἐγχειρήσεις σημαίνουσι, διά τὸ ἄψηφον. ψῆφον γὰρ καλοῦμεν ὥσπερ λίθον τὸν ἐν δακτυλίῳ, οὕτω δὴ καὶ τὸν τῶν χρημάτων ἀριθμόν. hoc est. *Boni sunt etiam aurei, qui lapillos habēt nam qui lapillis carent, minimè lucrosas aggressiones significant, propterea, quod ψήφους non habent.* ψῆφον *enim vocamus tum lapillum in annulo, tum etiam pecuniarum numerum.* Erat & gen⁹ annulorum, quib⁹ clavis erat adjuncta ad duplicem usum, signandi aperiendique. Cujusmodi annulos (ferreos tamen, ut appareat servorum fuisse, aut vulgarium militum) in Batavis erutos complures se vidisse testatur Justus Lipsius ad Tacitum, qui formam eorum exhibet, uti & Hadrianus Junius in Historia Bataviæ cap. x. imprimis verò Gorlæus Num. XLII. Nec verò ex metallo solùm, sed & ê succino, & ebore, integrisque gemmis annulos factos legimus. Annulum ex Sarda integra cum pala aurea, & circulo argenteo exhibet Gorlæus in Dactyliotheca sua Num.

Num. CI. Succineorum, Eburneorumque meminit Artemidorus libro. II. capit. V. Σούκινοι ἢ καὶ ἐλεφάντινοι καὶ ὅσοι ἄλλοι δακτύλιοι γίνονται, γυναιξὶ μόναις συμφέρουσι: *Succinei & eburnei, & quicunque alij fieri annuli solent, solis mulieribus conferunt.* Svidas eadem: Σούκινοι καὶ ἐλεφάντινοι δακτύλιοι γυναιξὶν εἰσὶ σύμφοροι. Succino autem multùm gavisas fuisse mulieres, testatur Plinius lib. XXXVII. capit. II. *Proximum locum in delitiis, fœminarum tamen adhuc tantùm, succina obtinent, eandemque omnia hæc, quam gemmæ autoritatem.* Hinc Ovidius lib. II. Metamorphoseos de Phaëtontiadum lacrimis:

Inde fluunt lacrimæ, stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis, quæ lucidus amnis
Excipit & nuribus mittit gestanda Latinis.

Prudentius περὶ στεφάνων de Eulalia:

Spernere succina, flare rosas
Fulva monilia respuere &c:

CAPUT IV.

Annulos utraque manu quidem gestatos & potissimum sinistrâ & quare? Digitos omnes, excepto medio, annulis oneratos. Ratio AEgyptiaca de vena à corde ad digitum annularem pergente refutata. Κοράκιον. Ἀκαρές.

SED nec modus gestandi annulos unus idemque apud veteres fuit. Dextra

quidem gestatos, evidenter ostendit Jeremias, qui capit. XXII. vers. XXIV. Deum inducit sic loquentem : *Etiamsi esset Conia filius Joacim regis Iudæ annulus signatorius in manu dextra mea, inde evellam eum.* Sirachus capit. XLIX. vers. XIII. *Quomodò amplificemus Zorobabel ? nam & ipse quasi signum in dextra manu Israel.* Apud Romanos verò ante usum gemmarum (si Atteio Capitoni apud Macrob. libro VII. fides habenda est) cum sculptura adhuc annuli materiæ imprimebatur, sive ex fero foret, sive ex auro, *gestabatur, vt quisq; vellet, quacunq; manu, quolibet digito.* Sed postquam gemmę etiam addi cœperunt, sinistra potissimùm manus huic gestamini destinata fuit: nisi quòd interdum homines supra modum molles, & luxuriæ dediti, etiam dextram in subsidium vocabant, si fors sinistra ferendo oneri non esset: id quod subindicare videtur Lucianus in Navigio, apud quem cum Timolaus multos sibi annulos optasset, quorum beneficio & rectè valeret, & robore alios superaret, & alios in soporem collocare, aut aliud quippiam, quod conditionem humanam

exce-

excedat, præſtare poſſet, quærit ex ipſo Lycin⁹: Ἀτὰρ εἶπέ μοι καὶ τόδε, τί δήποτε οὐχ εἷσ δακτύλιος ἅπαντα ταῦτα δύναταί σοι, ἀλλὰ τοσούτους περιειλημμένους βαδίζῃ, τὴν ἀριστερὰν πεφορτισμένος, κατὰ δάκτυλον ἕνα, μᾶλλον ἢ ὑπερπαίει ὁ ἀριθμὸς καὶ δεήσει καὶ τὴν δεξιὰν συνεπιλαβεῖν. *At vero etiam hoc reſponde mihi, cur tandem non unus annulus omnia tibi iſta poteſt, ſed tam multis revinctus ſiniſtra gravata per ſingulos digitos? imò verò excedit numerus & neceſſe erit etiam dexteram ferendo oneri ſuccedere.* Quòd autem læva manus annulorum ſedes fuerit, ſicut hodieque eſt, multa ſcriptorum loca teſtantur. Plin: lib. XXXIII. cap. I. *Manus & prorſus ſiniſtræ maximam autoritatem conciliavêre auro.* Horat: lib. II. Sat. VII. ——— *Sæpe notatus*

Cum tribus anellis, modo læva Priſcus inani
Vixit inæqualis. ———

Silius Italicus lib. XI.

——— *Quos ſignum illuſtre ſuperbis*
Mos lævâ geſtare viris. ———

Tertullianus capite ultimo De habitu mulriebri: *Graciles aurium cutes Kalendarium expendunt, & ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Sed cur huic potiſſimùm manui annulos aptarit Antiqui-

tas, duas reperio rationes: Unam, quòd læva ſit otioſior, quàm dextra, cujus officium fuiſſet non ſolùm annulorum geſtatione impeditum, ſed & ipſi annuli crebro motu facilè potuiſſent lædi. Diſertè Attejus Capito apud Macrob: libro. VII. Saturn: *Poſtea uſus luxuriantis ætatis ſignaturas pretioſis gemmis cœpit inſculpere, & certatim hæc omnis imitatio laceſſivit, ut de augmento pretij, quo ſculpendos lapides paraſſent, gloriarentur. Hinc factum eſt, ut uſus annulorum exemptus dextræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otioſior eſt: ne crebro motu & officio manus dextræ pretioſi lapides frangerentur.* Alteram, quòd hæc manus plerumque lateat, nec ſe tam crebrò oculis hominum ingerat. Cum enim, qui primum annulos invenerunt, propter rei novitatem et inſolentiam in propatulo eos geſtare erubeſcerent, ſiniſtræ manui tanquam magis latenti annulos induerunt, ne ſi apertè geſtarent, in reprehenſionem aliorum incurrerent. Hanc Plinius nobis ſuppeditat libro XXXIII. cap. I. *Qui primus inſtituit* (inquit ille) *cunctanter id*

fecit

fecit, lævisque manibus ac latentibus induit, cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus: Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam sartoris usus (retineo veterem lectionem defensam & explicatam ab Adr. Turnebo libro VI. Advers. cap. XXII.) *argumentum est, majus in læva fuisse, qua scutum capitur.* Si etiam in levi, inquit, artificio sartorum, impedimentum futurum fuit gestato dextra annulo, quanto majus est, cum sinistra eo onerata tractatio clypei impeditur?

De digitis, quibus annuli inserebãtur, copiosè Plinius, quem operæ pretium est audire: *Singulis*, inquit ille, *primò digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi. Sic in Numæ & Servij Tullij statuis videmus. Postea pollici proximo induêre, etiam Deorum simulachris. Dein juvat & minimo dare. Galliæ Britanniæq; in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur, ceteri omnes onerantur.* Vides inter digitos, qui annulo insigniebantur, primum fuisse eum, qui minimo proximus est, dictus ob id Δακτυλιώτης vel *Annularis*. Macrobius *Medicinalem*: Autor ad Herennium libro III. *Medicum*

vocat, ubi de memoriæ artificio tractans ita imaginem quandam instruit: *Et reum ad lectum ejus statuemus, dextra poculum, sinistra tabulas, medico testiculos arietinos tenentem.* Non enim dubium est, quin ê digito eo, qui sit minimo proximus, suspensas haberi velit scorteas, id est, ê testibus arietinis pelliceas crumenas, ut locum hunc interpretatur Politianus cap. LXII. Miscellaneorum. Cur autem communis consensus annulum in hoc digito, & manu præcipuè sinistrâ gestandum sibi persvaserit, de hac re Macrobius dicto loco duas affert opiniones: unam Hetruscam, & Ægyptiacam alteram, quas hîc adscribere non pigrabor; Hetrusca desumitur ex fragmento Atteij Capitonis, quod extat apud Macrobium: *Electus autem in ipsa læva manu digitus minimo proximus, quasi aptior ceteris, cui commendaretur annuli pretiositas: Nam Pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in sinistra cessat, nec minùs quàm tota manus semper in officio est, unde apud Græcos ἀντίχειρ vocatur, quasi manus altera. Pollici verò vicinus nudus, & sine tuitione alterius appositi vide-*

videbatur : Nam pollex ita inferior est, ut vix radicem ejus excedat. Medium & Minimum vitaverant, ut ineptos, alterum magnitudine, brevitate alterum: Et electus est, qui ab utroque clauditur, & minus officij gerit, & ideo servando annulo magis accommodatius est. Ægyptiaca nititur fundamentis anatomiæ: Nam ut Disarius apud Macrobium inquit : *De hac quæstione sermo quidem ad nos ab Ægypto venerat, de quo dubitabam, fabulam ne, an veram rationem vocarem. Sed libris Anatomicorum postea consultis, verum reperi, nervum quendam de corde natum prorsum pergere usque ad digitum manus sinistræ minimo proximum, & ideo visum veteribus, ut ille digitus annulo tanquam coronâ circumdaretur.* Eadem ferè habet Agellius libro x. cap. x. *Veteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus. Romanos quoque homines ajunt sic plerumque annulis usitatos Causam esse huic rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit, quòd insectis, apertisq; humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas*

 Græci

Græci ἀνατομὰς appellant, repertum est, nervum quendam tenuissimum, ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire. Propterea non inscitum visum esse, eum potissimùm digitum tali honore decorandum, qui continens, & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur. Quæ αὐτολεξεὶ descripsit Johannes Salisberiensis libro VI. Policratici cap. XII. Gratianus Can. *Fæmina* XXX. quæst: V. ex Jsidori lib. II. de divinis officijs cap. XIX. *Vnde & quarto digito annulus idem inseritur, quòd in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usq; perveniat.* Sed jam pridem explosa est hæc opinio â Medicis recentioribus, qui ex diligenti & accurata corporum humanorum sectione observarunt, nullam in digito annulari majorem illustrioremvé aliam, quæ ad cor perveniat, venam aut arteriam, quàm in alijs reperiri, neque eum ullo peculiari privilegio aut naturæ indulgentia gaudere, ut causa nulla sit, cur hoc quidem nomine reliquis digitis præferri debeat. Tantum de Annulari: Porro eundem honorem quoque Indici tributum, testatur idem Plinius. Annulum

lum verò, quo Index ornabatur, Græci Κορίανον peculiari nomine dixerunt. Jul: Pollux libro v. cap. xvi. Κορίανον ἐκάλουν τῷ λιχανῷ περιηρτημένον. Sed de hoc digito pauciora extant apud probatos autores veſtigia: plura de digitorum, ut Arnobij voce utar, minimiſſimo, quem ipſum quoque annulo ornari ſolitum teſtatur idem Plinius eodem capite: *Sunt, qui tres uni minimo congerant: alij verò & huic vnum tantùm, quo ſignanda ſignent. Conditus ille, vt res rara, & injuria uſus indigna, velut è ſacrario promitur: & vnum in minimo digito habuiſſe, pretioſioris in recondito ſupellectilis oſtentatio eſt.* Et notat Gorlæus pleroſque annulos ſigillaritios, qui hodie reperiuntur, circumferentia (Græci περιφέρειαν dicunt) adeo eſſe arcta ſeu anguſta, ut, niſi rarò admodum alij, quàm minimo digito aptari poſſint. Dicebatur autem hic annulus propriè Ἀκαρὲς; Pollux libro v. περὶ δὲ τῷ σμικρῷ δακτύλῳ ἐφόρουν ὁ Ἀκαρὲς ἐκάλουν διὰ σμικρότητα. Ait, annulum iſtum qui minimo digito geſtabatur, propter parvitatem dictum fuiſſe Ἀκαρὲς. Nam ἄκαρ Græcis idem eſt, quod μικρὸν vel οὐδὲν,

teſte

teste scholiaste Aristophanis. Hinc scriptores hominem lautissimè divitem notaturi, tribuunt ipsi grandem in hoc digito annulum. Petronius de Trimalcione: *Habebat etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem subauratum.* Lucianus in Dial; Meretricijs, εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς Παρμένων δακτύλιον ἐν τῷ μικρῷ δακτύλῳ μέγιστον πολύγωνον.

Medium digitum Plinius excipit, quanquam Gallis olim Britannisque morem fuisse asserit, ut eo annulos gestarent; Cujus tamen rei testimonium, non memini me alibi legere. Romani verò videntur ideo vitasse, quòd hic digitus infamis vulgò & impudicus censeatur, ut legimus apud Pers: Sat; II. & Martialem libro VI. Epigr; LXX. Proditum autem memoriæ est â Plinio libro XXVIII. capit VI. singultum & sternutationem sedari, *si quis annulum ê sinistra in longissimum dextræ digitum transferat*: quod utrum verum sit, naturalium rerum indagatores viderint.

Pollicem Plinius præterijt: Sed tamen eo etiam interdum gestatos fuisse annu-

los,

los; non obſcurè indicat Julius Capitolinus, qui Maximinum Cæſarem aſſerit fuiſſe *pollice ita vaſto, vt uxoris dextrochério uteretur pro annulo.*

CAPUT V.

De Annulo Signatorio, qui & ſigillaritius. *Tabulas pacta & conventa continentes fuiſſe obſignatas. Ritus in teſtamentis ſignandis.*

SEquitur de annulorum uſu, qui multiplex, præcipuus tamen in ſignando: quam unicam fuiſſe annuli geſtandi cauſam, indicat Attejus Capito apud Macrobium: *Veteres non ornatus, ſed ſignandi cauſa annulum ſecum circumferebant.* Et ipſa vox *Signare* inter alia, teſte Feſto, etiam *annulo ſigna imprimere* ſignificat. Ipſe verò annulus, quo ſigna imprimebantur, dictus *ſignatorius* libro LXXIV. D. De verb: ſignificat: & libro XXV. §. x: D. *De Aur: Argento.* Vopiſcus *ſigillaritium* vocat in Aureliano.

Signabantur autem, ut uſitatiſſimum hunc ſignandi morem per partes declarem, inter alia primò omnes tabulæ, quæ pacta conventaque continebant. Cum enim

enim maxima pars mortalium fluxam fidem gerat, hæc â priſcis inventa ratio eſt, ut impreſſis ſignis pacta conventaque ſervarentur. De qua re inſignis locus exſtat apud Senecam libro III. de Beneficijs capite XV. *Vtinam nulla ſtipulatio emptorem venditoremq́ obligaret, nec pacta conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur: fides potius illa ſervaret, & æquum colens animus. Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quàm ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. Ille per tabulas plurium nomina interpoſitis pararijs facit. Ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! Annulis noſtris plus, quàm animis creditur. In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? Nempe, ne ille neget accepiſſe ſe, quod accepit.* Et tamen reperiuntur hodie, repertique olim ſunt, qui annulis ſuis obſignata inficiari non verentur; de quibus queritur Juvenal: Satira XIII.

Si

Si decies lectis diversa parte tabellis
Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipsorum quos litera gemmaq; princeps
Sardonichus, loculis qua custoditur eburnis.

De tabulis Nuptialibus disertè Suetonius in Claudio capite XXIX. *Illud omnem fidem excesserit, quòd nuptijs, quas Messalina cum adultero Filio fecerat, tabella dotis & ipse consignaverit.* Apulejus in Apologia: *Habes Æmiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignatæ.* Juvenalis Sat. II.

Signatæ tabulæ, dictum Feliciter? ingens
Cœna sedet; gremio jacuit nova nupta mariti.

Sponsiones quoque obsignari solitas, liquet ex eo, quod Plutarchus de Cinnæ obitu narrat in Pompejo: ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος, προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγῖδα προύτεινε πολυτίμιον οὖσαν. ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπών. Ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον, ἀπέκτεινεν αὐτόν. hoc est: *Cinna fugiens & de-*

& deprehensus à quodam manipuli ductore, qui stricto ense eum insequebatur, submisit se ad hujus genua, ejq; annulum suum signatorium magni pretij obtulit. Ille verò cum eum increpasset perquàm insolenter, At ego non ad sponsionem signandam adsum, sed ad nefarium & sceleratum tyrannum puniendum, eum obtruncavit.

De Testamentis res est vulgatissima non solùm ex Jurisconsultorum libris, sed & alijs scriptoribus. Cæsar libro I. de bello Gallico, ubi militum suorum, quibus jam jam adversus Germanos pugnandum erat, pavorem perstringit: *Vulgo* (ait) *totis castris testamenta obsignabantur.* Appianus Alexandrinus libro I. ἐμφυλίων de excessu Syllæ: Σύλλας δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνύπνιον ἔδοξεν ἰδεῖν, ὅτι αὐτὸν ὁ δαίμων ἤδη καλοίη. καὶ ὁ μὲν αὐτίκα μεθ' ἡμέραν τοῖς φίλοις τὸ ὄναρ ἐξειπὼν, διαθήκας συνέγραφεν ἐπειγόμενος, καὶ αὐτοῦ ἡμέρας συνετέλει. σφραγισαμένῳ δὲ αὐτὰς περὶ ἑσπέραν πυρετὸς ἐμπίπτει. *Sylla in rustico secessu somniavit, vocari se jam à fato: Quamobrem mox ut illuxit, enarrato amicis somnio, testamenti tabulas eadem die confecit: quibus obsignatis sub vesperam febris eum invasit.* Cic: libro III.

ad

ad Quint: Fatrem Epist: ultima *De Felicis testamento tum magis querêre, si scias. Quas enim tabulas se putavit obsignare (lapsus est per errorem & suum & Sicuræ servi) non obsignavit.* Et Leg. xv. D. De Testamento militari. *Et ideo, cum miles adduxisset testamentum suum, mox annulo suo signâsset, qui super ea re cogniturus erit, considerabit, quo proposito id fecerit.*

Ad hujusmodi tabulas signandas etiam amici advocabantur, qui rei gestæ testimonium perhiberent, easque suo annulo confirmarent: Idque inter recepta Romæ officia numerabatur. Plin. libro I. Epist: ix. *Ille me ad signandum Testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Jdem libro II. Epist. ult. *Aurelia ornata fœmina, signatura Testamentum sumpserat pulcherrimas tunicas: Regulus cum venisset ad signandum, Rogo, inquit, has mihi leges.* Suetonius in Tib. Claudio capite XLIV. *Non multò post Testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignavit.* Seneca Epist. VIII. *Non videor tibi plus prodesse, quàm cum ad vadimonium advocatus descenderem, aut,*

tabulis testamenti annulum imprimerem, aut in senatu candidato vocem & manum commodarem. Respexit hunc ritum Tertullianus in De Idololatria: *Signatæ signis non Advocatorum, sed Angelorum.* Dicebantur autem hi *testes classici.* Festus: *Classici testes dicebantur, qui signandis testamentis adhibebantur.* Dicti ijdem & *Signatores*, vel *obsignatores.* Cic. libro XII. ad Atticum. Epist. XVIII. *Quod scribis Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui.* Et in orat. pro Cluent: *Oppianicus obsignatores ad eum, qui neque Asinium, neque Ajulum nossent, adducit.* Juvenalis Satira I.

Signator falso qui se lautum atq; beatum
Exiguis tabulis & gemma fecerat uda.

Idem Satira X.

Veniet cum signatoribus auspex.

Suetonius in Tiber. capite XXIII. Allusit etiam huc Prudentius Hymno Epiphaniæ.

Hunc & Prophetis testibus,
Iisdemq; signatoribus
Testator, & sator jubet,
Adire regnum & cernere.

Atque hos testes, si quidem ad tabulas testa-

teſtamenti obſignandas vocati erant, oportebat in conſpectu teſtatoris uno & eodem tempore convenire, nomen ſuum ſubſcribere, & annulo obſignare. Nam ſi quis ex teſtibus nomen ſuum non adſcripſerit, veruntamen ſignarit: vel ſi adſcripſerit ſe, non tamen ſignarit, pro eo eſt, ac ſi adhibitus non eſſet, ut ait Ulpianus in L. *Ad teſtium*. §. *Si quis*. D. *Qui teſtamentum fac*. Si etiam coram teſtatore non omnes eodem loco teſtes ſuo vel alieno annulo ſignaverint, jure deficit teſtamentum, ut eſt in L. XII. C. *de Teſtamentis*. MichaëlAttaliata in ſynopſi, Tit. XXXII. *de imperfecto Teſtamento*: μὴ κρατείτω διαθήκη ἑνὸς τῶν μαρτύρων χωριζομένου, εἰ μὴ πάντες, ὁρῶντος τοῦ διαθεμένου, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον σφραγίσωσιν ἐν ἰδίῳ ἢ καὶ ἀλλοτρίῳ δακτυλίῳ. Unde etiam hoc diſcimus, teſtes non ſuo tantùm, ſed & alieno annulo ſignare potuiſſe: Imò ſi teſtis ab ipſo teſtatore annulum accepiſſet, & ſignaſſet, valebit Teſtamentum, ut eſt in L. *Ad teſtium*. D. *Qui teſta. facere*. Addit verò Juſtinianus Imperator in. §. *Poſſunt*. Inſtit. *de Teſtamentis ordinandis*, potuiſſe omnes teſtes &

uno annulo ſignare Teſtamentum, potuiſſe & ſeptem annulos eadem & una ſculptura eſſe, id eſt, eundem χαρακτῆρα, idem ἀποσφράγισμα habere. Michaël Attaliata in ſynopſi Tit. XXXI. *de Teſtamento & codicillis*: ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ ἑνὶ δακτυλίῳ ἤτοι βουλλωτηρίῳ δύνανται σφραγίζειν οἱ μάρτυρες τὴν διαθήκην. An verò quælibet alia, quàm annuli impreſſio in teſtamentis locum habere poſſit, Juriſc: diſputant, *ac magis eſt, ut annulo tantùm quis poſſit ſignare, dùm tamen habeat characlera*, L. XXII. §. V. D. *Qui teſtam. fac.* Vide Cujac. libro XIV. Obſer. capite XI. Quod ſi ſigna teſtamenti vetuſtate vel alio caſu interierint, ſubſcriptiones teſtium verò ſint adhuc ſalvæ, teſtamenti fidem nullo modo labefactam vult Leo Imp. conſtitutione LXXXII. Κελεύομεν κἂν μὴ τῆς σφραγῖδος ἡ σωτηρία περιέχῃ τῇ διαθήκῃ, τὴν ἀξιοπιστίαν ὑπογραφαὶ δύναιντο προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βέβαιον αὐτήν. i. d. *Iubemus etiamſi ſigilla teſtamenti non ſuperſint, ſi idoneam fidem ſubſcriptiones teſtamento adhibeant, ne quid ob eam rem teſtamenti fides infirmetur*; ut emendat ac

inter-

interpretatur idem Cujacius libro xvii. Obſer. capite xxxii.

CAPUT VI.

Annuli uſus in obſignandis literis. Perſarum reges & Cæſares Romanos probatæ fidei viris annuli curam commiſiſſe, qui literas obſignarent.

NEc verò Tabulæ ſolùm, quæ publici privatique contractus ſcripturam continebant, ſed & Epiſtolæ, ac Diplomata annulis ſolebant obſignari; quem morem arbitror apud pleraſque omnes gentes uſitatum fuiſſe. De Romanis quidem putidum ſit exempla apponere. De Judæis verò planum ex hiſtoria Achabi Regis Samariæ, cujus annulo obſignatæ fuerunt literæ, quibus Nabothus occidi jubebatur, libro iii. Reg. cap. xxi. verſ. viii. Apud Perſas quoque eundem morem obtinuiſſe teſtatur hiſtoria Eſther capite viii. ubi Ahaſuerus concedit Mardachæo poteſtatem mittendi literas regio annulo obſignatas ad omnes populos imperio ſuo ſubjectos, ut edictum de extirpandis Judæis, quod Ha-

man à Rege impetraverat, abrogaretur. Et Xenophon libro I. Ἑλληνικῶν autor eſt, Lacedæmoniorum legatum à Dario Perſarum Rege ad omnes Aſiæ inferioris homines literas ſigillo regio munitas ſecum attuliſſe : Ἐπιστολὴν τε ἔφερε τοῖς κατὰ πᾶσι τὸ βασίλειον ἔχουσαν σφράγισμα. Erat verò harum literarum, quæ Regis Perſarum annulo obſignatæ erant, tanta autoritas, ut ijs nemo contradicere auderet. Nam cùm Rex Mardochæo mandaſſet, ut literas ſuo nomine ſcriptas etiam annulo ſuo obſignaret, mox addit ad firmandam autoritatem literarum, quibus regium ſigillũ impreſſum: ὅσα γὰρ γράφετε τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος καὶ σφραγίσθη τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν. Eſther capite VIII. Ad eundem modum Alexander Magnus quoque *literas, quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obſignabat : ijs, quas in Aſiam ſcriberet, Darij annulus imprimebatur*, teſte Curtio libro VI. Et Perſarum quidem reges videntur non ſolùm ipſi annulos geſtâſſe; ſed & alijs, quorum fidem perſpectam habebant, eorum curam commendaſſe. Ita enim Ahaſuerus annnlum

Hama-

Hamano, qui cruci affigendus erat, ademisse & Mardochæo tradidisse, legitur Esther capite VIII. vers. II.

Sed hunc morem quoque Cæsares Romanos usurpasse video. Nam Trogi Pompeij patrem *sub Cajo Cæsare militasse, Epistolarumq; & Legationum simul & annuli curam habuisse*, tradit Justimus libro XLIII. Est autem hîc intelligendus ille Cajus Cæsar, qui superato Pompejo Rempubl. tenuit; non is, qui post Tiberium imperio potitus est; cùm à bello Mithridatico, quo Trogi pater jam fuit, ad Cæsarem Caligulam, sint ut minimùm anni centum; ut rectè, mea quidem opinione, existimat amplissimus, & antiquitatis peritissimus Jacobus Bongarsius Henrici IV. Galliæ & Navariæ Regis in Germaniam legatus, amicus noster, dum vivebat, singularis. Mæcenatem quoq; & Agrippam in tanto honore ab Augu: Cæsare habitos, ut quascunq; ille literas ad senatum vel alios mitteret, ipsi perlegerent, & ijs, quæ vellent, immutatis, annulo, quem hac fine ab ipso acceperant, obsignarent, autor Dio

libro LI. τοσαύτην γε ἐπὶ πάντα καὶ ἐκείνῳ (Agrippam intelligit) καὶ τῷ μαικήνᾳ ἐξουσίαν ἔδωκεν, ὥστε σφᾶς καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἅς τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔγραφε, προαναγινώσκειν, κἀκ τούτου καὶ μεταγράφειν, ὅσα ἐβούλοντο, ᾗ διὰ τοῦτο καὶ δακτύλιον ἔλαβον παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπισφραγίζεσθαι αὐτὰς ἔχωσι. Sic Mutianus cum omnia ſuo arbitratu, etiam absque mandato Veſpaſiani gereret ſcriberetque, nomine tantum Veſpaſiani adſcripto, annulum geſtabat; quem ad ipſum Veſpaſian⁹ miſerat, ut ea, quæ ediceret, ſigillum principis haberet. Καὶ διὰ τοῦτό γε καὶ δακτύλιον πεμφθέντα ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα τὰ σημαινόμενα λαμβάνῃ, ut ait Xiphilinus in Veſpaſiano. Nec dubito, quin alij quoque principes hunc morem ſervarint. Sed ſilere malo, quæ teſtibus ac tabulis conſignare non licet, quàm conjecturis inniti. Poſtquam verò antiqua illa imperij ſedes mutata, & á Conſtantino Magno Bizantium translata fuit, reperio inter officiales Palatij fuiſſe, qui Reſponſa Impp. ſignarent. Fit horum mentio in L. XIV. Cod. Theodoſ. De Extraordinarijs muneribus: *Eos qui cum honore Comitum, nomine*

Magi-

Magiſtrorum, Memoriæ præfuerunt vel Epiſtolis vel Libellis: item eos, qui ibidem peragendis ſignandisq; Reſponſis noſtræ manſuetudini obſecundant, omnium vilium munerum fieri jubemus exſortes. Quomodo autem & à quibus hujuſmodi Reſponſa obſignata fuerint, mox oſtendam, ſi priùs morem obſignandi tabulas epiſtolasque priſcis Romanis uſitatum indicâro.

CAPUT VII.

De Lino & Cera in obſignationibus uſurpari ſolita. Cretam quoq; huic rei inſerviſſe. γῆ σημαντρὶς. Incidere linum. Epiſtolam ſolvere. *Signa cognoſcebantur ante aperturam.*

IN obſignationibus literarum tabularumque tria adhibebantur: Linum, Cera vel Creta, & Signum. De Signis inferiùs dicemus. Linum erat vinculum illud, quo conſtringebatur obligabaturq; id, quod erat obſignandum. Huic imponebatur Cera vel Creta, in quam ſigillum imprimebant, ſed, quod hodieque vulgò fieri ſolet, priùs ſalivâ madefactum, ne cera illi adhæreret. Unde Juvenalis Satira I. *Gemmam udam* dixit, quam

Scholiastes interpretatur *salivâ tactam propter signaculi impressionem.* Et Ovidius libro v. Trist. Eleg. v.

Flens quoq; me scripsit: nec qua signabar ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.

Idem libro ix. in fabula Biblidos:

Protinus impressa signat sua crimina gemma,
Quam tinxit lacrimis, lingua defecerat humor.

Quæ duo loca mihi indicavit nobilissimus & amplissimus Dn. Janus Rutgersius, amicus noster non è multis, quem honoris causa nomino.

Creta signandi mos est antiquissimus. Servius libro iv. Æneid: ad illa: longæva sacerdos. *Sibyllam Apollo pio amore dilexit: & ej obtulit poscendi quod vellet arbitrium. Illa hausit arenam manibus, & tam longam vitam poposcit. Cui Apollo respondit, id posse fieri, si Erythræam (in qua habitabat) insulam relinqueret, & eam nunquam videret. Profecta igitur Cumas tenuit: & illic defecta corporis viribus, vitam in solâ voce retinuit. Quod cum cives ejus cognovissent, sive invidia, sive commiseratione commoti, ei Epistolam miserunt, cretâ antiquo more signatam: qua visa, quia erat de ejus insula, in mortem soluta est.* Meminit cretæ & Cicero iv. in Ver-

Verrem: *Cum Valentio ejus interpreti Epistola Agrigenti allata esset, casu signum iste animadvertit in cretula. Placuit ei: exquisivit unde esset Epistola: respondit, Agrigento. iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur.* Et pro Flacco: *Hæc quæ a nobis prolata laudatio, obsignata erat creta illa Asiatica, quæ ferè est omnibus nota nobis: quâ utuntur omnes non modo in publicis, sed etiam in privatis literis.* Herodotus videtur appellare γῆν σημαντρίδα libro II. ubi describit morem Ægyptiorum sacerdotum, quem in probando bove sacrificijs apto solebant usurpare. Locum alibi adduximus.

De Cera verò & Lino res est notissima. Cicero IV. Acad. Quæst: *Quid si in ejusmodi cera centum sigilla hoc annulo impressero, ecquæ poterit in agnoscendo esse distinctio? an tibi erit quærendus annularius.* Plaut: in Bacchidibus.

Cedo tu ceram ac linum: age obliga, obsigna citò.

Et in Pseudolo scena prima:

Phœnicium Calidoro amatori suo
Per ceram & linum, literasque interpretes
Salutem mittit.

Instit.

Jnſtit. libro II. Tit. de pupillari ſubſtitutione. *Separatim in inferioribus partibus ſcribere, eamq; partem proprio lino, propriâq; cerâ conſignare.*

Jn tabulis tamen, quæ publici & privati contractus ſcripturam continebant, peculiaris aliquis modus obſervabatur, quem Paulus libro v. Sententiarum, Tit. xxv. deſcribit his verbis: *Ampliſſimus ordo decrevit, eas Tabulas, quæ publici & privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ triplici lino conſtringantur, atq; impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent. Aliter Tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* Autor hujus formæ Senatus fuit Neronianis temporibus, quemadmodum Suetonius oſtendit in Nerone capite xvII. *Adverſus falſarios tunc primum repertum, ne Tabulæ niſi pertuſæ ac ter lino per foramina trajecto obſignarentur.* Non poterant autem Tabulæ vel Epiſtolæ aperiri, niſi lino ſoluto. Lucianus in Timone:

Ἐπι-

Ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ λίνον ἐντμηθῇ καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ καὶ ἀνακηρυχθῇ μοῦ ὁ καινὸς δεσπότης. *Posteaquam autem signum ablatum fuerit, & linum incisum, & tabulæ apertæ & declaratus meus novus dominus.* Unde apud Curtium libro VII. *Parmenio vinculum Epistolæ solvens, quidnam Rex ageret, requirebat.* Et apud Cicer: III. Catil. *incidere linum* : & alibi *solvere Epistolam*. Plaut. in Amphitr : *solvere cistulam*. Plutarchus πολιτικοῖς παραγγέλμασι, ait λύειν ἐπιστολήν. Soluto autem vel inciso lino plerunque signum quoque cum eo frangebatur : ideò antè aperturam jubebant signa cognosci, fidei causa. Plaut : Amphitr : Actu. II. Sc. II.

—— So. *An etiam id credis quæ in hac cistellula*
Tuo signo obsignata fertur? AMP. *salvum signum est?* So. *inspice.*
AMP. *Rectè, ita est ut obsignavi.* — Et paulò post :
AMP. *Agedum eam solve cistulam.*
So. *Quid ego istam exsolvam? obsignata est rectè: res gesta est benè,*
Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperi Sosiam.
Nam si pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
AMP. *Certum est aperire atq; inspicere.* So. *vide sis signi quid siet,*
Ne posterius in me culpam transferas.

Et Bacchidibus Actu. IV. Sc. VI.

CHR. *Nunc hasce tabellas ferre me jussit tibi:*
Orabat, ut, quod istic esset scriptum, fieret.
NIC. *Cedo.* CHR. *nosce signum.* NIC. *novi.*

Et Pseudolo Actu. IV. Sce. II.

BAL. *Cedo mihi Epistolam.*
SY. *Accipe, hem cognosce signum.*

Cicero III. Catilin. *Tabellas proferri jussimus, quæ à quoq; dicebantur datæ. Primum ostendimus Cethego: Signum cognovit: nos linum incidimus, legimus.* Et mox. *Introductus est Statilius: cognovit & signum & manum suam. Recitatæ sunt tabellæ in eandem ferè sententiam. Confessus est. Tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsivi cognosceret nc signum? Annuit. Est verò, inquam, imago avi tui clarissimi viri.* Sallustius de hac ipsa re in Conjurat: Catilin: *Pellectis literis, cum prius omnes signa sua cognovissent, Senatus decrevit.* Apulejus in Apologia: *Porrige Æmiliano tabulas istas. Linum consideret, signa, quæ impressa sunt, recognoscat.* Respexit huc Plautus Vidularia: *Signum rectè comparebat: hujus contendi annulum.* Et Quintilianus libro XII, capite VIII. *Deniq; linum ruptum aut turbata cera, aut sine agnitione signa frequenter inve-*

invenies. De Teſtamentorum apertione diſertè Paulus libro IV. Sententiar. Tit. VI. *Tabulæ Teſtamenti aperiuntur hoc modo, ut maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignaverint teſtamentum: ita ut agnitis ſignis, rupto lino, aperiatur & recitetur &c.* Hinc Suetonius in Tiberio capite XXIII. *Illatum deinde teſtamentum Auguſti, non admiſſis ſignatoribus niſi Senatorii ordinis, ceteris extra curiam ſigna agnoſcentibus, recitavit per libertum.* Eratque officium Prætoris, cum initio aperiendæ erant tabulæ, ut cogeret ſignatores convenire & ſigilla ſua recognoſcere. L. IV. D. *Teſtament: quemadmodum aper.*

Ideo autem literarum ſigna recognoſcebantur, quia inde, ut & è ſcribentis manu, autor illarum poteſt cognoſci. Sic L. Junius Brutus primus Romanorum Conſul filiorum conjuratorum literas primùm *ex utriusque ſigillo*, τοῖς σφραγῖσιν ἑκατέρων καὶ μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς αὐτογράφοις, *& poſt avulſa ſignacula etiam è manu* cognovit, teſte Dionyſio Halicarnaſſæo libro V. Utrumque indicat & Ovidius libro XI. de Ponto Eleg. X.

Ecquid

Ecquid ab impressa cognoscis imagine cera
Hac tibi Nasonem scribere verba Macer?
Autorisq; sui si non est annulus index,
Cognitáne est nostra litera facta manu?

Jnterdum quoque ex ipso stylo vel sermone habito. D. Bernhardus Epistola CCCXXX. *Sigillum non erat ad manum, sed qui leget, agnoscet stylum: quia ipse dictavi.* Et Epistola CCCXXXIX. ad Balduinum Episcopum. *Nupera materies locutionis pro sigillo sit: quia ad manum non erat.* Atq; hæc potissimùm de Privatorum hominum literis intelligenda sunt.

CAPUT VIII.

De obsignatione Principalium literarum, quæ fiebat Bullarum appensione. Bulla *quid.* Bullare. *Bullæ quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea & Plumbea, singularumque usus. Ceream fuisse duplicem: Rubram & Prasinam,* Δικήρελον. *Rescripta Imperialia dicta* χρυσόβουλλα, *licet sigillum aureum non haberent. Aureas bullas miniatis literis & encauto muriceo consignari consuevisse. Additas etiam in fronte bullarum tres cruces. Tutorem Imperatoris viridi colore usum, Patriarcham cæruleo. Patriarchalis annuli custos Chartophylax.*

NUnc verò etiam de literis Principalibus dicemus, præsertim ijs, quæ pragmaticas sanctiones ad totum

impe-

imperium vel posteritatem pertinentes, quæ privilegia & constitutiones Principibus vel Præsulibus vel Collegijs vel civitatibus datas, aliasq; magni momenti res continerent. Hæ non lino & cera, ut vulgò, obligari obsignarique solebant, sed erant, ut hodie loquimur, patentes. Jn quarum tamen ima parte fidei causa sigillum apponebatur, ut legimus in Pragmatico Childeberti Regis apud Aimoinum libro II. de gestis Francor. capite XX. *Et ut hæc præceptio cessionis nostræ futuris temporibus, Deo auxiliante, firmior habeatur, vel per tempora inviolabiliter conservetur, manibus proprijs vel nostris signaculis subter infra decrevimus roborare.* Et in Edicto Caroli Magni de obedientia Episcopis & Sacerdotibus præstanda apud c L. Goldastum Tom. III. pag. CXLVI. *Ut has literas certiùs credatis, de annulo nostro subteriùs decrevimus roborare.* Et in donatione Ludovici Einhardo concessa, quæ præfixa est tomo veterum scriptorum à Justo Reubero collectorum: *Et ut hæc autoritas largitionis nostræ per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam*

perpetuò obtineat firmitatem, & à fidelibus nostris tàm præsentibus quàm & futuris, seu etiam à successoribus nostris à nobis facta veriùs certiùsq; credatur, eam manu propria subter firmavimus, & annuli nostri impressione signari jussimus. Et in Privilegio Caroli Calvi Francorum Regis apud Aimoinum libro v. de gestis Francor: cap. xxxiv. *Et ut hæc autoritas, quam ob Dei amorem & remedium animæ nostræ statuimus atq; roboravimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps inconvulsa perdurare queat, manus nostræ conscriptione eam subterfirmavimus & de annulo nostro sigillari jussimus.* Observandum hîc quod Jacobus de Breul notat ad caput x. libro II. Aimoini ex Petro Caroli VI. Francorum Regis Capellano, qui in Chronicon Damasi Papæ vel potiùs in Catalogum & vitas Romanorum Pontificum commentatus: *olim,* inquit, *non appendebantur sigilla per corrigiam vel fila, sicut hodie, sed affigebantur literis, tenebantq; chartam amplexam ab utraque parte cum bona quantitate ceræ. Idque observatum est usque ad Ludovicum Crassum, qui regnare cœpit Anno Domi-*

Domini CIↃ C X. *Hic enim primus cæpit appendere sigilla, cum patris ejus Philippi Primi & interiorum Regum privilegia, quæ in nostro Chartophylacio extant, habeant illa affixa, atque ab utraq; parte Pergameni apparentia.* Hactenus ille.

Sigilla autem illa, quæ literis principum appendebantur, à sequioris ævi scriptoribus tam Græcis quàm Latinis *Bullæ* appellantur: Unde & ipsas Principales literas, Pontificumque decreta interdum Bullas dici legimus: Non quòd in ijs consuleretur aut decerneretur aliquid ab imperatore vel Pontifice, voce à Græco βουλὴ deducta: ut argutè quidem ingeniosissimus Christophorus Colerus existimat capite IV. Parergῶν: sed quòd Bulla, id est, majus sigillum, vel ceræ impressum, vel capsulæ cuidam ex auro aut argento aut plumbo inclusum literis illis appenderetur, non aliter sanè, quàm olim bullæ pueris prætextatis, ut notat nobilissimus & antiquitatis historiarumque prudentissimus Marq: Freherus Notis in libro II. Petri de Andlo. capite V. Hinc *Bullare* nihil aliud est, quàm sigil-

lare apud Petrum Blesensem & alios. Arnoldus Histor. Slavor. libro VII. cap. XIV. *Et Rex, vade, ait, & post modicum revertere, & invenies literas bullatas.* Petrus de Vineis Epist. XXI. libro I. *Existens ipse bullator & scriptor & forsitan numerator.* Nec aliunde dicti *Doctores Bullati*, quàm quòd ejusmodi literis suæ docturæ sigillatis, absque legitimo examine & promotione nitantur.

Erant autem Bullæ hujusmodi quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea, Plumbea. Omnibus utebatur Imperator, & Aurea quidem in majoris momenti negotiis: Cujusmodi tres vidi in archivo inclytæ hujus Reipublicæ; duas Friderici II. Imperatoris, quarum unâ ille avi sui Friderici I. cognomento Barbarossæ privilegia urbi Lubecæ Anno CIↃ C LXXXVIII concessa confirmat: alterâ eam Liberam Imperij Urbem pronunciat & novis insuper beneficijs cumulat. Tertia erat Ludovici IV. Imperatoris, qua jus cudendæ monetæ tam aureæ, quàm argenteæ huic urbi concedit. In harum antica parte visitur effigies Imperatoris in solio sedentis &

tenentis dextrâ ſceptrum, ſiniſtrâ globum cruciferum, cum hoc titulo: Fridericus Dei Gra. Romanorum Imperator Semp. Augustus rex Jerlem Et Siciliæ. Item: Ludovicus iv. Dei Gratia Rom. &cet. In parte poſtica, caſtrum turritum cum hac inſcriptione: Roma Caput Mundi Regit Orbis Frena Rotundi. Talis eſt etiam illa nobiliſſima Caroli iv. Imperatoris, quæ κατ' ἐξοχὴν *Aurea Bulla* nuncupatur. Ejus deſcriptionem â Marq: Frehero Notis ad Petrum de Andlo allatam, non poſſum, quin hoc loco adjiciam. Eſſe autem ait verba cujusdam Pilei Cardinalis, ab Urbano vi. Pontifice in Germaniam miſſi, Anno CIƆ CCCLXXIX. atteſtantis, ſe vidiſſe & tenuiſſe quaſdam literas patentes bonæ memoriæ Caroli Imperatoris Rom. tum librum illum Aureæ Bullæ, quem ita deſcribit: Prædictus liber erat ſcriptus in pergameno in xxiv. folijs, cujus coopertura groſſa, in quo erant ſcripta diverſa negotia ſacrum Imperium & Electores

ejusdem tangentia:qui quidẽ liber transfixus erat cum filis ſericis glauci & rubei corolis involutis, cum bulla ſeu ſigillo aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in majeſtate ſedens, cum Corona imperiali in capite, habens in manu dextra ſceptrum, & in ſiniſtra manu pomum cum cruce deſuper modo Imperiali: & à latere dextro Clypeum cum Aquila, & ſiniſtro Clypeum cum forma Leonis. In circumferentia verò legebantur hæc verba: CAROLUS QUARTUS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORUM IMPERATOR SEMPER AUGUSTUS ET BOHEMIÆ REX. Ab alio verò latere, caſtrum magnum cum duabus turribus, habens portam inferiùs in medio, cum literis: AUREA ROMA. In circumferentia verò legebantur hæc verba: ROMA CAPUT MUNDI REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI. Hæc ille Ad eundem modum per Bullam Auream Comitina Palatina ab eodem Carolo IV. donata fuit Fr. Petrarrhæ, ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Johannem Epiſcopum & Can-

Cancellarium, cui hoc nomine gratias agit, libro XII. Epist: Famil: II. *Quanto me nuper, inquit, & quàm raro privilegio honestasti? Quod etsi solum feceras, secretum tamen Imperij signum & ingentem bullam auream adjecisti. Cujus vel aspectus solus immensum quiddam majestatis & gloriæ contemplantibus ingerit, & venerabundos cogit summi imperij & veteris Romæ atque aurei seculi meminisse.*

Cæterum hoc moris pariter & verbi Græcos etiam Impp. usurpasse legimus. Novellas constitutiones Aurea bulla signatas fuisse clarum est ex illa Basilij Porphyrogeniti tomo primo Juris Græco Romani pag. CXVIII. Καὶ ὥστε ἀσφαλῆ καὶ ἀμετάθετον εἶναι τὴν παροῦσαν διάταξιν, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποσημηνάμενοι χρυσῷ σφραγῖδι ταύτην ὑποσφραγισθῆναι διωρισάμεθα, μηνὶ Ἀπριλίῳ δ' ἐπινεμήσεως α. *Utque sancta & immutabilis esset hæc constitutio, propria manu subnotatam, aureo quoque sigillo subsignari jussimus, mensis Aprilis die quarto, indictione prima.* Et Nicephori Botaniatæ tomo eodem pagina CXXIII. Καὶ γὰρ ἐπισφραγίζουσα ἡ βασίλειά μου τὰ κεκριμένα καλῶς καὶ οἰκονομηθέν-

τὰ συνοδικῶς, καὶ τὸ παρὸν ἐξέθετο χρυσόβουλλον εἰς ἐπικύρωσίν τε καὶ στερεότητα ὑποσημηνάμενον ἐν αὐτῷ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων, καὶ διὰ τούτων τὴν ἀλήθειαν φανερωτέραν ὑπαγορεύουσα, κορώνην ὥσπερ δή τινα χρυσῆν, τὴν ἀληθῶς σφραγῖδα τούτῳ ἀπαιωρήσασα: *Quippe majestas mea præclarè dijudicata gestaque per ipsam Synhodum obsignans, præsentem hanc auream bullam promulgavit, ad confirmandum & stabiliendum ea: cui bullæ rubris literis subscripsit, & per eas veritatem clariorem dictans, verum ej sigillum, quasi quoddam aureum corollarium, appendit.* Utebatur eâdem Imperator etiam in mandatis ad Reges, Sultanos & Toparchas. Clarè Codinus De official. Palatii Constantinopolit: ὁ μέγας Λογοθέτης διατάττει τὰ παρὰ τοῦ Βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα πρός τε Ῥήγας, Σουλτάνους καὶ τοπάρχους. καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου Λογοθέτου ὑπηρέτημα. *Magnus Logotheta disponit mandata & bullas aureas, quæ ab Imperatore mittuntur, ad Reges, Sultanos & Toparchas: atque hoc quidem proprium est magni Logothetæ ministerium.* Ad Clerum quoque datam Bullam auream innuit Nicetas in Manuele Comneno libro III. ubi narrat Logothetam magis contra

Stypiotam Theodorũ inflammatũ, quòd Imperator illi auream bullam, cum radiantibus gemmis, dediſſet, mandaſſetque, ut in magna Blachernia Eccleſia jurijurando præeſſet, quo Imperij ſucceſſio Alexio Hungaro & filiæ Mariæ confirmaretur, quod munus ad Logothetæ potiùs officium pertinebat. Verba Nicetæ hæc ſunt: οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν αὐταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς Λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον, ἐρυθρόδανον διάλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεὼν, ἃ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ τε τῷ ἐξ Οὐγγρίας, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἁρμόδια.

De Argentea Phrantzes Chron. lib. II. capite x. *Ego cum literis bulla argentea inſignitis & jurejurando firmatis & multo milite miſſus ſum, ut Athenas & Thebas in poteſtatem reciperem.* Luitprandus in Legat: *Tulerunt autem & alias literas argento ſignatas, atque dixerunt, Papam veſtrum &cet.*

Cerea bulla utebantur ad matrem, uxorem, filium; ad Deſpotas verò, pa-

triarchas, & reliquos principes honoratiores Plumbea. Hic enim ſenſus verborum Codini Curopalatæ De official. Aulæ Conſtantinopolit: ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης τὴν τοῦ βασιλέως σφενδόνην λαμβάνων σφραγίζει διὰ κηροῦ δηλαδή. οὐδαμοῦ γίνεται ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως, ἢ μὴ πρὸς τὴν δέσποιναν τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν δέσποιναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ. πρὸς δὲ δεσπότας, πατριάρχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τῶν ἐντιμοτέρων, διὰ μολιβδίνης βούλλης. Quæ quidem verba diſertè teſtantur, Ceream & Plumbeam Bullam ſignatam fuiſſe ab Accubitore palæ vel Annuli: ſic enim interpretantur τὸν παρακοιμώμενον τῆς σφενδόνης: quemadmodum Auream (opinor & Argenteam) à magno Logotheta fuiſſe ſignatam paulò antè dixerat. Sed Ceream quoque in Novellis Conſtitutionibus appendi ſolitam reperio: quod teſtatur ſolennis formula, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τοῦ βασιλέως. καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγὶς, qua multorum Impp: Novellæ concluduntur. Ipſe etiam Alexius Comnenus in quadam Novella Tom. II. pagina CLXXXVI. edicit, ne imposterum cujuscunque Reſcripti ratio habeatur, quod alicui judicum trans-

missam ad se litem exhibere prohibeat, κἂν διὰ κινναβάρεως ὑποσεσημασμένη τυγχάνῃ, κἂν τὴν κηρόβουλλον σφραγῖδα φέρηται. *Licet minio fortè subscriptum sit, licet bullæ cereæ sigillum habeat.* Et Nicolaus Patriarcha in Synhodali epistola ad Alexium Imperatoré affirmat, se accepisse ejus θείαν ἐπίλυσιν διὰ σφραγῖδος ἐκ κηροῦ καὶ φοινικῶν αὐτοχείρων γραμμάτων τὸ ἀξιόπιστον κεκτημένην. *Divinum rescriptum per sigillum cereum puniceasque propriæ manus literas idoneè munitum.* pag. CCLXXI.

Erat autem bulla Cerea, ut hoc quoque obiter moneamus, duplex: Rubra scilicet & Prasina, dicebaturque Δικήρεον. Et utebatur quidem utraque Imperator: quo innuebatur ad eum pariter atque ad Patriarcham docendi munus pertinere. Balsamo de Privilegiis Patriarch: pagina CCCCXLIV. Ἐντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ χριστωνύμῳ λαῷ ἢ θυμιῶσιν, ὡς ἱερεῖς καὶ μετὰ δικηρέου σφραγίζουσι. i. e. *Hinc enim usu venit, ut fideles principes & Imperatores Catechetico more cum populo Christiano colloquantur, aut suffitum faciant more sacerdotum, & cum cera duplici*

duplici obſignent. Sed Patriarcha tantum Praſinâ. Itaque legitur bis in Solutionibus quarundam quæſtionum Manuelis: Εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η καὶ τὴν κηρίνην πρασίνην σφραγῖδα.

Præter Bullam autem Ceream Praſinam Patriarcha etiam Plumbea ſolebat uti. Quod diſcimus ex Sanctis quorundam Patriarcharum, quæ extant Tomo I. Juris Græco Rom: ut libro I. Sentent: Synhodalium Germani Patriarchæ. pagina CCXXXVI. εἶχε τὸ, μηνὶ Ἰουνίῳ, ἐπινεμήσεως έ, διὰ τῆς πατριαρχικῆς, καὶ θείας χειρός. ἀπῃώρητο δὲ καὶ κάτωθεν μολιβδίνη βοῦλλα, ἔχουσα ἐν μὲν τῷ μέρει τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον, παλάμαις φέρουσαν τὸν κύριον ἡμῶν Χριστὸν: ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ γράμματα, ταῦτα. Γερμανὸς ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. id eſt: *Habuit ſubſcriptum, Menſe Junio, Indictione* V. *patriarchali & divina manu. Pendebat autem infernè plumbea bulla, habens ex una parte ſanctiſſimam Deiparam, ulnis geſtantem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ex altera autem has literas: Germanus Dei miſeratione, archiepiſcopus Conſtantinopoleos, novæ Romæ, & oecumenicus patriarcha.* Et in Manuelis pagina CCXLII.

εἶχε

εἶχε τό, μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η. διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς καὶ τῆς συνήθης μολιβδίνης βούλλας. *Habuerunt hoc, Menſe Iulio, Indictione VIII. per pratriarchalem divinamque manum & ſolitam plumbeam bullam.* Et libro Secundo in Alexij Patriarchæ, pagina CCLVI. Ταῦτα οὕτω συγκεφαλαιωθέντα καὶ ὁρισθέντα καὶ ἐπὶ συνεδρίων τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν ἐν ὑπομνήμασιν ἐντεθέντα, τῇ συνήθει διὰ μολύβδου σφραγῖδι ἐβεβαιώθη, καὶ ἐπεδόθη μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἐπινεμήσεως ια. *Hæc ita ſummatim expoſita & definita, inque conſeſſibus religioſiſſimorum metropolitanorum monumentis illata, conſueto plumbeo ſigillo corroborata ſunt & data menſe Ianuario, indictione XI.* Et in Conſtantini Lichudis pagina CCLXIIII. Ἐγράφη τὰ διωρισμένα ἐκκλησιαστικῷ ἔθει καὶ σφραγισθέντα τῷ διὰ μολίβδου βουλλωτηρίῳ, ἐπεδόθη μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἐπινεμήσεως. ιβ. *Hæc ita ſancita & eccleſiaſtico more perſcripta & obſignata per bullam plumbeam, data ſunt menſe Decembri, indictione XII. &c.* Porro Romanos quoq; Pontifices literis ſuis bullas plumbeas appendere ſolere, res eſt vulgo nota. Quod verò Venetorum Duces etiam literas & monumenta publica plum-

plumbo obsignant, id Alexandro Pontifici acceptum ferunt, quem Sabellicus libro VII. Decad: primæ scribit, *cum Ducem literas ad Fredericum Imperat: de fide Legatis habenda cera obsignantem conspexisset, in Ciani & aliorum gratiam mandasse, vt Ducariæ deinceps literæ plumbo munirentur.* Quanquam ex Obbone veteri historico refert idem scriptor paulò pòst, *duplici Venetos principes ad eam diem signandi forma usas fuisse, vt publica monumenta plumbo, Epistolas ac reliquos libellos cerâ communirent: Sed tum primùm Alexandro autore receptum, vt in his quoque plumbo illi utentur.* Sed de bullis quæ Impp, Regum, Patriarcharum & Pontificum literis appendi solebant, satis superque dictum est; hoc monendum restat; Imperatorum Edicta vel Rescripta, etsi quidem aureo sigillo munita non erant, χρυσόβουλλα tamen interdum appellari, ut ex Johannis Comneni Novella, quæ statuit, *Ne quid ab Ecclesia Episcopo suo orbata Quæstor exigat,* videre est. Nã ea χρυσοβούλλου titulum præfert, cum tamen Cereum sigillum illi fuerit appensum. His aureis bullis

bullis Imperator manu, si Dis placet, divina ſubſcribebat, & quidem ſingulari quodam genere encauti. Nam Leo Imp. in L. VI. C. *de diverſis Reſcriptis* diſertè vetat, ſacra Reſcripta alio colore, quàm purpurea inſcriptione luſtrari, & coĉti muricis tritique conchylii ardore ea ſignari præcipit, atque hujus ſacri encauti confectionem privatis ſub gravi pœna interdicit. Etſi autem quale hoc encautum fuerit, liquidò nobis non conſtat; tamen ex illa Leonis lege patet, Imperialia reſcripta purpureis literis & encauto muriceo inſigniri conſueviſſe. Hinc illa uſitata in Bullis Aureis verba, δι' Ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς χειρός. Nicetas in Manuel. Comneno. libro I. ἐρυθροσήμαντον γράμμα, & ἠρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν vocat, ubi ſcribit Johannem Axuchum Magnum Domeſticum cuſtodiæ palatii intentum, atque id agentem, ut Manuel etiam à civibus Imperator ſalutaretur, literas rubras, aureoque ſigillo & ſerico filo munitas & conchæ ſanguine pictas Clero magni templi obtuliſſe, quibus

quibus eis argenteæ monetæ nummi ad CC. minas promittebantur : eundem etiam alias rubricatas Imperatorias literas apportaſſe , quæ eandem ſummam nummis aureis deſignarent. Ὁ δὲ μέγας Δομέστικος τῆς τῶν βασιλείων φυλακῆς ἐπιμεληθεὶς, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀστοῖς ἀναγορεύσεως, γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγῖδι τεχρυσείᾳ καὶ σηρικῷ νήματι ἔμπεδον κόγχης ἀναδεδευμένῳ αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μαγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι, τυπῶν αὐτοῖς ἀργύρεα ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δὶς ἑκατὸν κορυφούμενα. Ἐλέγετο δὲ καὶ ἑτέραν ἠρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν ἐπιφέρεσθαι τὸν Ἀξοῦχον, διὰ χρυσέων ταῦτα βραβεύουσαν. Et libro VI. idem Necetas autor eſt, Sultanum Imperatori Conſtantinopolitano obieciſſe, τὸ πρόχειρον εἰς παρασπόνδησιν, καὶ τὸ φιλίας εὐκόλως ἀποπηδᾶν, καὶ συγχέειν ἐκ τοῦ παραυτίκα τοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας θεσμοὺς καὶ τὸ πλείσταις μὲν ἐκεῖνον ἐπαίρειν φιλοδωρεῶν ὑποσχέσεσι, καὶ βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν ταύτας γραφαῖς καὶ βαφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. *Facilitatem in violandis foederibus, levitatem in diſſolvenda amicitia & pacis conditionibus temerè abrogandis & inanes magnorum munerum pollicitationes , quas rubricatis quidem literis inſigniret , ſed pauca præberet.*

Sed

Sed & Cinnabari uſos Imperatores in ſubſcriptionibus legimus : quod præter locum ex Alexij Comneni Novella ſuprà laudatum, teſtatur etiam Gregorius Dialogus Epiſt : 1. ad Leonem Iſaurum, quæ extat tomo IX. Annalium Baronij. Καὶ πέως πρῶτον, καὶ ἐξαίρετον, ὅτι τὰ σὰ γράμματα καὶ οὐκ ἀλλότρια, ταῖς βασιλικαῖς σφραγῖσιν ἐσφραγισμένα ἀσφαλῶς καὶ ἔσωθεν ἀσφαλεῖς ὑπογραφαὶ διὰ κινναβάρεως ἰδιόχειραι σοῦ, ὡς εἴθισο τοῖς βασιλεῦσιν ὑπογράφειν. h.e. *Inprimis autem & præcipuè, quòd literæ tuæ & non alienæ, ſigillis Imperatorijs obſignatæ diligenter eſſent, & accuratæ intus ſubſcriptiones per cinnabarim propria manu tua, vt mos eſt Imperatoribus ſubſcribere.*

Præter hanc ſubſcriptionem tres quoque in fronte cruces ejuſdem coloris addebant, per quas tacitè ſcilicet jurabant, rata ſe ea velle quæ ſcriberent. Phranzes libro III. capite IV. *Imperator manu ſua, eo vidente, cruces cinnabare in fronte bullæ ad confirmationem pro conſuetudine exprimit, bullamq; auream Legato in manu tradit.* Tutor Imperatoris impuberis viridi colore ſubſcribebat, quod diſcimus ex Niceta,

ceta, qui in Alexio Man. Comneni F. testatur, Alexium Protosebastum edictum impetrasse, quo continebatur, ea, quibus manus Imperatoris adhuc impuberis subscripsisset, μὴ ἄλλως ἐμπεδοῦσθαι, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ, καὶ οὕτω τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοίη χρώματι, τὴν τῷ ΕΤΗΡΗΘΗΣΑΝ ἐπισημασίαν βεβαιοῦσαν. h. e. *non aliter rata fore, nisi prius Alexius ea vidisset, & colore viridi subscripsisset, RATA SUNT.* Patriarcha verò subscriptione cærulea uti cœpit sub primis Palæologis. Cantacuzenus libro III. cap. XXXVI. *Patriarcha quia gradum permutare non poterat, habitu se augustiorem fecerat, & in subscriptionibus, colore cæruleo usus est.* Sed quemadmodum Magno Logothetæ vel etiam Accubitori palæ curam annuli vel sigilli, quo literæ Imperatoriæ obsignabantur, commissam fuisse, paulò ante ostendimus: Ita etiam Chartophylax erat custos annuli Patriarchalis, quem ille à Patriarcha solenniter acceptum in pectore gestabat. Balsamon, de privileg: Patriarch: pagina CCCCLVIII. Ἐγχειρίζει τούτῳ καὶ χρυσοῦν, ὡς ἄν τις εἴποι, δακτύλιον,

λιον, καθὼς εἶπε κύριος πρὸς μωσῆν. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογεῖον ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ποιήσεις δακτύλιον χρυσοῦν καὶ συναρμολογήσεις αὐτὸν τοῦ λογείου τοῖς χείλεσιν, ἐφ' ᾧ δι' αὐτοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα. Ποῖος δ' οὗτός ἐστι; τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον τὸ παρὰ τῷ στήθει τοῦ χαρτοφύλακος ἀπῃωρημένον, ὡς εἴωθε, δοχείῳ καθεστηκότι λογικοῦ παντοίου σπουδάσματος. *Etiam ei porrigit in manum aunulum aureum, ſicut & Dominus ad Moſen dixit; Et impones Rationale ſuper Aaronis pectus & annulum facies aureum & accommodabis eum labris ipſius Rationalis; ut per eum nomina filiorum Iſraelis deſcribantur. Et qui nam is eſt? Patriarchale bulloterium pro more ſuſpenſum ad Charthophylacis pectus, receptaculum ſtudij doctrinarum omnis generis.* pag. CCCCLIIX. &c. Horum magnam partem debemus CL. & eruditiſſimo Meurſio, quem laude ſua fraudatum noluimus,

CAPUT IX.

Mos regum Occidentis, in Annuli cura ſpectata fidei viro mandata. Referendarius. Cancellarij ***unde: illorum officium apud veteres & dignitas.*** Secretum. Secretarium. Levato velo cognoſcere. Velarij ad velum ſisti.

ATque hæc in imperio Orientis : In Occidente etiam non dissimilem morem reperio. Nam quemadmodum in Constantinopolitana Republica Logothetæ : ita apud Francos custodia & cura annuli, quo regiæ literæ obsignarentur, committebatur alicui spectatæ virtutis viro, qui olim *Referendarius* dictus fuit: quo munere in aula Dagoberti Regis functum esse Audoënum, præter Sigebertum in Actis anni IↃCXXXVII. testatur Aimoinus libro IV. de Gestis Francorum capite XLI. *Ex quibus Audoënus (qui & Dado dictus est) Referendarius fuit Regis Dagoberti, filiusq; præcellentissimi viri Antharij. Qui Referendarius ideò est dictus, quòd ad eum universæ publicæ deferrentur conscriptiones, ipseq́; eas annulo regis, sive ab eo sigillo sibi commisso muniret seu firmaret.* Rob. Gaguinus libro III. histor. Francorum, hunc Audoënum vocat Cancellarium Dagoberti, ad sui seculi morem respiciens. Neque enim illa ætate ea erat Cancellarij dignitas; quam ut ostendam postea demum in tantum crevisse, ut proximum à rege locum occuparet,

paret, non poſſum mihi temperare, quin ea, quæ de Cancellarijs vel ipſemet obſervavi, vel à Petro Pithæo, Iſaacio Caſaubono, Petro Colvio jampridem obſeruata ſunt, & diverſis in locis ſparſim leguntur, in hoc caput congeram.

Cancellariorum ſub priſcis Imperatoribus nulla omnino erat dignitas. neq; enim publici muneris id fuit nomen, ſed tantùm miniſterij in aulis principum, & aliorum procerum. Erat quippe moris, ut magiſtratus, de negotijs pro ratione muneris quiſque ſui tractaturi, convenirent in aliquo loco, qui quòd à vulgo ſecretus eſſet, *Secretum* vel *Secretarium* dicebatur. Donatus (Pithæus memoria lapſus Servium vocat) in libro I. Æneid. ad hæc verba, Tum foribus divæ. verſ. CCCCCIX. *Quomodo eſt,* inquit, *judiciorum omnium conſuetudo. Ducuntur judices usq; ad fores Secretarij, ibidemq; officium remanet; illi verò ingreſſi ſolium aſcendunt & ſedent.* Conſtantinus in L. I. C. Theodoſij De officio Rector. Provinc. *Non ſit venale judicis velum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium.*

Hæc Secreta in primo aditu vela & deinde cancellos habebant: hos Græci vocant κιγκλίδας, δρυφάκτους, Polybius historia XV. θύρας δικτυωτὰς διαφανεῖς, ut & Caſſiodorus *feneſtratas januas*: Ariſtophanis Scholiaſtes ad Veſpas: Κιγκλὶς ἡ θύρα τοῦ δικαστηρίου, ἣν καὶ καγκελωτὴν καλοῦσι. Julius Pollux libro VIII. αἱ μὲν οὖν τῶν δικαστηρίων θύραι κιγκλίδες ἐκαλοῦντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγκελωτὰς λέγουσι. Illa verò nunc πετάσματα, nunc παραπετάσματα nunc παραπετάσματα dicuntur. De Cancellis quidem res clara eſt ex Ammiano Marcellino libro XXX. ubi de quarto genere cauſidicorum Romanorum agit: *Cumque intra cancellorum venerint ſepta & agi cœperint alicujus fortunæ vel ſalus &c.* Et ex Baſilio Seleuciæ Epiſcopo libro I. de vita Theclæ: ubi loquitur de Thamyre, qui D. Paulum ſua manu in judicium trahebat: εἴσω δὲ τῆς δικαστικῆς κιγκλίδος παρελθὼν καὶ στὰς ἐπὶ τοῦ βήματος, τοιῶν δ᾽ ἀπήρξατο λόγων: *cum ſubſelliorum cancellos eſſet ingreſſus, ſtans præ ſuggeſtu, hujusmodi orationem exorſus eſt.* Vela verò quod attinet, ea in cauſis quidem levioribus vulgaribusque removeri, & pandi ſolebant, quod

levato

levato velo cognoscere, dicebatur, id est: palàm omnibus admissis, aperta fore: quomodo intelligenda est. L. v. C. De Naufragiis, ubi Honorius & Theodosius Imperatores ajunt: *De submersis navibus decernimus, ut levato velo causæ istæ cognoscantur.* In causis verò grauioribus, & præcipuè criminalibus, quæque ampliorem deliberationem requirerent, vela hæc obtendebantur, ut ita à conspectu litigantium reorum reliquique vulgi judices secernerentur, separarenturq́; : qua de re est insignis locus D. Basilij Magni Epistola ad Eustathium Sebastiæ Episcopú, qui dignus totus hic legi: εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες, ὅτ' ἂν τινα τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα. καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν ὑποκειμένων σκέψιν. Καὶ πολὺν ἀνασχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι, δῆλοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν, h.e. *Si enim principes hujus mundi, cum facinorosum aliquem ad mortem condemnare volunt, adducunt vela & advocant ad considerationem causæ*

experientissimos quosq́;, multumque temporis insumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem suspicientes, multumque ingemiscentes ac judicandi necessitatem deplorantes, nemini non manifestum faciunt, quòd non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferant sententiam. In eandem sententiam quoque B. Clemens Romanus libro II. Constitutionum S. Apostolorum capite LVI. *Aspicite mundana judicia, quorum potestati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, sepulchrorum perfossores, latrones: de quibus cum quæsiverunt præfecti judicio ab ijs, qui illos in judicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita se habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad supplicium mittunt, sed per plures dies quæstiones excercent, cum multo consilio & velo interjecto. Tandem verò is, qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus adversus solem, se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Atque hinc jam lucem capit D. Chrysostomus homil. V. in II. ad Timotheum, ubi ait. οἱ λῃσταὶ ἐν μυχῷ τοῦ δεσμωτηρίου ζῶντες

ἀδεῶς

ἀδεῶς ζῶσιν. ὅταν δὲ παρὰ τὸ πέτασμα ἀγαγὼν στήσῃ αὐτὸς, διαλύονται τῷ φόβῳ. *Latrones quamdiu custodia detinentur, securi vivunt: ubi verò productos ad velum quis stiterit, tum jam metu dissolvuntur, quippe jam morti propius admoti.* Nam *ad velum sisti*, hic nihil aliud est, quàm coram judice in judicio sisti. Qui vela servabant *Velarij* dicti, ut in veteri lapide: TI. CL. THALLUS PRÆPOSITUS VELARIORUM DOMUS AUGUSTIANÆ. Qui cancellos, *Cancellarij*. Vox non admodum antiqua, cujus nullam in Digestis mentionem factam, notant viri docti: in Codicis verò titulo de Assessoribus & alibi, *ministerium cancellariorum* sæpius leges. Id verò cujusmodi fuerit, luculenter describit Agathias. Narrat ille libro I. Narsen ducem Justiniani, qui in Italia contra Gotthos bellum gerebat, Ravennam aliquando venisse, solis famulis suis comitatum ac satellitibus & iis, inquit, ὅσοι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ ὑπηρέται ἐτύγχανον ὄντες. οἳ δὴ τὰ ἀρχεῖα ἐπεφρόντιστο, τῆς ἄλλης εὐκοσμίας πέρι, καὶ ὅπως μὴ χύδην ἅπασι τοῖς βουλομένοις ὡς αὐτὸν εἴσιτη τέως εἴη. τούτους δὲ ἔθος Ῥωμαίοις ἐκ τῶν κιγ-

κλίδων ἐπονομάζειν, καὶ τῆς ἐν τούτοις ἐπιμελείας. Videmus appellari ὑπηρέτας & miniſtros τῆς ἀρχῆς: præcipuumque fuiſſe eorum munus, ut ad cancellos hærerent, admiſſiones curarent, & ne quid tumultus, ut fieri amat in turba, audiretur, proſpicerent. Simile munus hodie in curia eorum, qui *oſtiarij* dicuntur; quod nomen hi acceperunt ab oſtio, ut illi à cancellis, quæ pro oſtio erant. Hæc prima inſtitutio & antiquiſſimum cancellariorum munus: Unde jam liquido apparet, cur Vopiſcus rem indignam & fœdam fuiſſe pronunciet, quòd Carinus Imperator præfecturam Urbis, omnibus, quæ intra urbem erant, dignitatibus antecellentem, uni ex Cancellarijs ſuis commendaſſet: *Præfectum urbi*, inquit ille, *unum ex cancellarijs ſuis fecit: quo fœdius nec cogitare potuit aliquando nec dici.*

Acceſſit poſtea aliquid dignitatis huic generi hominum, ſed multò poſt Carini & Vopiſci tempora. Nam Caſſiodorus in formula Cancellariatus libro XI. ſic munus hoc deſcribit, ut appareat ipſius ætate Cancellarium, non, ut olim, oſtiarij munus

munus ſuſtinuiſſe, verùm ex parte etiam eorum, qui hodie in aulis principum á ſecretis nominantur, & á libellis ſupplicibus: Sic enim ille: *Hoc igitur laudabile præjudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam à XII. indictione Cancellorum tibi decus attribuit; ut Conſiſtorij noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias: per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias; omniaq́ ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſticiam.* Adhuc tamen, ut ibi dicitur, *lucidas fores tenebat & clauſtra patentia.* Sic paſſim apud ſcriptores citimæ vetuſtatis legimus fuiſſe in obſequijs imperatorũ regum & majorum utriusq; imperij magiſtratuum Cancellarios, quorum miniſterio variè utebantur. Nam Præfectum prætorio, cui inter cetera annonæ totius ſumma procuratio incumbebat, habuiſſe in officio Cancellarios, quos per provincias dimittebat, intelligimus ex Caſſiodoro, libro XII. ubi & Campaniæ, Lucaniæ, Brutiorum, Samnij & aliarum provinciarum Cancellarij nominantur. Præfectum quoque urbi Cancella-

cellarios cum ſcribis in officio habuiſſe, indicare videtur antiquum Edictum ex autoritate Turcij Aproniani Præf. Vrb. propoſitum, quod extat apud Briſſon. lib. III. de Formulis, & Inſcript. pag. IↃCXLVII. *Ratio docuit utilitate ſuadente, conſuetudine micandi ſummota, ſub exagio potius pecora vendere, quàm digitis conludentibus tradere: Sed adpenſo pecore, capite, pedibus, & ſevo lactante, & ſubgulari, lanio cedentibus; reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori, ſub conſpectu publico fide ponderis comprobata: vt quantum caro occiſi pecoris appendat, & emptor norit & venditor: commodis omnibus & præda damnata, quam Tribunus, officium, Cancellarius, & ſcriba de pecuarijs capere conſueuerant. Quæ forma interdicti & diſpoſitionis ſub gladij periculo, perpetuò cuſtodienda mandatur.* In imperio Orientis etiam, Quæſtori ſuos fuiſſe Cancellarios, apparet ex Novella x. Conſtantini Tom. II. Juris Græco-Romani: pagina CLIV. περὶ ἀνοίξεως διαθηκῶν, de aperiendis teſtamentis: ἐπειδὴ αἱ διαθῆκαι παρὰ τῷ Κοιαίστωρι ἀνοίγονται, τοῖς ὑπεργοῦσι ἐν τῇ ἀνοίξει καγκελλα-

ρίοις

ρίοις ἐπί τε τῇ συναγωγῇ τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων ἢ καὶ λεγαταρίων, καὶ τῶν δι' ἑτέρας χρείας ὀφειλόντων παρίστασθαι, παρέχεσθαι νόμισμα ἓν τῷ πρωτοκαγκελλαρίῳ, ἕτερον νόμισμα ἓν καὶ τοῖς δυσὶ νοταρίοις, ἀνὰ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. *Quoniam testamenta apud Quæstorem aperiuntur, & in eorum apertione cancellarij suas exhibent operas, tam colligendis testibus & hæredibus ab intestato succedentibus, aut etiam legatarijs, quàm ceteris, qui ob alias causas adesse debent, solidus unus primo cancellario præstabitur, & unus item duobus notarijs, dimidius scilicet singulis.* In Constitutionibus etiam Caroli Magni Cancellarius simpliciter pro scriba & actuario usurpatur: *Vt nullus Cancellarius pro ullo judicato aut scripto aliquid amplius accipere valeat, nisi dimidiam libram argenti de majoribus scriptis.* Qui verò huic ordini erat præpositus, summus & primus Cancellarius, in quanta fuerit dignitate, ex Adalhardo Abbate, Corbejensi Caroli Magni propinquo docet Hincmarus Rhemorum Archiepiscopus Epist. III. capite XVI. *Apocrisiarius, quem nostrates Capellanum vel Palatij Custodem*

ſtodem appellant, omnem clerum Palatij ſub cura & diſpoſitione ſua regebat. Cui ſociebatur ſummus Cancellarius, qui à ſecretis olim appellabatur, erantque illi ſubjecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepta regia abſque immoderata cupiditatis venalitate ſcriberent, & ſecreta illis fideliter cuſtodirent. Tandem verò ſub noſtris Imperatoribus, ut & ſub Regibus Francorum, eò aſcendit Cancellarij dignitas, ut quo munere olim apud Romanos Quæſtor ſacri palatij, vel Logotheta apud Conſtantinopolitanos, eodem hodie in aulis principum & Regum utatur Cancellarius: qua voce etiam Λογοθέτην interptetatur Nicetas Choniates lib. VII. de rebus geſtis Manuelis Comneni; ubi narrat Fridericum I. Imperator. Epiſcopo Moguntino Cancellario ſuo cum magnis copiis miſſo urbes Italicas à Papa avulſas ſine ullo metu ſubegiſſe: ὁ μὲν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνὴ, Καγκελλάριον, ὡς δ' Ἕλληνες εἴποιεν, Λογοθέτην (ἦν δ' οὗτος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης δυνάμεως. &c.

Imò illi ipſi tres ad Rhenum Archiepiſcopi Electorales pro tribus Imperij Germano-

no-

no-Romani regnis, quæ olim corpori Imperij Occidentalis inserta erant, hoc titulo insigniuntur, ita ut Moguntinus Antistes per Germaniam, Trevirensis per Galliam, Coloniensis per Italiam Cancellarij & Archicancellarii nomen & dignitatem usurpet.

Caput X.

Varias res annulis obsignatas, ut templa, domus, supellectilem, pecuniam, alia. Concham sigillis appositam. Claxendix.

JAm verò e diverticulo in viam, à qua aliquantulum aberravimus; revertamur, & alia porrò recensere pergamus, in quibus obsignandis annulos usurpatos legimus.

De templo obsignato extat illustris historia apud Danielem c. xiv. ubi sacerdotes Beli, Darium decepturi, ut templum annulo regio obsignetur, postulant; quod illi postea per occultos aditus ingressi, quicquid ciborum simulachro appositum erat, cum uxoribus & liberis absumserunt, fraude per Danielem animadversa, qui

qui in cinere, quo pavimentum clam aſperſerat, veſtigia introeuntium & exeuntium deprehendit.

In Elide quoque obſignatam eſſe illam domum, in qua tres vacui lebetes Dionyſio collocabantur, qui paulò poſt ſigillo, quod integrum manſerat, revulſo, ab ingreſſis vino pleni reperti ſint, tradit Ariſtoteles De Miraculoſis Auditis: verba mihi non poſſum temperare, quin huc aſcribam. ἐν ἤλιδι, inquit, λέγουσιν εἶναι τι οἴκημα σταδίους ἄπεχον ὀκτὼ μάλιστα τῆς πόλεως, εἰς ὃ τιθέασι τοῖς Διονυσίοις λέβητας χαλκοῦς τρεῖς κενούς. τοῦτο δὲ ποιήσαντες παρακαλοῦσι τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐπιδημούντων τὸν βουλόμενον ἐξετάσαι τὰ ἄγγεια, καὶ τοῦ οἴκου κατασφραγίζεσθαι τὰς θύρας. καὶ ἐπειδὰν μέλλωσιν ἀνοίγειν, ἐπιδείξαντες τοῖς πολίταις καὶ τοῖς ξένοις τὰς σφραγίδας, οὕτως ἀνοίγουσιν. οἱ δὲ εἰσελθόντες εὑρίσκουσι τοὺς μὲν λέβητας πλήρεις, τόδε ἔδαφος καὶ τοὺς τείχους ὑγιεῖς, ὥς τε μηδεμίαν ὑποψίαν λαβεῖν, ὡς τέχνῃ τινι κατασκευάζουσιν. h. e. *In Elide ædificium eſt, ut ferunt, ſtadijs diſtans octo ab urbe, in quo collocantur tres Dionyſio lebetes vacui, vocatisque peregrinis, quibus ſcrutari hæc libeat, januarum clauſtra ſigillis obſignant, quæ deinde reſerant. Porro ingreſſi lebetes vino plenos cernunt,*

cernunt, pavimento & parietibus omnibus integris & illæsis, ut artis dolosæ suspicio facilè abesse videatur.

Sic fores Gynæceorum sigillo & pessulo à maritis obfirmari, queritur mulier illa apud Aristophanem θεσμοφοριαζούσαις.

Εἶτα διὰ τοῦτο ταῖς γυναικωνίτισιν
Σφραγῖδας ἐπιβάλλουσιν ἤδη καὶ μοχλοὺς
Τηροῦντας ἡμᾶς, καὶ προσέτι μολοττικοὺς
Τρέφουσι μορμολύκεια τοῖς μοιχοῖς κύνας.

De quo more etiam Menander apud Stobæum, irridens eos, qui tam arctè uxores observent.

Ὅστις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
Σώζει δάμαρτα, κ' ἀνδρεὶ δὴ δοκῶν σοφὸς
Μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖ.

Ad eundem modum lapidem illum, qui ponebatur super os lacus, in quem Daniel demissus, & bestijs objectus erat, *Rex obsignavit annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.* Daniel. capite VI. vers. XVII. Joseph. libro X. Antiquit. capite XII. Quomodo & lapis sepulchri, in quod Salvator noster illatus fuit, à Pharisæis obsignatus legitur. Matt. capite XXVI. vers. ultimo.

F Sup-

Supellectilem atque adeò penum universam ab attentis patribusfamilias annulo obsignatam, nequid negligentia aut furto periret, testatur Plinius libro XXXIII. capite I. *Quæ fuit illa Priscorum vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur? At nunc cibi quoq; & potus annulo vindicantur à rapina.* Plautina materfamilias in Casina:

Obsignate cellas, referte huc annulum ad me.

Et Sigastrio servus in Persa Act. II. Scen. II.

Id demum lepidum est, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos,
Bene admordere, qui salinum servo obsignant cum sale.

Martialis libro IX.

Nunc signat meus annulus lagenam.

Persius Sat. VI.

Et signum in vapida naso tetigisse lagena.

Tertullianus in Apolegetico capite VI. matronam quandam olim *ob resignatos cellæ vinariæ loculos*, inediâ à suis necatam scribit. Et matrem Ciceronum *lagenas etiam inanes obsignâsse, ne dicerentur, inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccata*, legimus in Epistola Qu: Fratris ad Tironem libro XVI. Hujus moris meminit & Theo-

Theophraſtus in Chararacteribus, ubi inter notas hominis ἀπίςȣ refert, ſi quis in lecto cubans uxorem interroget, εἰ κέκλεικε τὴν κιβωτὸν, ἢ εἰ σεσήμανται τὸ κυλίχιον, ἢ εἰ ὁ μοχλὸς εἰς τὴν θύραν τὴν αὐλείαν ἐμβέβληται. i. e. *an capſam bene clauſerit, aut probè ſit arca obſignata, an veſtibuli foribus peſſulus ſit oblitus.* Juvenalis de homine ſordido loquens, Satira XIV.

Ipſe quoq; eſuriens, nec enim omnia ſuſtinet unquam
Mucida cœrulei panis conſumere fruſta:
Heſternum ſolitus medio ſervare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
Alterius conchem, æſtivi cum parte lacerti,
Signatam, vel dimidio putriq; ſiluro.

Irriſus ob hanc rem à Parthis ſuis fuit Venones Phraatis filius, quod diverſus à majorum inſtitutis, Græcos haberet comites, & vilem etiam ſupellectilem annulo obſignaret. Tacitus libro II. Annal. *Irridebantur & Græci comites ac viliſſima utenſilium annulo clauſa.*

Solebant autem hujuſmodi ſigna olim tegi & occultari concha, fortean ne vel per imprudentiam violarentur, vel alij in fraudem ſimilia ſculperent. Dicta illa concha *Claxendix.* Priſcianus libro V.

Claxendix, significat concham, quâ signum tegitur. Plautus Vidularia: *Apposita est claxendix. at ego signi dicam quid sit.*

Sed cur hæc in obsignandis domi rebus diligentia, modò ne modum excedat, adhibenda sit, rationem affert Clemens Alexandrinus libro III. Pædag. XI. ubi cum dixisset, fœminis datum esse annulum aureum, non ad ornatum, sed ad signandum ea, quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam, quæ illis incumbit; statim subjungit: εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν πεπαιδαγωγημένοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει. ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. *Si omnes à Pædagogo rectè instituti essemus, supervacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, servis, dominisq. Sed quoniam aut nulla aut mala institutio causam magnam præbet injuriæ, opus habuimus sigillis.* Quo pertinet ridiculum illud Neronianum de furace servo, apud Cicer. libro II. de Orat. in Jocis, nimirum, *solum esse, cui nihil sit nec obsignatum nec occlusum, quod idem in bono servo dici solet.* Quemadmodum enim servo bonæ fidei herus

herus omnia committit, nihil annulo obsignat, nihil claudit serâ: Ita servus furax omnia resignat & recludit. id quod testatur lepida illa de Lacyde narratiuncula, quæ extat apud Diogenem Laërtium libro IV. de vitâ Philosophorum. Ἐπειδὰν γὰρ ἤ προέλοι τοῦ ταμείου, σφραγισάμενος πάλιν εἴσω τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐρρίπτει, ὡς μηδέποτε αὐτῷ περιαιρεθείη, καί ἤ βασταχθείη τῶν ἀποκειμένων. Μαθόντα δὴ τοῦτο τὰ θεραπόντια ἀπεσφράγιζε, καὶ ὅσα ἐβούλετο, ἐβάσταζεν. Ἔπειτα τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐνίει εἰς τὴν στοάν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντα οὐδεπώποτε ἐφωράθη. hoc est *Cum ex pena promere quicquam voluisset, obsignato aditu, rursus annulum per foramen intrò jaculabatur, ut nihil inde ex reconditis rebus tolleretur. Id cum animadvertissent famuli, resignabant, quæ signata erant, & quæ voluissent, inde tollebant, & deinde annulum in porticum per rimam immittebant: idq; cum sæpe facerent, nunquam deprehendi potuerunt.* Ad hunc morem resignandi & obsignandi annulo ea, quæ asservare volumus, alludit Theognis non procul ab initio suæ Elegiæ:

Κύρνε σοφιζομένῳ μὲν ἐμοὶ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Τοῖς δ' ἔπεσιν λήσει δ' (οὔποτε κλεπτομένη).

Quod ingeniosissimus Caspar Barthius sic reddidit:

Annulus in signum hac scissenti Cyrne prematur,
Qui lateat nunquam surripiente dolo.

Et Lucianus Epigrammate, quod extat libro I. Antholog. Tit: LI. εἰς μυστήριον.

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω·
Κρεῖσσων γὰρ μύθων ἢ κτεάνων φυλακή.

Arcanis dictis linguam obsignare memento:
Dictorum majus depositum est opibus.

Atque huc pertinet memorabile illud Alexandri Magni factum, qui cum aliquando arcanas quasdam literas à matre Olympiade ad se scriptas Hephæstioni legendas dedisset, annulum digito detractum ori ejus admovit, hac ratione silentium illi imperans, ne quas ipsi monstrarat literas, aliis vulgaret. Plutarch. in Alexandro. Πολλάκις δὲ ταῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης, ἐφύλαττεν ἀπόῤῥητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος, (ὥσπερ εἰώθει,) λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώσκοντος, οὐκ ἐκώλυσε, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος τὸν αὐτοῦ, προσέθηκε τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγῖδα. h. ê. *Ea cum identidem ad ipsum scriberet Olympias, ser-*

vubat in abdito epistolas, nisi semel Hephæstioni (vt assueverat) solutam epistolam secum legenti non vetuit, verùm detracto annulo digito, sigillum ori illius admovit.

Præterieram pæne morem obsignandi pecuniam in sacculo, vel cista conditam, si fortè eam vel apud nummularios vel in æde sacra deponere volebant: cujus ritus crebra fit mentio apud Jurisconsultos, ut in L. I. §. *Si pecunia in sacculo signato deposita sit*: & §. *Si cista signata deposita sit*, D. Depositi. Item in L. XXIX. *Si sacculum vel argentum signatum deposuero*. D. eodem. Item in L. VIII. *Et sacculum, cum signatorum signis obsignavit*. D. de lege commissoria. Item in L. XXXIX. *Si soluturus pecuniam tibi tuo jussu signatam, eam apud nummularium deposuerim, tui periculi eam fore*, Mela libro X. scribit: quod verum est, *cum eo tamen, vt illud spectetur, an per te steterit, quò minus in continenti probetur*. D. De solutionibus. Item in L. I. §. *Sin autem socius vel socij recusaverint pretium accipere, licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas & sigillo impresso in ædem sacram deponere*, C. De Communi

servo

ſervo manumiſſo. Extat hujus obſignationis inſigne exemplum apud Apul. libro x. Metamorph. *Sed ne fortè aliquis iſtorum, quos affers, aureorum nequam vel adulter reperiatur, in hoc ipſo ſacculo conditos eos annulo tuo prænota, donec altero die nummulario præſente comprobentur. Sic inductus, ſignavit pecuniam: quam exinde, ut iſte repræſentatus eſt judicio, juſſi de meis aliquem curriculo tabernâ promptam afferre: & ecce prolatam coràm exhibeo, videat, & ſuum ſigillum recognoſcat.* Et aliquanto poſt. *Qui præter judicij religionem cum fidem ſuam coràm lacerari videret, multiplicato ſtudio verberonem illum contendit redarguere, donec juſſu magiſtratuum miniſteria publica contrectatis nequiſſimi ſervi manibus, annulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt: quæ comparatio præcedentem robaravit ſuſpicionem.*

Non etiam ſilentio prætereundum eſt, quod Cn. Pompejus, cum in Sicilia bellum gereret, audiretq; milites flagitiosè vivere, illorum gladijs ſigillum impreſſit, quod qui amoviſſet, huic pœna inflige-

infligebatur. Ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας τινὰς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο. in vita Pompeij. De Votorum obsignatione videndus nobilissimus D. Janus Rutgersius noster libro v. Var. Lect. capite v. ubi multis accuratè docet, veteres vota concepta tabellis inscripsisse, obsignasse, Deorum genibus plerumque affixisse, & tandem votorum compotes, eas tabellas solvisse, hoc est, lacerasse, ac Diis reddidisse ea, quæ daturos se promiserant.

CAPUT XI.

De sculptura annulorum. Δακτυλιογλύφοι. Flaturarius sigilliarius. σμύεις. *Deorum imagines in annulis gestatas. Pythagoræ scitum* : ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα θεοῦ μὴ περιφέρειν *explicatum. Mos superstitiosorum, qui se juvari putabant gestatione alicujus simulacri.*

AD Signa jam propero, id est, imagines Annulorum sigillaritiorum. Hæ initio quidem insculpebantur cælabanturque in ipso metallo, ex quo annuli facti erant: augente verò luxuriâ, etiam in ipsis gemmis. Disertè id

tradit Attejus Capito apud Macrobium libro VII. capite XVIII. *Imprimebatur autem sculptura in ipsâ materiâ annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret. Posteà usus luxuriantis ætatis signaturas preciosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento precij, quo spalpendos lapides parassent, gloriarentur.* Etsi autem Claudij Cæsaris principatu nullas admittebant gemmas in annulis cælatas sculptasve, sed auro ipso signare tum moris erat, teste Plinio libro XXXIII. cap. I. non tamen ille mos diu duravit, & paulò pòst tam in gemmis, quàm metallo imagines fingi celariq; jus fuit. Qui verò gemmas auro includebant, vel signa gemmis & auro incidebant insculpebantve, Græcis δακτυλιογλύφοι dicebantur. Hieronymus in Hieremiam capite XXIV. *artifices inclusoresque auri atque gemmarum* vocat. Augustinus libro XXI. de Civitate Dei capite IV. *aurifices insignitoresque gemmarum.* Vetus Inscriptio *Flaturarios sigilliarios.* pag. IↃCXXXVIII. N. VI.

C. JUNIO

C. Junio Thalationi
C. Mæcenatis Liberto
Flaturario
Sigillario
C. Junius Evocatus Felix
Tit. DD.

Atque hujusmodi δακτυλιογλύφον fuisse Mnesarchum Pythagoræ patrem, tradit Diogenes Laërtius in ejus vita libro VIII. Lapis autem, quo annularij gemmas abstergent, dicitur Σμύρις. Dioscorides libro V. capite CXXIII. σμύρις λίθος ἐστιν, ᾧ τὰς ψῆφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι.

Porro non erant annulorum sculpturæ, ut hodie, gentilitiæ ac familiares, sed fiebant pro cujusque libitu: interdum etiam habebant aliquid significationis occultæ. Quod ut planum fiat, plerasq;, quarum apud priscos scriptores mentio fit, recensebo, facto initio à Deorum Imaginibus, quas annulo insculpi olim nefas fuit, & quidem, ut apparet, ex scito Numæ, quem Plutarchus scribit vetuisse, Deo hominis aut bestiæ alicujus formam tribuere. ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείρο-

χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει. h. e. *tanquam fas non sit augustiora exprimere humilioribus, nec fieri queat, ut quis* D E U M *aliter, quàm mente assequatur.* Atque ex hoc eodem fonte promanavit quoque Pythagoræ symbolum: ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα Θεοῦ μὴ περιφέρειν. Quod Clemens Alexandrinus libro v. Stromatων ita effert, & interpretatur. Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδ' εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν, παρεγγυᾷ ὁ Πυθαγόρας. ὥσπερ Μωύσης πρὸ πολλῶν διαῤῥήδην ἐνομοθέτησεν, μηδὲν δεῖν γλυπτὸν ἢ χωνευτὸν ἄγαλμά τι ἢ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι. Ως μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχωμεν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ νοητὰ μετίωμεν. Ἐξευτελίζει γὰρ τὴν τοῦ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως συνήθεια, καὶ τὴν νοητὴν οὐσίαν δι' ὕλης σεβάζεσθαι, ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι' αἰσθήσεως. *Non esse gestandos annulos, neque* D E O R U M *imagines esse iis insculpendas, præcepit Pythagoras: Sicut Moyses multis ante seculis apertè legem sanxit, nullam oportere sculptilem vel pictam vel fictam imaginem simulacrumve facere, ut sensilia minimè attenderemus, sed ad ea transiremus, quæ percipiuntur intelligentiâ. Ut* D E I *enim majestas vilis & contempta reddatur, efficit, quæ in promptu est videndi consuetudo: & quæ intelli-*

telligentia percipitur, essentiam colere per materiam, est eam per sensum vilipendere. Nec multum hinc abludit interpretatio Jamblichi, qui postquam primam symboli hujus partem de non gestandis annulis exposuit, mox subjungit. Τὸ δὲ θεοῦ τύπον μὴ ἐπίγλυφε δακτυλίῳ, κατὰ τὴν προλεχθεῖσαν ἔννοιαν προτροπῇ χρῆται τοιᾷδε. Φιλοσόφει, καὶ ἀσωμάτους πρὸ παντὸς ἡγοῦ θεοὺς ὑπάρχειν. Τὸ γὰρ κυριώτατον εἴζωμα τῶν Πυθαγορικῶν δογμάτων τοῦτό ἐστιν, ut legit Rittershusius, ἐξ οὗ τὰ πάντα σχεδὸν ἤρτηται, καὶ ὑφ' οὗ μέχρι τέλους κρατύνεται. Μὴ νόμιζε δὲ μορφαῖς αὐτοὺς κεχρῆσθαι, ὅσαι εἰσὶ σωματικαί. μὴ δὲ προσδέχεσθαι ὑπόστασιν ὑλικὴν, καὶ οἷον δεσμῷ ὑλικῷ σώματι, ὥσπερ τὰ ἄλλα ζῶα. Αἱ δὲ ἐν δακτυλίοις γλυφαὶ, τόντε δεσμὸν δι' αὐτοῦ τοῦ δακτυλίου ἐμφαίνουσι, καὶ τὴν σωματότητα τό, τε αἰσθητὸν εἶδος, καὶ ὡσανεί τινος τῶν ἐπὶ μέρους ζώων διὰ τῆς γλυπτῆς προσόψεων. ἧς χωριστέον μάλιστα τὸ τῶν θεῶν γένος, ὡς ἀΐδιόν τε καὶ νοητὸν, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἀεὶ ἔχον, ὡς ἐν τῷ περὶ θεοῦ ἰδίως καὶ πληρέστατα τεχνολογεῖται. Ab his tamen diversus abit Malchus studio & industriâ cl. Ritterhusij nostri primùm in lucem editus, qui in libro de vita Pythagoræ hoc Symbolum ita exponit. Θεῶν εἰκόνας ἐν δακτυλίοις μὴ φορεῖν, τουτέστι, τὴν περὶ θεῶν δόξαν

δόξαν καὶ λόγον μὴ πρόχειρον, μηδὲ φανερὸν ἔχειν, μηδ᾽ εἰς πολλοὺς προφέρειν.

Sed redeo ad Romanos, apud quos etsi quidem (ut dictum & Attejus Capito diserte affirmat) fas non erat Deorum formas annulis insculpi: Video tamen illos hunc morem migrasse, & cum aliorum, tum Ægyptiorum numinum imagines in annulis gestasse. Unde Plinius perstringens hanc consuetudinem libro II. capite VII. *Alijs nullus est Deorum respectus, alijs pudendus: Externis famulantur sacris, ac digitis* DEOS *gestant.* Et libro XXXIII. capite III. *Jam verò etiam Harpocratem statuasque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoq; portare incipiunt.* Non ignoro, hæc loca de annulis magicâ arte formatis exponi. Sed nihil impedit, quo minus etiam intelligamus de superstitione illorum, qui simulacrum alicujus numinis, à quo se juvari putarent, quotidie circumferebant. Sic Veneris armatæ effigiem gestabat C. Julius Cæsar. Dio libro XLIII. τότε ὅλον τῇ γε Ἀφροδίτῃ πᾶς ἀνέκειτο, καὶ πείθειν πάντας ἤθελεν, ὅτι καὶ ἄνθος τι ὥρας ἀπ᾽ αὐτῆς ἔχει. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ γλύμμα

αὐτῆς

αὐτῆς εἴδωλον ἐφόρει, καὶ σύνθημα αὐτὴν ἐν τοῖς πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐποιεῖτο. *Omnino enim Venerem colebat, à quâ se etiam forma quandam venustatem habere persuadere omnibus nitebatur. Ideo sculptam Veneris armatæ imaginem gestabat, eâque tesserâ in rebus summis plerumque utebatur.* De Asclepiade Philosopho, qui illis temporibus vivebat, Am. Marcellinus libro XXII. narrat, ipsum *Deæ Cœlestis argenteũ breve figmentum, quocunq; ibat, secum solitum efferre.* Tale quid fuisse videtur, quod Apulejus habuit sudario linteo involutum: de quo ipse in Apologia. *Nam morem mihi habeo, quoquo eam, simulacrum alicujus* DEI *inter libellos conditum gestare.*

Nec solùm DEI alicujus simulacrum; sed & hominis pro DEO habiti vel Herois interdum ferebant: ut Alexandri Magni imaginem familia Macrianorum. Trebellius Pollio de Quieto uno ex XXX. Tyrannis. *Videtur mihi non prætereundum de Macrianorum familiâ, quæ hodieq; floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticu-*

lis &

lis & dextrocherijs & in annulis in omni ornamentorum genere exsculptum semper habuerunt; eò usque ut tunicæ & limbi & penulæ matronales in familiâ ejus hodieq; sint, quæ Alexandri effigiem delicijs variantibus monstrent. Vidimus proximè Cornelium Macrum in eadem familia virum, cum cænam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret, signis brevibus & minutulis Pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidissimos jussit. Quod idcirco posui, quia dicuntur juvari in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestitant, vel argento. Sed de Deorum imaginibus hæc quidem mihi in mentem veniebant; unum addo, nostris temporibus Viglium Zuichemum præstantissimum Jurisconsultum, Pallade signare solitum, teste Mureto in Catilinarias orationes Ciceronis, qui refert, se aliquot Erasmi Roterdami epistolas vidisse, quæ omnes signatæ fuerint Termino, additis duabus vocibus:

NULLI

Nulli Cedo, non ſine ſuſpicione arrogantiæ.

Caput XII.

Effigies majorum, amicorum, Regum, Principum annulis inſculptas, Principum imagines in annulo geſtare non ſemper licitum, nec tutum fuiſſe.

SEquitur jam de Imaginibus Humanis, quas annulis inſculptas legimus. Solebant autem plerumque effigiem alicujus ex Majoribus in annulis geſtare, qui tamen illis, ſi à majorum virtute degenerabant, detrahebatur. Valerius Max. libro III. capite V. De Africani filio loquens, id diſertè oſtendit, *Cn. Scipio ſuperiori Africani filius præturæ petitor candidam togam adeò turpitudinis maculis obſoleſactam in campum detulit, ut niſi gratia Cicerei, qui patris ejus ſcriba fuerat, adjutus eſſet, honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit, utrum repulſam, an ſic adeptam præturam domum referret? Inſuperque è manu ejus annulum, in quo caput Africani ſculptum erat, detraxerunt.* Sic Pub. Lentulus Sura quoq; avi ſui ima-

 gine

gine in signando utebatur. Cicero III. Catil. *Tum ostendi tabellas Lentulo & quæsivi, cognosceretne signum: Annuit. Est verò, inquam, signum quidem notum, imago avi tui, clarissimi viri, qui amavit unicè patriam & cives suos, quæ quidem te à tanto scelere etiam muta, revocare debuit.* Aut ex Amicis. Ovid. libro I. Trist. Eleg. VI.

Hæc tibi dissimula, sentu tamen omnia dici,
In digito qui me fersq; refersq; tuo.
Effigiemq; meam fulvo complexus in aure:
Charta relegati, quæ potes, ora vides.

Sic Epicuri imaginem in annulis habuêre familiàres ejus: Cic. libro V. de Finibus. *Nec tamen Epicuri licet oblivisci, si cupiam: cujus imaginem non modò in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis & in anellis habent.* Et Commodum Imp. signo Amazoniæ (ea erat Concubina Martia, quam pictam in Amazone diligebat) literas signare solitum, videre est ex ipsius epistolâ ad Clodium Albinum, quam in hujus vitâ Julius Capitolinus recitat, ubi inter cetera sic loquitur; *Quin & super hoc ad procuratores meos literas misi, quas ipse signatas excipies signo Amazoniæ.*

Nec

Nec amicorum tantùm aut Majorum, sed & Regum ac Principum imagines gestabant. Aristomenem Agathoclis imaginem in annulo gestasse tradit Polybius libro XV. Callicratem Ptolemæi adulatorem ὀδυσσέως εἰκόνα ἐν τῇ σφραγῖδι περιφέρειν solitum, autor Athenæus libro VI. Dipnosoph: pagina CCLXIII. Alexandri Magni effigie Augustum, ipsius verò Augusti principes insecutos signasse narrat Sueton. capite L. & Dion libro LI. qui tamen Galbam excipit, & sigillo à majoribus accepto usum scribit. De Constantino Magno legimus, illum Chersonitis inter alia laborum pro Imperio Romano exantlatorum præmia etiam annulos aureos in quibus imago sua erat expressa, donasse, ut quas per occasionem ad se missuri essent, relationes supplicationesque, ijs signarent, & ipse earum nuncios inde dignosceret. Verba Constantini Porphyrogeniti in libro de administrando imperio capite LIII. hæc sunt. Καὶ πρὸς τὴν γνησιότητα τῆς ὑμῶν εὐνοίας δίδομεν ὑμῖν, καὶ δακτυλίους χρυσοῦς ἐκτυποῦντας τὰς ἡμετέρας εὐσεβεῖς εἰκόνας, δι' ὧν τοὺς κατὰ καιρὸν μελλούσας ἀποστέλλε-

θῆναι ἡμῖν παρ' ὑμῶν ἀναφορᾶς τε καὶ δεήσεις σφραγίζοντες ταύτας, γνωρίμους ἡμῖν ἀποδείκνυτε τοὺς ἑαυτῶν πρέσβεις. Sic Meletij Episcopi sui imaginem in annuli pala expressam gestasse Antiochenses, tradit Chrysostomus orat. de laudibus Meletij. Nec in auro solùm, sed & ferro Imperatorum imagines insculpebantur: Unde Nazianzenus, ut ostenderet, Sacramentorum dignitatem non ab hominibus aut ministris eorum dependere, elegantem sumpsit similitudinem in Oratione, Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα pagina CCXLV. ἔσω χρυσὸς, ἔσω σίδηρος, δακτύλιοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκεχαράχθωσαν εἰκόνα βασιλικὴν, εἶτα κηρὸν ἐκτυπούτωσαν, τί διοίσει σφραγὶς αὕτη τῆς σφραγίδος ἐκείνης; οὐδέν. ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, κἂν ἧς σοφώτατος. Εἰπέ τί μὲν τοῦ σιδήρου, τί δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, καὶ πῶς ἕν ἐστι; Τῆς γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. οὕτω ἔσω σοι πᾶς βαπτιστὴς, κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ, ἀλλ' ἥγε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση καὶ τελειοποιὸς σοι πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος. *Sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius: uterq; eadem regia imagine sculptus. Ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus extistas.*

stas. Dic quodnam ferri, quodnam auri sit signaculum. Sed quo pacto unum est? Quia, inter materiam, non characterem est diversitas. Ita & tibi sit omnis baptisator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac unusquisque æqualis tibi sit expurgator, qui fide eadem est formatus.

Sed de Cæsarum imaginibus notandum, Claudij principatu fas non fuisse, imaginem Principis in annulo aureo gestare, nisi quibus admissionum liberti jus illud dedissent. Ita enim intelligendus est locus Plinii libro XXXIII. capite III. *Fuit & alia Claudij principatu differentia in his solis, quibus admissionum liberti jus dedissent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani Principis abolevit, æqualiter publicando Principem.* Magna autem cautio adhibenda erat ijs, qui Principis imaginem gestabant, ne delatoribus calumniandi occasio præberetur. Nam sub Tiberio capitale erat, teste Sueton: capite LVIII. *circa Augusti simulachrum servum cecidisse, vestem mutasse,*

nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse. Imò matulam sumere ea manu, quæ annulum principis imagine signatum habebat, crimini dabatur. Cujus rei memorabile exemplum extat apud Senecam libro III. de Benefic. capite XXVI. *Cænabat Paulus Prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberij Cæsaris habens ectypa, & eminente gemma. Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quæsiero, quemadmodum dicam illum matulam sumpsisse. Quod factum simul & Maro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit. At servus ejus, cui nectebantur insidiæ, ei ebrio annulum extraxit. Et cum Maro convivas testaretur, admotam esse imaginem obscenis, et iam subscriptionem componeret, ostendit in manu sua servus annulum.* Cui non multum absimile, quod Philostratus narrat in vita Apollonii, *quendam impietatis damnatum, quòd servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat.*

Quid? quod etiam sua ipsorum imagine insignitos gestabant annulos. Ecce in Pseudolo, scena I.

Ea

Ea causa miles hic reliquit symbolum
Expressam in cera ex annulo suam imaginem.

Idem fecit Augustus Cæsar: Nam is initio quidem in diplomatibus libellisq; & epistolis signandis Sphinge, mox imagine Alexandri Magni, novissimè verò Dioscoridis manu sculpta utebatur, teste Suetonio. Neque enim semper idem signum usurpabant, sed mutabant pro libitu, aut si casu amisissent; quod planum ex Trinummo Scena: *Ut mihi rem:*

Nonne arbitraris eum adolescentem annuli
Paterni signum novisse? Mc. Etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam causæ possunt colligi:
Eum quem habuit perdidit, fecit novum.

CAPUT XIII.

Varia animalia, historias item & fabulas, res inanimatas, literas Hieroglyphicas & alia annulis insculpi solita. Symmachus explicatus. De annulis Christianorum.

SEd Sphinx Augusti me monet, ut jam etiam aliquid agam de imaginibus Brutorum animalium, quæ in annulorum sculptura usurpari solebant. *Sphinge* Augustum inter initia signasse diximus: *duas enim* (ut Plinius ait libro XXXVII. c. 1.

in matris annulis jam indiscretæ similitudinis invenerat. Altera per bella civilia, absente eo, amici signavere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium: Ænigmata afferre eam Sphingem. Sed Augustus postea ad evitanda convicia Sphingis, Alexandri Magni imagine signavit. Imaginem Sphingis nummo insculptam in honorem Augusti, qui ea signare solitus, affert Sebastianus Erizzo libro II. de Numismatis Antiquis pagina x. Mœcenas *Ranam* usurpabat, idem Plinius: *Quin etiam Mæcenatis Rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat.* Pompejus Magnus in gemma habebat *Leonem* Μαχαιροφόρον teste Plutarcho. Galba Imp: imagine *Canis* ex navis prorâ prospectantis, signo, quod à majoribus suis acceperat, utebatur. Dio lib. LI. οὗτος γὰρ προγονικῷ τινι σφραγίσματι Κύνα ἐκ πρώρας νεὼς προκύπτοντα ἔχοντι ἐνόμισεν. Apud Ægyptios *Scarabæum* viris bellicosis annuli sculpturam fuisse, tradit Plutarchus lib: de Iside: τοῖς δὲ μαχίμοις Κάνθαρος ἦν γλυφὴ σφραγίδος: Et addit causam: οὐ γάρ ἐστι κάνθαρος θῆλυς, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες, *hoc enim insectum*

ctum sexu fœmineo caret, omnes sunt masculi. Eadem Ælianus libro x. de Animalib: capite xv. Αἰγυπτίων δὲ οἱ μάχιμοι ἐπὶ τῶν δακτυλίων εἶχον ἐγγεγλυμμένον κάνθαρον, αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου, δεῖν ἄῤῥενας εἶναι πάντας πάντη τοὺς μαχομένους ὑπὲρ τῆς χώρας, ἐπεὶ καὶ ὁ κάνθαρος θηλείας φύσεως οὐ μετείληχεν. *Ægyptiorum bellatores Scarabæum in annulis insculptum habere solebant: ex eo adumbrante Legislatore solos omnino mares pro patria bellum gerere oportere, quòd Scarabæus fœminineo genere careat.* Areus Lacedæmoniorum Rex cum ad Oniam Pont. Max: scriberet, *Aquilæ* sigillo usus est, draconem unguibus tenentis: ἡ σφραγίς ἐστιν ἀετός δράκοντος ἐπειλημμένος. Joseph. libro xii. capite v. Porrò etiam *historia* aliqua vel fabula annulis insculpebatur. Talis ille Darij Persarum Regis, qui in sigillo sculptum habuit equum, δι' ὃν χρεμετίσαντα ἐβασίλευσεν *per quem hinnitum edentem rex factus fuit*, ut notat Thucydidis Scholiastes. Historiam vide apud Justinum libro i. postremò. Talis erat ille, quem auspicanti Neroni obtulit Sporus, de quo Suetonius capite xlvi. *Sporus annulum muneri ob-*

tulit: cujus gemmæ ſculptura erat, Proſerpinæ raptus. Talis ille Amphitruonis apud Plautum, cujus ſphragiſma, Sol exoriens quadrigis vectus:

—SO. *Vbi patera nunc eſt?* ME. *in ciſtula.*
Amphitruonis obſignata ſigno. SO. *ſigni dic quid eſt?*
ME. *Cum quadrigis Sol exoriens: quid me captas carnifex?*

Non diſſimile huic publicum ſigillum Locrorum Heſperiorum, qui & Ozoli dicti, cui Heſperum ſtellam fuiſſe inſculptum Strabo ſcribit libro IX. Ἔχουσί τε ἐπὶ τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸν Ἕσπερον ἀστέρα ἐγκεχαραγμένον. Talis quoque ille Regum Perſarum, quorum ſigillo inſculptam fuiſſe imaginem Rhodogunes disjectis capillis prædiræ, autor Polyænus libro VIII. Verba ejus hæc ſunt: Ῥοδογύνη λουομένη τὰς τρίχας ἐῤῥύπτετο· ἧκέ τις ἀγγέλλων ἔθνος ὑπήκοον ἀφέστηκεν· ἡ δὲ οὐκ ἀποκρυψαμένη τὰς τρίχας, ἀλλ᾽ ὡς εἶχεν ἀναδησαμένη, τόν τε ἵππον ἀνέβη, καὶ τὴν στρατιὰν ἐξήγαγε καὶ ὤμοσε μὴ πρότερον ἀποκρύψαι τὰς τρίχας, εἰ μὴ κρατήσειε τῶν ἀποστάντων, καὶ δὴ πολλῷ χρόνῳ πολεμήσασα, ἐκράτησε. Μετὰ τὴν νίκην ἐλούσατο, καὶ τὰς τρίχας ἀπεκρύψατο. Τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι σφραγὶς βασιλικὴ εἰκὼν ἐστὶ ἀναλελυμένην τὰς τρίχας ἔχουσα Ῥοδογύνην. *Rhodogune lavans crines*

crines abstergebat. Venit quidam nuncians subditam gentem defecisse. Illa non abstersis capillis, sed ita ut erant, revinctis, equum conscendit, & exercitum eduxit, juravitq; non ante se crines purgaturam, quàm à defectoribus victoriam reportasset, longoque tempore bellum ducens, tandem victoria potita est. Post victoriam lavabat, & crines colligebat: unde Persarum Regum sigillum etjamnum imaginem impressam habet Rhodogunem disjectis capillis præditam. Talis erat Clearchi, Græcorum, qui Cyro militaverant, ducis, in quo Caryatides saltantes insculptæ erant. Plutarchus in Ἀρταξέρξῃ: ἐπεὶ δὲ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς Τισαφέρνης ἐξηπάτησεν καὶ παρεσπόνδησεν ὅρκων γενομένων, καὶ συλλαβὼν ἀπέπεμψεν ἐν πέδαις δεδεμένους, δεηθῆναί φησιν αὐτοῦ τὸν Κλέαρχον ὁ Κτησίας, ὅπως κτενὸς εὐπορήσειε. τυχόντα δὲ καὶ τημελήσαντα τὴν κεφαλὴν, ἡσθῆναι τῇ χρείᾳ καὶ τὸν δακτύλιον αὐτῷ δοῦναι, σύμβολον φιλίας πρὸς τοὺς ἐν Λακεδαίμονι συγγενεῖς καὶ οἰκείους. Εἶναι δὲ γλυφὴν ἐν τῇ σφραγῖδι Καρυάτιδας ὀρχουμένας. Quem locum malè à Lapo versum ita interpretatur Xylander: *Postquam Clearchum aliosque duces interposito jurejurando circum-*

venit Tissaphernes, comprehensosque & vinculis adstrictos ad regem misit: rogatum refert se à Clearcho Ctesias, ut pectinis copiam sibi faceret. Quo accepto, curasse eum caput, oblectatumque pectinis usu, & annulum suum amicitiæ mutuæ ad necessarios & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse. Insculptas in pala fuisse Caryatidas saltantes. Erant autem Caryatides Virgines Lacenæ, annuas choreas Dianæ Caryatidi agitantes, ut legimus apud Pausaniam in Messeniacis & Laconicis. Talis L. Syllæ Dictatoris, qui *traditione Jugurthæ* signavit, ut præter Plin: libro XXXVII. capite I. memoriæ prodidit Plutarchus in Mario pagina CCCCXI. Ἀυτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος, ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου τὸν Ἰουγούρθαν ἑαυτῷ. *Atque ipse Sylla sigillum habuit, in quo Bocchus erat Jugurtham ei tradens insculptus, quo sigillo usus est perpetuo.* Et Val: Max: libro VIII. capite XIV. *L. Sylla Iugurthæ à Boccho Rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupidè asseruit, ut annulo, quo signatorio utebatur insculptam il-*

lam

lam traditionem haberet. Et Intercatiensis illius, de quo Plin: libro XXXVII. capite I. *Est apud autores & Intercatiensem illum, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie signasse: vulgato Stilonis Præconini sale, quidnam fuisse facturum eum, si Scipio à patre ejus interemptus esset.*

Sed & rebus inanimatis interdum signabant. Plinius *quadriga* se usum scribit Epist. XVI. libro X. *Signata est annulo meo, cujus est* ἀποσφράγισμα *Quadriga.* Celebratissimo illi Polycratis annulo *Lyram Musicam* fuisse insculptam, tradit Clemens Alex: libro III. Pædagog. qui etiam eodem loco *Ancoram nauticam* tribuit Seleuco: quod & Appianus Alexandrinus testatur libro de bellis Syriacis. Καὶ ὄναρ αὐτοῦ μητέρα ἰδεῖν, ὃν εὕροι δακτύλιον, δοῦναι φόρημα Σελεύκῳ, τὸν δὲ βασιλεύσειν ἔνθα ἂν ὁ δακτύλιος ἐκπέσοι. καὶ ἡ μὲν εὑρεῖν ἄγκυραν ἐν σιδήρῳ κεχαραγμένην, ὁ δὲ τὴν σφραγῖδα τὴν δὲ ἀπώλεσε κατὰ τὸν Εὐφράτην. Narrat *Seleuci matrem in somnis admonitam, ut quem primum annulum inveniret, gestandum filio Seleuco traderet: Et invenit illa ferreum cum insculpta Ancora; amissus est*

est autem circa Euphratem. Eadem fere Justinus libro XV. extremo: *Seleuci mater Laudice cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, gravidamq́ factam, munus concubitus â DEO annulum accepisse, in cujus gemmâ anchora sculpta esset, jussa donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & annulus, qui postera die ejusdem sculpturæ in lecto repertus est. Figura etiam ancoræ in nato deinceps puero, cui Seleuco nomen, comparuit. Quamobrem Laudice annulum Seleuco eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam edocto de origine sua dedit.* Reperio etiam literas Hieroglyphicas annulis fuisse insculptas: id quod planum ex Heliodoro libro VIII. pagina CCCXCII. apud quem memoratur Cariclea annulus lapidem, qui Pantarpe vocatur, in pala insertum habens, & literis quibusdam sacris pictus: Δακτύλιος - λίθῳ τῇ καλουμένῃ παντάρβῃ τὴν σφενδόνην διάθετος, γράμμασι δὲ ἱεροῖς τισὶν ἀνάγραπτος. Ut rem in pauca conferam, quod cuique in mentem veniebat, hoc vel illo Aposphragismate utebatur:

batur: plerumque tamen, ut CL. & doctissimus Meursius notavit, eas annulis signaturas insculpebant, quæ sibi convenirent, vel ob eventum quempiam, vel artem, quam factitarent, vel munus, quod gererent. *Ob Eventum*, ut colligere est ex isto, qui in munitione oppidi cujusdam inventus, Victoriæ effigiem, & tropæum habuit, quem à victore quopiam in rei præclarè gestæ memoriam ita insignitum verisimile est. Sueton: in Galba capite x. *Per idem fortè tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est annulus opere antiquo, scalptura gemmæ Victoriam cum tropæo exprimente.* Eadem de causa in annulo Pompeij tria tropæa fuere insculpta; quo signo etiam Syllam usum, tradit Dio: libro XLII. ubi cum dixisset, Romanos Pompeij mortem non priùs credidisse, quàm annulum ejus viderent, subjungit: ἐνεγέγλυπτο δὲ ἐν αὐτῷ (δακτυλίῳ) τρόπαια τρία, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ τοῦ Σύλλου. Tropæum quoque fuit insculptum annulo, quem Thymoleon in sortitione primus eduxit, teste Plutarcho in ejus vita, cujus verba capite XXIII. adduco.

Ob

Ob artem munusve. Sic apud Plautum Curculione Sc. *Beatus*, miles Terapontigonus annulo insculptum habet militem clypeatum, qui elephantum machæra dissecaret:

> Cu. *multam me tibi*
> *Salutem jussit* Terapontigonus *dicere*
> *Et has tabellas dare me jussit.* LY. *Mihin'?* Cu. *ita*
> *Cape signum, nosce, nostin'?* LY. *Quidni noverim:*
> *Clypeatus elephantum ubi machæra discicit.*

Iterdum etiam ijs signaturis utebantur, quæ nomen ejus, qui signasset, aliquo modo exprimerent. Id colligere est ex hoc loco Symmachi libro II. Epist: XII. *Non minore sanè cura cupio cognoscere, an omnes obsignatas epistolas meas sumpseris eo annulo, quo nomen meum magis intelligi, quàm legi promptum est.* Neque enim dubium est, quin annulo huic insculptum aliquid fuerit, quod ad Symmachiorum nomen alluderet. quomodo Ciceronem, cum Quæstor in Sicilia donum argenteum Dijs dedicaret, *M. Tullium* inscripsisse & loco cognominis *cicer* à fabro insculpi jussisse, autor est Plutarchus in ejus vita. Sic in Accoleij Lariscoli nummo *Phaëthontis sorores mutatas in larices* apud

An-

Anton. Auguſtinum. IV. Dialogo de Nummis Vett. pagina cxxx. editionis Italicæ. & Ful. Urſinum de Familiis Rom. pag. II. Et *Florem* in L. Aquillii Flori apud Fulvium pagina XXIX. Et *Ciconiam* (quæ pietatis ſymbolum) in Q. Metelli Pii apud Fulvium, pagina XXXVIII. & L. Antonii, qui ob pietatem erga M. Antonium fratrem Pietas cognominatus eſt, apud eundem Fulvium pagina XVIII. & Sebaſt. Erizzo pagina CCXLVI. Et *Malleum* in C. Malleoli (ex cujus majoribus aliquis fortè primus malleum invenerit) apud Fulvium pagina CCII. & plura hujus generis in aliis aliorum obſervare licet. Finiam hoc caput elegantiſſimo loco Clementis Alexandrini, qui libro III. capite II. pagina CVI. Pædagogi, multus eſt in præſcribenda Chriſtianis annulorum ſcalptura; cautione, ut apparet, adhibita, ne vel ſe ipſos proderent, ſi aut crucem aut quidvis è Chriſtianis myſteriis imprimerent, vel in religionem peccarent, ſi idololatrico aliquo aut libidinoſo ſigno uterentur. Verba ejus hæc ſunt. Αἱ δὲ σφραγῖδες ἡμῶν ἔστων πελειὰς, ἢ ἰχθῦς, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα, ἢ

λύρα μουσικὴ, ᾗ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἡ ἄγκυρα ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ. κἂν ἁλιεύων τὶς ᾖ, ἀποστόλου μεμνήσεται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων. οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον: οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν: ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονοῦσιν. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων, γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταίρας: ὡς μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς, λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, διὰ τὴν ἐνδελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν, id est: *Sint autem nobis signacula Columba vel Piscis, vel Navis, quæ celeri cursu à vento fertur: vel lyra Musica, qua usus est Polycrates, vel Ancora nautica, quam insculpebat. Seleucus: Et si sit Piscans aliquis, meminerit Apostoli & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, quibus vel solum attendere prohibitum est: Sed nec ensis vel arcus ijs, qui pacem persequuntur: nec pocula ijs, qui sunt moderati aut temperantes. Multi autem libidinosi nudatos habent eos, quos amant vel amicas, vt ne si velint quidem, possint affectionis amoris oblivisci, quod libido & intemperantia ejus perpetuò in mentem*

tem revocetur. Scalpturam Columbæ, cujus hic meminit, ſed olivæ ramum roſtro ferentis, addita ſuprà Iride, infrà autem arca Noëtica, ut planè Chriſtianum agnoſcas hominem, exhibuit Gorlæus in Dactyliotheca ſua Num. cxviii. Solebant etiam Chriſtiani annulos ſuos inſignire duabus literis Chriſti nomen exprimentibus, per primos duntaxat characteres, litera Græcanica P ſcilicet decuſſata & ſciſſa per medium ipſo X. hoc modo. ☧ cujuſmodi aliquot è ruderibus effoſſos ſe vidiſſe teſtatur Cardinalis Baronius tomo primo Annalium, in Actis anni lvii. pagina ccccccv. & extat ejuſmodi ſcalptura apud Gorlæum Nu. clxxxiv. quam tamen figuram non in annulis ſolùm, ſed & Nummis & Labaro, & Clypeis & galeis, priſci Chriſtiani Imp. uſurpabant, ut videre eſt apud Ant. Auguſtinum Dialogo primo de Nummis Antiquis, & Lipſ. libro iii. de Cruce. Ipſum quoque ſignum Crucis in ſignatorio annulo Matrinæ virginis fuiſſe impreſſum, teſtatur Gregorius Nyſſenus in ejus vita. Notat autem idem Baronius dicto loco apud

Christianos antiquum usum obtinuisse, ut sponsalitius annulus Fidei signo, quod est mutui fœderis ac concordiæ symbolum, sculperetur. Id enim præ se ferunt conjunctæ simul dextræ, quarum porrectione fidem sponderi, res est vel pueris nota.

CAPUT XIV.

De annuli signatorii custodia. Annulo non diligenter asservato fraudem sæpe commissam. Signa adulterina, *quæ? Lex Solonis de annuli sigillo. Tabulas & literas non lectas annulo non esse obsignandas.*

CEterùm de Annulo signatorio plusquam satis: illud tamen etiam monendum, hujusmodi annulo non diligenter asservato magnam sæpe fraudem commissam esse: id quod sacra pariter & prophana historia testatur. In sacra legimus Jesabelem, postquam intellexit Nabothum nolle suam vineam, cujus emendæ desiderio rex tenebatur, vendere, literas nomine Achabi regis ad seniores populi dedisse, easque annulo regio obsignâsse, quibus inscio marito innocentis Nabothi cædem mandavit III. Reg.

Reg: capite xxi. verſ. viii. Eodem dolo etiam uſus Hannibal, cum annulo Marcelli conſulis potitus eſſet. Nam Salapiam literas miſit Marcelli nomine compoſitas, quibus ſignificavit ſe nocte, quæ diem illum ſequutura eſſet, eò venturum, parati milites eſſent, qui in præſidio erant, ſi qua opera eorum opus eſſet. Et verò hoc ſtrategema ipſi forſan non inſeliciter ſucceſſiſſet, niſi Criſpinus alter Conſul circa proximas civitates miſiſſet nuncios, occiſum eſſe collegam, annuloque ejus hoſtem potitum, ne quibus literis crederent annulo Marcelli obſignatis. Nam hic nuncius paulò antè Salapiam venerat, cum literæ ab Annibale allatæ ſunt, Marcelli nomen & ſignum præferentes, teſte Livio libro xxvii. Idem tradit Jul. Frontinus libro iv. Strategemat. capite viii. *T. Quintus Criſpinus, poſt infauſtam adverſus Pœnos dimicationem, qua collegam Marcellum amiſerat, cum comperiſſet potitum annulo interfecti Hannibalem, literas circa municipia totius Italiæ dimiſit, ne crederent Epiſtolis, ſi quæ Marcelli annulo obſignatæ perferrentur; monitione conſe-*

 cutus,

cutus, vt Salapia & aliæ urbes frustra Hannibalis dolis tentarentur. Plancum quoque Syriæ præsidem in majoris momenti literis solitum fuisse nomen adscribere Antonii, & annulo ejus signatorio uti, atque hac occasione cædem Sex: Pompeij mandasse, autor est Appianus libro v. belli civilis pagina IↃCCLIII. Εἰσὶ δ' οἱ Πλάγκον φασὶ καὶ Αντώνιον λέγοντες ἐπιστεῖλαι, καὶ νομίζουσιν ἄρχοντα Συρίας καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιτεταγμένον ἐς τὰ ἐπείγοντα ἐπιγράφειν τὸν Αντώνιον, καὶ τῇ σφραγῖδι χρῆσθαι. Hac fraude Valentinianus Placidiæ F. Imperator uxorem Petronii Maximi Senatoris & Patricii Romani, quam perditè deperibat, ad se pellectam per vim stupravit, teste Procopio Cæsariensi lib. I. de bello Vandalico, cujus Latina verba adscribam, cum Græca non sint in promptu: *Erat Maximo uxor vt formosissima, ita pudicissima: qua Valentinianus amore captus cum potiri cuperet, resque admodum ardua foret, rem iniquam excogitavit. Maximum jussit ad se in Palatium venire, quo cum talis colludens auro certo proposito, annulum ejus victor nactus est. Hunc clàm ad uxorem misit viri, nomine, ut quàm primum*

mùm signo perspecto in Palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniat. Illa subitò paret: quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in Aula excipientes, longè in gynæceum duxerunt. Vbi Valentinianus occurrens, vim ei intulit. Illa posthæc mœsta domum regressa calamitatem fatumq; suum deflere, virumque magnopere detestari cœpit, ut qui occasionem huic rei nimia sua temeritate, annulique sigillique sui datione præbuit. Videndus & Sigonius libro XIII. de Imperio Occidentali in actis Anni CCCCLIV. Et, ut fabulas etiam afferamus, Miles ille Therapontigonus, apud Lyconem Trapezitam deposuerat quadraginta minas, eique mandarat, qui annulo suo tabulas obsignatas attulisset, daret operam, ut mulierem ille â Lenone cum auro & veste abduceret. Cum verò ipsi dormienti Curculio annulum subduxisset & tabulas ille â se obsignatas ad Trapezitam dedisset, factum ut virginem cum auro & veste perdiderit. Vide Plautum Curculione. Sc. *Date viam mihi,* & *Beatus videor,* & : *Quoi homini,* &c. Mulier etiam illa apud Apulejum libro x. de Asino

aureo ut mariti sui sororem velut æmulam tori ê medio tolleret, tale comminiscitur facinus: *Annulo mariti surrepto, rus profecta, mittit quendam servulum, sibi quidem fidelem, sed de ipsa Fide pessimè merentem, qui puellæ nunciaret, quod eam juvenis profectus ad villulam vocaret ad sese, addito, ut sola & sine ullo comite, quàm maturissimè perveniret. Et ne qua fortè nasceretur veniendi contatio, tradit annulum marito subtractum, qui monstratus, fidem verbis adstipularetur. At illa mandato fratris obsequens, hoc enim nomen sola sciebat, respecto etiam signo ejus, quod offerebatur, gnaviter ut præceptum fuerat incomitata festinat*, &c. Quo fine autem Constantinus Magnus duodecim illis Romanis, quos contra Persarum regem cum exercitu misit, annulos clam ademerit, narrat Codinus libro de originibus Constantinopolitanis â Georgio Duza edito, cujus verba, propter historiam memorabilem, quam continent, non possum quin adscribam: Θέλων δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος οἰκῆσαι τὴν πόλιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν λαθραίως τὰ δακτυ-

λίδια

λίδια αὐτῶν ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα, ὅστις ἐκαλεῖτο Σαβαρός. Τέσσαρας μὲν μαγίστρους, τὸν Ἄδον, τὸν Προταίσιον, τὸν Σκώλυμβρον, τὸν Φιλόξενον. Ὀκτὼ δὲ πατρικίους, τὸν Πρόβον, τὸν Δομνίνον, τὸν Δάελον, τὸν Μαῦρον, τὸν Ῥωδανόν, τὸν Σαλτίωνα, τὸν ἔπαρχον Μώδεστον, τὸν Εὔβουλον, μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς, ποιήσαντας δέκα ἓξ μῆνας ἐν Περσίδι. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην, ἀνελάβετο τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς φαμελίας. ὥρισε δὲ καὶ κτίσαι μηχανικοὺς, ἵνα ἴδωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς τόπους ἑνὸς ἑκάστου, ποῦ τε κεῖνται καὶ ὅπως, ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς ἠπείρους, καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων, καὶ τὰς ἀνόδους οἷαι ἦσαν κοχλιώδεις. Καὶ λαβόντες τὰς φαμελίας τῶν συγκλητικῶν, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια ἕκαστα, καὶ ἐκάθισαν ἐντὸς αὐτῶν τὰς φαμελίας τούτων ἐκεῖσε. Ἐλθόντες γοῦν ἐκ τῆς Περσικῆς χώρας μετὰ νίκης, ἀναλαβόμενοι καὶ ἑπτακτὰ κεντηνάρια τριακόσια ἑξηκονταπέντε, ἐδέξατο αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ ποιήσας συνηθείας εἶπεν αὐτοῖς· θέλετε ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην; δοκιμάζων αὐτούς. Οἱ δὲ ἔφησαν μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο μηνῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη. Ἀπόψε ἔχω δοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν. προστάξας Εὐφράτῃ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐποίησε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον χριστιανὸν, ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποδοῦναι αὐτῶν τοὺς οἴκους. ὡς γοῦν εἶδον τοὺς πα-

λαιῶνας, ἢ τὰς αὐλὰς, ἢ τὰς ἀνόδους ὁμοίας τῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἢ τὰ μέτρα, ἢ τὰ σχήματα, καὶ τὰ ὕψη, καὶ τὴν ἀποβλέψιν τῶν θυρίδων, ἔδοξαν εἶναι ἐκ φαντασίας εἰσ τὴν Ῥώμην. Εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φαμιλίας αὐτῶν, ἐξεπλάγησαν. ἐρωτήσαντες δὲ τὰς ἑαυτῶν φαμελίας, καὶ μαθόντες ἀκριβῶς, τότε ἐπίστευσαν ὡς οὐκ ἐστὶ φάντασμα, ἀλλὰ φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι ἄκοντας, καὶ μὴ βουλομένους ᾤκησεν ἐνταῦθα. *Magnus autem Constantinus cum vellet suam civitatem Byzantium maximè â Romanis habitari, annulos cujusq; viri occultè accepit, & misit ipsos contra Persarum regem, qui vocabatur Sabarus, quatuor magistros, Adum, Protasium, Scolymbrum, Philoxenum, & octo patricios, Probum, Dominum, Darium, Maurum, Rhodanum, Saltionem, Modestum Præfectum, Eubulum, cum magno exercitu in Persiam misit, ubi sedecim menses commorabantur. Magnus verò Constantinus legatis Romam missis, uxores ipsorum, liberos & familias vocavit. Constituit etiam opifices, ut domos ipsorum & loca singula, ubi & quomodo sitæ essent, in ora ne maritima vel continente, ut formam structuræ, & quales gradus essent tortuosi observarent. Assumtis ergò secum familiis vocatorum,*

rum, Byzantium redierunt, ibiq; singula simili modo condiderunt, in ijsq; familias ipsorum habitare jusserunt. Cum itaq; ex Persia potiti victoria rediissent, & trecenta sexaginta quinq; centenaria allata recepissent, imperator eos convivio excepit, illisq; dixit, Vultis abire Romam? probans eos. Illi autem dixerunt, se ante duos menses non reversuros. Imperator verò dixit, Vesperi dabo vobis ædes vestras. Iusserat enim Euphrati accubitori suo, qui & Magnum Constantinum Christianum effecerat, vt unicuiq; ædes suas restitueret. Vt igitur viderunt portas, atria, gradus, mensuram & formam, altitudinem, & prospectum fenestrarum Romanis similes, putabant se per somnium esse Romæ. Cum verò & familias suas invenirent, obstupescebant. Et cum interrogarent suas familias, & penitus intelligerent, crediderunt non esse phantasiam, sed prudentiam imperatoris, quòd invitos & nolentes degere hic jusserit.

Sed & fictis annulis interdum fraudem esse factam legimus: quemodo Sextum Tarquinii Superbi filium, qui Gabiis erat, literas fictus & *patris sigillo obsignatas*

tas, σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι, domi Antiſtii Petronis, qui præcipuæ apud Gabinos dignitatis erat, per ejus ſervos pecunia corruptos deponendas curaſſe, ut illum, quem ſibi obſtare videbat, proditionis convictum è medio tolleret, Gabios in ſuam poteſtatem redigeret, autor eſt Dionyſius Halicarnaſſæus libro I V. Eadem quoque ratione Vitalianum præfectum prætorio occiſum tradit Jul. Capitolinus in Gordianis tribus: *Fictæ ſunt literæ Maximini, ſignatæ quaſi ejusdem annulo, & miſſi cum quæſtore milites, qui eas ferrent, addentes quædam propter literas ſecretò eſſe dicenda. Longam igitur porticum petierunt, & cum ille ea, quæ ſibi erant ſecretò dicenda, perquireret, hortantibus ut priùs ſignum inſpiceret Epiſtolæ, dum conſiderat, interemptus eſt. Perſvaſum deinde eſt militibus, juſſu Maximini Vitalianum interemptum.* De hujuſmodi crimine falſi à legatis Græcis commiſſo Guntherus libro V. Ligurini verſ. CCCLXVIII.

Nam qui prædicti mandata priora tyranni
Auſonias urbes Hetruſcaq; regna tenenti
Attulerant, Friderice, tibi gentilibus uſi

Fraudi-

Fraudibus, impressas falso sub nomine Regis
Mendaces chartas sibi confecêre sigillo.

Tale quid sibi quoque accidisse a quodam falsario conqueritur S. Bernhardus Epistola CCLXXXIV. ad Eugenium Papam: *Periclitati sumus in falsis fratribus & multæ literæ falsatæ sigillo nostro in manus multorum exierunt, & quod magis vereor, etiam usque ad nos dicitur falsitas pervolasse. Hac necessitate abjecto illo novello, quod cernitis de novo utimur, continente & imaginem nostram & nomen. Figuram aliam tanquam ex nostra parte jam non recipiatis, nisi fortè pro Episcopo Clarimontis, cui sub altero sigillo literas dedi, cum nondum istud haberem.* Dicta autem fuerunt hæc signa *adulterina.* Festus: *Adulterina signa dicuntur alienis annulis facta.* L. XXX. D. Ad leg: Corneliam de Falsis: *Lege Cornelia testamentaria obligatur, qui signum adulterinum fecerit, sculpserit.* L. IV. Institut: de publi: judiciis §. VII. Ad hujusmodi fraudem igitur cavendam Solon legem tulit, ne liceret annulario retinere sigillum annuli venditi, teste Laërtio: Δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. Ratio legis erat,

rat, ne poſſet ὁ δακτυλιογλύφος alio facto ſimili annulo fraudem ei facere, cui priorem vendidiſſet.

Quare cùm adeo in proclivi ſit crimen falſi per alterius annulum committere, cavendum, ne veniat in poteſtatem eorum, qui illo poſſint abuti. Atque hæc mihi cauſa videtur fuiſſe cur Petronius, *qui flagitia Principis ſub nominibus exoletorum feminarumq́; , & novitate cujusq; ſtupri perſcripſerat, atq́; obſignata miſerat Neroni, annulum fregerit, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula.* ut ait Tacitus libro XVI. Annal. capite XIX.

Sed nec temerè quibuslibet tabulis Annulus imprimendus eſt. Magnum enim levitatis & ſupinæ negligentiæ indicium eſt, præſertim in principe viro, tabulas vel diplomata non lecta nec expenſa annulo obſignare, vel annulum ſignatorium temerè cuivis committere: quod Cicero Qu. Fratri ſtudiosè cavendum monet in elegantiſſima illa & plane aurea, quam ad ipſum Aſiæ minoris rectorem ſcripſit, Epiſtola; his verbis: *Sit annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam*

ipſe

ipse tu: non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ. Hoc enim ſentit Cicero, quemadmodum Turnebus libro XXVII. Adverſar: capite I. interpretatur, ne paſſim ſinat annulum ſuum â quovis, ut domeſtica vaſa, tractari, vulgoq́ue & temerè ſine delectu quidvis obſignari, ſed eo ſolus utatur, alius non abutatur, ſolusq́ue, quod jus fasq́ue ſit, annulo ſignet. Vas igitur eſt, ut ſi Græce σκεῦος diceres. Vaſorum autem in domeſtica familia uſus eſt communis. Hic verus eſt, meo quidem judicio, hujus loci ſenſus: quanquam Franciſcus Robortellus libro II. Emendationum capite XVII. contra P. Manutium contendit eſſe legendum *vas aliquis*, ita, ut *vas vadis* non pro vaſe accipiatur, ſed pro ſponſore, quaſi dicat Cicero: videndum tibi eſt, ô Quinte, ne annulus tuus ſit tanquam vas aut ſponſor alienæ voluntatis, id eſt, ne aliquis tuorum quæſtum hâc ratione faciat in provincia, dum annulo tuo prætorio multa obſignat, te inſciente, corruptus largitione alicujus provincialis. Fuiſſet igitur tum annulus tuus verè ſponſor ac vas voluntatis

tatis alienæ, id eſt, eorum qui pecunia corrupti erant. Nam ſicuti creditores vadem poſtulant: ita illi provinciales, ne temerè pecuniam darent iis, qui polliciti erant, ſe obſignaturos prætoris edictum aut interdictum aliquod, poſtulabant antè vadem ac veluti ſponſorem aliquem. Is autem erat annulus propraetorius. Obſignationem autem ubi viderant, ſe decipi poſtea poſſe non credebant. Nam vulgò ſi habemus manum & ſigillum alicujus, tum dicimus nos vadem ſeu fidejuſſionem ſufficientem habere. Ita accipit & emendat hunc locum Fr. Robortellus. Sed cum lectio uſitata ſententiam contineat nec ineptam, nec inſulſam, imò verò prudentiæ & gravitatis plenam, cauſæ nihil eſt, cur ab ea ſit recedendum.

Ceterùm cum quanto periculo conjunctum ſit, ſi principes viri decretis, tabulis, vel literis non lectis, nec diligenter ponderatis annulum ſignatorium ſtatim imprimant, vel ſaltem, quod idem eſt, ſubſcribant, teſtatur exemplum Theodoſii II. Imp. cujus cùm tanta eſſet in obſequen-

sequendo quibuslibet facilitas, ut sæpè literis non lectis manu sua subscriberet, Pulcheria ejus soror callidè se munus petere simulans, per literas poscebat sibi in servitutem tradi Eudoxiam conjugem, quam impensè ab ipso diligi non ignorabat. Quas cum ille non lectas subscriptione confirmasset, soror monstratis & lectis literis, acriter eum reprehendit, & ut deinceps in re tanti momenti cautior esset, graviter ac amicè monuit, teste Suida in voce πουλχερεία: ubi de Theodosio sic loquitur: ὁ δὲ φύσει νωθρός τε καὶ ἀπειρόσκεπτος, ἐς πάντα μὲν ὑπεῖρχε, μάλιστα δὲ ἐς τοὺς ὑποβάλλοντας αὐτῷ χάρτας ἀπαραγνώστως ὑπέγραφεν. ὅπερ ἡ σοφωτάτη γνοῦσα ποτε Πουλχερεία, σοφῶς ὑπῆλθεν αὐτὸν δωρεὰν ὑπολαβοῦσα δῆθεν πρὸς δούλειαν τῆς ἑαυτοῦ γαμετὴν Εὐδοκίαν. ἣν καὶ καθυπογράψας μὴ πρότερον ἀναγνοὺς, ὕστερον δεινῶς ὠνειδίζετο παρὰ τῆς Πουλχερείας. Vide & Nicephorum libro IV. capite XXIII. Socratem libro VII. capite XXII. Theodoretum libro V. capite XXXVI. Eandem levitatem in Imperatore Alexio Comneno perstringit Nicetas libro I. ubi ait, illum in honoribus conferendis adeò facilem fuisse, ut quodcunque scri-

 ptum

ptum quis ipsi porrexisset, id ê vestigio subsignaretur, sive inepta dictione constaret, sive qui id obtulerat peteret, ut terra quidem navigaretur, mare autem araretur, & montes in medium mare transferrentur, vel, ut est in fabulis, Athon Olympo imponeretur. Verba ejus hæc sunt: ὃ γάρ τις προσενήνεγκε χάρτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεσημαίνετο, κἂν σολοίκως εἶχε τῆς φράσεως, κἂν ὁ προτείνων, ἐδεῖτο ναυτίλλεσθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν θάλασσαν, ἢ τὰ ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν μετατίθεσθαι, εἴτε μὴν (ὡς ὁ μῦθος βούλεται) Ὀλύμπῳ Ἄθων ἐπανατίθεσθαι. Idipsum etiam tanquam crimen Fridericus I. objecit Papæ Adriano I V. apud cujus legatos cum multa paria literarum reperta essent, & schedulæ sigillatæ ad arbitrium eorum scribendæ adhuc, quibus per singulas Ecclesias Teutonici regni conceptum iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus Dei asportare, cruces excoriare nitebantur, ne ultra procedendi facultas daretur, Imperator eadem, qua venerant, via ad urbem illos jussit redire, ut patet ex Epistola Friderici Barbarossæ ad Principes Imperii, quæ extat

extat inter constitutiones imperiales â Nob. & CL. V. Melchiore Haiminsfeldio Goldasto collectas. pagina LX. Atque hæc fuit una ex causis, cur Wenceslao imperium ademptum: ut testatur sententia Exautorationis Wenceslai Rom. Regis â principibus Electoribus Imper. lata & pronunciata Anno CIↃCCCC. *Præterea membranas perplures nudas rasasq́; , sua tamen majestatis sigillo munitas amicis pecunia vendidit: in quibus cum illis, tum alijs, in quorum manus istiusmodi membranæ venerunt, sub regio sigillo quod scribere vellent, licuit. Qua ex re ob sacri Romani Imperij jurium & emolumentorum damnosam imminutionem, & dissipationem, graves querelæ subortæ sunt.*

Solet etiam in obsignando hæc fraus interdum committi, ut aliud pro alio obsignetur, & id quod obsignatum est, illis perniciem afferat, quod salutem sibi laturum arbitrabantur. Quo dolo Pharnabazus imposuit Lysandro Lacedæmonio, qui *præfectus classis cum in bello multa crudeliter avarèque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit*

tiit à Pharnabazo, vt ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accuratè scriberet: magnam enim ejus autoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur: librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. Quem cum legisset, probassetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine vt discerni non posset, signatum subjecit, in quo accuratissimè ejus avaritiam perfidiamque accusarat. Hinc Lysander domum quum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ voluerat, dixerat: testimonij loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro quum Ephori cognovissent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator ut ait. Æmilius Probus. Vide & Plutarchum in vita Lysandri.

CAPUT XV.

De discrimine Annulorum. Aureos gestare licuisse primum Legatis: deinde Senatoribus, mox & Equitibus, qui annulo à plebe distincti. Triumphantes ferreum retinuisse, Equitibus etiam militia fuisse jus aureorum annulorum,

lorum, contra Lipſium oſtenditur: non autem militibus gregarijs, quibus id primum Severus Imp. indulſit. Plebeijs argenteos in uſu fuiſſe videri: ferreos ſervis, quorum fraus & occulta ſuperbia in annulis indicatur.

HActenꝰ de annulorum uſu, qui in ſignando: nunc oſtendemus annulos etiam fuiſſe peculiare ornamentum & inſigne, quo ſtatus hominum olim & ordines Romæ diſtinguebantur. Ex auro, argento, ferro factos eſſe annulos, ſuprà diximus. Ex his ferreorum uſus apud Romanos erat antiquiſſimus. Nam primis ejus Reipub. temporibus, ne Senatori quidem jus erat geſtare aureum annulum, ſed his tantùm, qui legati ad exteras gentes ituri eſſent, annuli aurei publicè dabantur, *Credo*, inquit Plinius, *quoniam ita exteris honoratiſſimi intelligebantur*. Atque hi ipſi legatione perfuncti annulo publicè accepto, in publico tantùm utebantur, intra domos verò ferreis, teſte Plinio libro XXXII. capite I. Etſi autem paulatim non ſolum Senatores, verùm etiam Equites aureos annulos uſurparunt; fuiſſe tamen memoria avorum etiam inter Senatores nonnullos, qui *præ-*

tura quoque functi in ferro consenuerint, tradit idem Plinius: qui etiam autor est, Divo Augusto decurias ordinante, *majorem partem judicum in ferreo annulo fuisse.* Imò verò ipsi Triumphantes retinuerunt vestigia priscæ simplicitatis. Nam ferreo annulo usos fuisse Romanos Imperatores, cum curru auro gemmisque magnificè ornato de hostibus victis triumphantes in Capitolium veherentur, autor est idem Plinius. d. l. *Vulgoque sic triumphabant, & cum corona ex auro Etrusca sustineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æquâ fortuna & triumphantis, & servi coronam sustinentis. Sic triumphavit de Jugurtha C. Marius, aureumque non ante tertium consulatum sumsisse traditur.* Verùm hoc præter communem morem fiebat, & ad retundendam triumphantis arrogantiam. Nam aliâs certum est, Senatoribus primùm, mox & Equitibus jus aureorum annulorum fuisse: quibus tamen *non licebat annulis uti, nisi à prætoribus donati fuissent*, ut ait Acro ad Horatii Sat: VII. libri I I. Prima mentio annulorum aureorum, quibus quidem Roma-

Romani usi sint, extat apud Livium libro ix. in actis anni ab urbe condita quadringentesimi trigesimi secundi, Caudinâ pace infamis, ubi narrat ob deditionem tam fœdè factam Romæ extempló sine ulla publica autoritate concessum in omnem formam luctus esse, *tabernas circa forum clausas, justitiumq; in foro sua sponte cœptum priùs, quàm indictum, latos clavos, annulos aureos positos.* Sed â quibus annuli aurei positi sint non addit. In fine autem ejusdem libri in actis anni CCCCXLIX. tradit idem Livius, *plerosq; nobilium annulos aureos & phaleras deposuisse*, hac causa motos, quòd Cn. Flavius libertino patre genitus & CL. Appij Scriba, qui jus civile repositum in penetralibus Pontificum, evulgaverat, & fastos circa forum in albo proposuerat â turba forensi Ædilis curulis creatus esset. Ceterùm Plinius, qui procul dubio veterum annales diligentissimè super hac re consuluit, id solis Senatoribus adscribit: *Quo facto*, inquiens, *tanta Senatus indignatione exarsit, vt annulos ab eo abjectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosq;, qui tum &*

Equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Est enim adjectum hoc quoq́; sed & Phaleræ posita, propter quæ nomen Equitum adjectum est. Mox autem subiungit: *Annulos quoq́; depositos â nobilitate, in Annales relatum est, non á Senatu universo.* Quæ verba dum rectè considero, & cum Livianis contendo, facilè adducor in illam sententiam, ut existimem solos nobiles & quidem eos tantùm, qui in senatum allecti erant, aureis annulis usos esse. Atque hos annulos Senatus, tanquam dignitatis suæ insignia retinebat, cum post cladem Cannensem in summa ærarii inopia, ut ad æmulandum animos primùm equestris ordinis, dein reliquæ plebis excitaret, omne suum aurum, argentum, æs signatum in publicum conferret. De qua re Livius libro XXVI. in oratione Levini Consulis, *Itaque vt classem habeat, quam ornare volumus, Populus Romanus, privatos sine recusatione remiges dare, nobismet ipsis primùm imperemus: aurum, argentum, æs signatum omnes senatores crastina die in publicum conferamus, ita vt annulos, sibi quisque & conjugi & liberis & filio bullam: & quibus uxor fili-*

filiæve sunt, singulas uncias auri, pondo relinquant argenti. Huc respexit Augustinus libro III. de Civit. Dei. capite XIX. *Tunc etiam stipendiis sufficiendis cum defecisset ærarium, in usus publicos opes venêre privatæ, adeo unoquoq; id quod habuit conferente, ut præter singulos annulos aureos, singulasque bullas, miserabilia dignitatis insignia, nihil sibi auri Senatus ipse, quanto magis ceteri ordines tribusque relinquerent.* Quod autem paulò antè idem Plinius affirmat, hoc primum esse vestigium aureorum annulorum, in eo videtur memoria lapsus, si modò vera sunt, quæ de positis ob pacem Caudinam annulis Livius commemorat.

Postillâ verò etiam Equites usurpare cæperunt. Nam secundo bello Punico, Annibalis frater Mago nuncius victoriæ, quam Pœni ad Cannas obtinuerant, Carthaginem missus cum res gestas in Italia exposuisset, *ad fidem tam lætarum rerum* (verba sunt Livii libro XXIII.) *effundi in vestibulo curiæ jussit annulos aureos, qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium super tres modios explesse, sint quidam autores. Fama tenuit, quæ proprior vero*

est, haud plus fuisse modio. Adjecit deinde verbis, quò majoris cladis indicium esset, neminem nisi equitem atq; ipsorum primores id gerere insigne. Tertullianus Apol. XL. *Annibal apud Cannas per Romanos annulos cædes suas modio metiebatur.* Vide & Augustinum de Civit: Dei libro III. capite XIX. Ex illo igitur tempore Annulus aureus peculiare Equitum erat ornamentum, quo à plebe distinguebantur. Plinius libro XXXIII. capite II. *Annuli distinxêre alterum ordinem â plebe, ut semel cœperunt esse celebres, sicut tunica ab annulis Senatum tantùm.* Quòd verò Isidorus liberis omnibus aureum annulum tribuit, libertinis argenteum, ea distinctio non videtur vera. Verba ejus sunt: *Annulum aureum neq; servus neq; libertinus gestabat in publico, sed annulo aureo liberi utebantur, libertini argenteo, servi ferreo.* Falsa, inquam, hæc est Isidori distinctio. Nam inter omnes liberos soli Equites Senatoresque hoc jure aureorum annulorum gaudebant. Dion libro XLVIII. in actis anni IↃCCXVI. ὐδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων ὑχ ὅτι τῶν δυλευσάντων ποτὲ, ἀλλ᾽ ὐδὲ τῶν ἐν ἐλευθέρῳ γένει τραφέντων.

δακτυ-

δακτυλίοις χρυσοῖς, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων χρῆσθαι ἐξῆν. *Apud antiquos Romanos non modò liberto, ſed nec ingenuo quidem ulli aureo annulo licebat uti, niſi Senator eſſet aut Eques.* Planum eſt hoc ipſum ex eo, quod Plutarchus narrat, Cornuti ſervos, cum herum ſuum occultaſſent, plebeji hominis cadaver ad rogum extuliſſe, eique annulum aureum induiſſe, ne Marii ſatellites, â quibus ille ad cædem conquirebatur, alium pro Cornuto exportari ſuſpicarentur. Verba Plutarchi crudeliſſimam illam cædem â Cinna & Mario Romæ factam deſcribentis in Mario hæc ſunt: Ἄξιον οὖν ἀγασθῆναι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἴκοι, νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον, ἐπιδείκνυον τοῖς Μαρίου δορυφόροις καὶ κομίσοντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαπτον. Quomodo enim iſta ſuſpicio hac ratione tolli potuiſſet, ſi plebi æquè ac Equitibus jus aureorum annulorum fuiſſet? idem confirmat Appianus, qui lib. II. ἐμφυλίων narrat, Tribunos plebis ob cædem Clodii tumultuantes, cum armata multitudine in forum irruiſſe, & obvios

quos-

quosque trucidâsse, ac præsertim eos, ὅσοι ταῖς ἐσθῆσιν ἢ σφραγῖσι ἀπὸ χρυσοῦ διέφερον. *qui vestitu annulisq; aureis ab aliis distabant.* Neque tamen verisimile est Equites Romanos domi quidem jus aureorum annulorum habuisse, sed militiæ non habuisse. Id enim disertè pugnat cum historia de trimodiis annulorum ab Annibale Carthaginem missis, cujus paulò antè facta est mentio. Nec audiendus est Lipsius in Electis libro II. capite VIII. qui existimat hanc severitatem statim â bello Punico secundo introductam esse, propterea quod Appianus in bello Punico tertio militibus omnibus annulos aureos adimat præter Tribunis. Appiani locus in Libycis hic est: Αχθομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ τῶν πεσόντων ἀταφίᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς χιλιάρχοις, ὁ Σκιπίων τινὰ λύσας τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμψε πρὸς Ασδρούβαν καὶ παρῄνει θάψαι τοὺς χιλιάρχους. ὁ δ' ἐρευνήσαμενος τὰ νεκρὰ, καὶ ἀπὸ τῆς σφραγίδος εὑρὼν (χρυσοφοροῦσι γὰρ τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων) ἔπεμψεν αὐτοὺς. εἴτε τὸ ἔργον ἀνθρώπειον καὶ κοινὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἡγούμενος, εἴτε τὴν Σκιπίωνος δόξαν ἤδη δεδιὼς τε καὶ θεραπεύων. id est *Cum omnes molestè ferrent, relictos inhumatos milites, præci-*

præcipuè Tribunos, Scipio captivum quendam solutum vinculis misit ad Asdrubalem, rogans ut sepeliret Tribunos; ille quæsitos inter cadavera & aureorum annulorum agnitos indicio (hic enim differunt â vulgo militum ferreos gestantium) sepeliit; sive humanum hoc ratus & â belli jure non alienum: sive metuens jam tum Scipionis gloriam & tantum virum hoc officio demereri cupiens. Verum hæc verba [τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων] non nisi ad pedites & gregarios milites producenda sunt, ut ipse Lipsius postea de Militia libro II. Dialog IX. rectè monuit. Nam Equites pari penè loco & dignitate erant cum Tribunis: atque ideo etiam cum militarent, aureis annulis utebantur. Nec patrocinatur sententiæ Lipsii Suetonius, qui in Galba capite X. narrat, *delegisse eum Equestris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum usu Evocati appellarentur, excubiasq; circa cubiculum suum vice militum agerent.* Nam non tam de retentione annulorum Svetonius, ut insolens & præter communem morem, notat, quàm quòd Equestris ordinis juvenes vice

vice militum excubias circa cubiculum Principis agerent, & quòd illi ipsi juvenes appellarentur Evocati, quos constat veteranos fuisse, gnaros prudentesque militiæ, qui expletis stipendiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant. Tandem verò Severus Imp. recens ad imperium evectus, cùm multa alia militibus indulsit, quæ antea non habebant, tum etiam δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, [*aureis annulis uti permisit*, teste Herodiano libro III. Imò Valerius Aurelianus Imperator disertè mandat Vicario suo inter alia, ut miles *stipendium in baltheo habeat, non in popina; torquem brachialem & annulum apponat*, teste Vopisco. Pagina CCCII.

Sed nec de argenteo annulo, quem Libertini gestarint, ut Isidorus affirmat, quicquam apud probatæ fidei scriptores me legere memini. Si tamen conjecturis agendum, plebs videtur eo usa esse. Id ut credam movet me Plinius, qui fœminas plebejas sibi compedes (ita annulos appellat) ex argento fecisse asserit, libro XXXIII. capite XII. *Argentum succedit aliquando*

quando & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat. Cum enim hîc muliebrem sexum plebeium usurpasse argenteos audiamus, quid ni eosdem etiam à virili usurpatos censeamus?

Ferrum autem inter servos hæsit. Plinius cùm triumphantibus in digito annulum ferreum fuisse dixisset, subdit, *æqua fortuna triumphantis & servi coronam sustinentis.* Hinc etiam est, quòd senex ille amator Stalino apud Plautum Casina Act. III. Scena V. vers. LXIII. ancillæ Pardaliscæ annulum aureum pollicetur, si quod cupiebat, posset efficere: *audin'*

Si effêxis hoc, soleas tibi dabo & annulum in digito
Aureum & bona plurima.

Nam habere quidem aureos annulos in peculio suo illis licebat, non verò gestare. Quanquàm fuêre qui novitio quodam invento aurum ferro solebant superinducere, vel etiam merum purumq; aurum decolorare & deformare in modum ferri: atq; ita gestabant aurum nec videbantur gestare, cùm colore aliquo atro, quod hodieque usitatum, aut fusco id velarent.

Ita,

Ita, enim rectè interpretatur Lipsius verba Plinii servorum fraudem & occultam in annulis superbiam perstringentis: *Nec non & servitia jam ferrum auro cingunt, alii per sese mero auro decolorant.* Annulus autem hic servis erat ad usum potiùs, quàm ad ornatum, nempe ad signandum. Apulejus libro x. *Donec jussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi servi manibus annulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt.* Sed de ferreis annulis hoc etiam in transcursu notandum, illos contactu magnetis attritos habere vim quandam attrahendi & sese mutuò alligandi; de qua re elegans locus extat apud Platonem in Jone: Ἔστι γὰρ τοῦτο τέχνη μὲν οὐκ ὂν παρά σοι περὶ Ὁμήρου εὐλέγειν (ὃ νῦν δὴ ἔλεγον) θεία δὲ δύναμις ἥ σε κινεῖ ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ, ἣν Εὐριπίδης μὲν Μαγνῆτιν ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ, Ἡρακλείαν. καὶ γὰρ αὕτη ἡ λίθος οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς δακτυλίους ἄγει τοὺς σιδηροῦς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντίθησι τοῖς δακτυλίοις, ὥς τε δύνασθαι ταυτὸν τοῦτο ποιεῖν ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν δακτυλίους: ὥς τ᾽ ἐνίοτε ὁρμαθὸς μακρὸν πάνυ σιδηρίων καὶ δακτυλίων ἐξ ἀλλήλων ἤρτηται. πᾶσι δὲ τούτοις ἐξ ἐκείνης τῆς λίθου οἱ δύναμις ἀνήρτηται. οὕτω δὲ καὶ

ἡ Μοῦσα

ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ αὐτή· διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὁρμαθὸς ἐξαρτᾶται. hoc eſt. *Vt bene de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, ut modò dicebam, ſed divina vis eſt quæ te movet, ſicut in lapide, quem Magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heraclium vocant. Qui lapis non ſolùm ferreos annulos trahit, ſed vim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſſint, ac perinde vt lapis, alios annulos trahere. Vnde longa plerumq; concatenatio ferri & annulorum invicem pendet & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur: Ita ipſa Muſa poëtas divino inſtinctu concitat, poëtæ concitati alios furore corripiunt: quare ex his omnibus ſeries ipſa contexitur.* De eadem re & D. Auguſtinus libro XXI. de Civitate Dei capite IV. *Magnetem lapidem novimus mirabilem ferri eſſe raptorem. Quod cum primùm vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum raptum atq; ſuſpenſum, deinde tanquam ferro, quod rapuerat, vim dediſſet ſuam, communemque feciſſet, idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuſpendit, atque vt ille prior lapidi, ſic alter annulus priori lapidi cohærebat.*

Accessit eodem modo tertius, accessit & quartus. Iamq; sibi per mutua connexis circulis non implicatorum intrinsecus, sed extrinsecus adhærentium quasi catena pependerat annulorum.

CAPUT XVI.

Annulorum jus fuisse tantùm illis Equitibus, qui censum equestrem habebant: quo imminuto annulus deponebatur: quod & in cessione bonorum factum. Quomodo Adnuli aurei non solùm cum plebe, sed & cum libertinis libertisq; fuerint communicati, ostensum. Apud Brachmanes qui aurum in digitis gestarint?

SED redeo ad aureos annulos, quibus Equites fuisse à plebe distinctos dictum est. Neque tamen omnibus Equitibus, sed iis tantùm, qui censum equestrem, id est, quadringenta millia sestertiûm habebant, aureos annulos gestare licuit. Id vel ex eo intelligi potest, quòd Suetonius in Cæsare capite XXXIX. de Laberio Eq. Rom. scripsit, eum, cum Ludis postulatu Cæsaris mimum egisset, *donatum ab eodem quingentis sestertiis & annulo aureo, sessum in quatuordecim è scena per orchestram transiisse.* Vide Macrob.

libro II. Saturnal. capite II. Senecam libro VII. Controverſ. Declam. III. Atque hæc eſt cauſa, cur milites illi, qui magnis præmiis à Jul. Cæſare ad Rubiconem tranſeundum Arimini ſollicitabantur, promiſſa ſibi cccc millia ariolati ſint, cum priùs falſam de promiſſo jure aureorum annulorum opinionem concepiſſent. Sciebant enim aureos annulos & cenſum equeſtrem eidem competere nec ſeparari poſſe. Svetonius in eodem Cæſare capite XXXIII. *Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis : quod accidit opinione falſa. Nam cum in alloquendo exhortandoq́, ſæpiùs digitum lævæ manus oſtentans, affirmaret ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, annulum æquo animo quoq; detracturum ſibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod viſu ſuſpicabatur; promiſſumq́, jus aureorum annulorum cum millibus quadringentis fama diſtulit.* Ad hunc morem reſpexit eumque perſtrinxit Arnobius libro IV. adverſus gentes : *Quis ad extremum Deam Pecuniam eſſe credat, quam velut maximum nu-*

men vestræ indicant literæ, donare annulos aureos, loca in ludis atq; in spectaculis priora, honorum suggestus summos, amplitudinem magistratus & quod maximè pigri ament, securum per opulentias otium? Eundem verò annulum Equites non nisi re decocta vel censu imminuto deponebant, vel oppignerabant vel etiam vendebant. Martialis libro VIII. Epigr. V.

Dum donas, Macer, annulos puellis,
Desisti, Macer, annulos habere,

Et libro II. Epigram. LVII.

Quem grex togatus sequitur & capillatus
Recensq; sella linteisq; loricisq;
Oppigneravit ad modo Claudii mensam
Vix octo numis annulum, unde cœnaret.

Juvenalis Sat. XI.

Talibus à dominis post cuncta novissimus exit
Annulus & digito mendicat Pollio nudo.

In cessione quoque bonorum olim, quæ ex lege Julia fiebat, inter alias rerum & verborum solemnitates in ea usurpari solitas (quæ tamen cujusmodi fuerint hodie ignoratur) etiam hanc fuisse, ut annuli & alia, quæ dignitatis alicujus, & ordinis essent insignia, solenni ritu deponerentur, rectè suspicatur CL. & ingeniosissimus

mus Scipio Gentilis, noſter, dum vivebat, amicus, ex hoc loco Apuleji in Apologia. *Lex*, inquit, *negat poſſe diſſolvere: annulos aureos & omnia inſignia dignitatis abjicit: cum creditoribus depaciſcitur*. Quanquam tale quid in ceſſione bonorum uſitatum fuiſſe etiam tempore Ciceronis, colligere eſt ex oratione illius, quam habuit pro Sex. Roſcio Amerino, in qua Chryſogonum his verbis compellat: *Rogat oratq; te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimus in rem ſuam convertit, ſi nulla in re te fraudavit, ſi tibi optima fide ſua omnia commiſit, adnumeravit, appendit, ſi veſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumque dedit.* &c. *ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egeſtate degere.* Nec incommodè huc trahi poteſt illud Cæſaris factum, cujus pauló antè facta eſt mentio, qui *ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, annulum quoq; æquo animo detracturum ſibi*, arrecto digito affirmabat.

Erat igitur equeſtris quidem ordinis inſigne annulus aureus: interdum tamen factum, ut etiam è plebe aliqui eo à

magiſtratibus donarentur. Teſtatur id Cicero libro III. in Verrem. *Sæpe noſtri Imperatores ſuperatis hoſtibus optimè Repub. geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donaverunt.* Et paulò pòſt, ubi reprehendit Verrem, quòd Scribæ ſuo, quem priùs mirum in modum locupletaverat, talem annulum dediſſet, recitat ſolennia illa verba, quibus in donatione aureorum annulorum Romani utebantur: *Annulo eſt aureo Scriba donatus & ad eam donationem concio eſt advocata. Quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur, qui ipſi annulos aureos poſuerant, liberiśq; detraxerant, ut eſſet unde Scriba tuus hoc tuum munus & beneficium tueretur? Quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? Illa ſcilicet vetus, atq; imperatoria?* Quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari; *Cujus ne mentio quidem te Prætore ulla facta eſt: an illa?* Quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate ac turpitudine defuiſti, omnibusque in iisdem flagitiis mecum & in legatione & prætura & hîc in Sicilia verſatus es; ob
haſce

hasce res quoniam te locupletavi, hoc annulo aureo dono. *Vera hæc fuisset oratio; non enim iste annulus aureus abs te datus istum virum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. Ita eundem annulum ab alio datum testem virtutis duceremus, abs te donatum comitem pecuniæ judicamus* Clarum id & ex Inscriptione veteri, quæ decimo ab Ebora lapide:

D. M. S.
C. ANTONIO. C. F. FLA
VINO. VI. VIRO. JUN.
HAST. LEG. II. AUG. TORQ.
AUR. ET. AN. DUPL. OD. VIRT.
DONATO. JUN. VERECUN
DA. FLAM. PERP. MUN. EBOR
MATER P. C.

Hoc honore Sylla Roscium comœdum affecit, Macrobius libro II. Saturnal. capite x. *Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, & annulo aureo ab eodem Dictatore donatus est.* De C. Julio Cæsare, qui Laberium quantumvis Equitem aureo annulo donavit, paulò antè diximus. Ejus verò exemplo etiam Balbus Quæstor *lu-*

dis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum in XIIII. sessum deduxit: tot enim fecerat ordines equestris loci, ut scribit Asinius Pollio ad Ciceron. lib. x. Epist. xxxi.

Atq; hoc jus aureorum annulorum solis ingenuis concedi solebat à magistratibus ante tempora Augusti. Hic primus eodem honore insignivisse legitur Menam & Ant. Musam libertos: Menam quidem ob id, quod Sex. Pompejo relicto ad Augustum cum classe & exercitu confugisset. Dio. libro XLVIII. Καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος ἀσμένως ἰδὼν οὔτε ἐξέδωκεν ἐξαιτηθέντα καὶ προσέτι καὶ ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε. δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψε. h. e. *Cæsar Menam libentissimè accepit, neque dedidit Pompejo postulanti & magno insuper in honore habuit, annulisque aureis decoravit, & in equestrem ordinem adscripsit*. Ant. Musam verò, quòd ejus opera ex ancipiti morbo convaluisset. Dio libro LIII. Καὶ αὐτὸν μηδὲν ὅ, τι μηδὲ τῶν πάνυ ἀναγκαίων ποιεῖν δυνάμενον, Ἀντώνιος Μούσας καὶ ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέσωσε. καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρήματα παρά τε τοῦ Αὐγούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς πολλὰ,

πολλὰ, καὶ τὸ χρυσοῖς δακτυλίοις (ἀπελεύθερος γὰρ ἦν) χρῆσθαι. τήν τε ἀτέλειαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἐσομένοις, ἔλαβεν. hoc eſt. *Antonius verò Muſa, cum nihil Auguſtus eorum, quæ maximè ad ſanationem opus erant, poſſet facere, lavacris frigidis, frigidisque potionibus, ſanitati reſtituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Auguſto & Senatu multa, uſusque annuli aurei, (libertus enim erat) datus eſt, immunitasque non ipſi modò, ſed omnibus eandem artem exercentibus in poſterum quoque tempus conceſſa.* Eadem Zonaras libro II.

Ceterùm cùm annulorum uſus increbeſceret, & cum vilibus etiam perſonis communicaretur, conſtitutum, *ne cui jus id* (annulorum aureorum) *eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri, avoque paterno ſeſtertia* CCCC *cenſus fuiſſet, & lege Iulia theatrali in* XIV. *ordinibus ſedendi.* Factum hoc Tiberii principatus anno nono, C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere Coſſ. anno urbis conditæ ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quinto, futili penè de cauſa, *cum C. Sulpitius Galba, dum juvenilem famam apud Principem popinarum pœnis aucupatur,*

questus esset in Senatu, vulgò institores ejus culpæ defendi annulis. Plinius libro xxxiii. capite ii. Sed constitutio illa non diu duravit. Nam statim sub Claudio Senatus (quod tamen tanquam rem indignam reprehendit Plinius) Pallanti Claudii liberto prætoria ornamenta decrevit, ipsumque censuit *non exhortandum modò, verùm etiam compellendum ad usum aureorum annulorum. Erat enim,* ut Plinius libro viii. Epist. vi. ironicōs inquit, *contra majestatem Senatus, si ferreis prætorius uteretur.* Icellum quoq; Galbæ libertum annulis aureis & Marciani cognomine donatum, tradit Tacitus libro i. histor. & Svetonius in Galba capite xiv. Vitellius Imp. libertum suum Asiaticum *primo imperii die aureis donavit annulis super cœnam, cùm manè rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset severissimè talem equestris ordinis maculam,* ut ait Sveton. capite xii. vel ut Taciti verbis utar libro ii. histor. *Postulante exercitu, ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii*

largi-

largitur, honoravitque Asiaticum annulis, fœdum mancipium & malis artibus ambitiosum. Ejusdem Vitellii frater Lucius servum Verginii Capitonis annulis donavit, in quibus etiam aliquantò pòst hic patibulo afflixus est. Tacitus lib. IV. histor. *Solatio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo affixus, in iisdem annulis, quos accepto à Vitellio gestabat.* Sic Domitianus servum Hetruscum aureo annulo donatum inter equites retulit: quod indicare voluit Statius libro III. Syl. in Lacrimis Hetrusci, cum inquit:

Mutavitq; genus, lævaq; ignobile ferrum
Exuit & celso natorum æquavit honore.

Opilium Macrinum quoque libertinum hominem, qui occiso Antonino Bassiano imperium arripuit, donatum aureis annulis, ex Aurelio Victore refert Jul. Capitolinus in Macrino.

Sed quid pluribus exemplis recensendis nos fatigabimus? cum certum sit, annulorum usum circa hæc tempora ita invaluisse, ut simul ac quis manumissus erat, statim etiam de jure annulorum impetran-

petrando cogitationem ſuſciperet. Hinc ſervus ille in Arriani Epicteto libro III. capite XXVI. pagina CLVII. cum libertus factus eſſet, & tamen conditionem ſuam nihilo meliorem animadverteret, ὅμως δ' ἐὰν δακτυλίους, inquit, λάβω, τότε γ' εὐρούστατα διάξω καὶ εὐδαιμονέστατα. hoc eſt, *tamen ſi annulos accepero, tum proſperrimè vivam & feliciſſimè.* Imò Tertullianus etiam inter vulgata manumiſſionis inſignia refert annulum aureum lib. de Reſurrectione carnis capite LVII. *Atqui & veſtis albæ nitore & aurei annuli honore & patroni nomine ac tribu menſaque honoratur.* Quæ tamen verba cautè intelligenda ſunt. Nam manumittere quidem ſervum patronus poterat, ſed jus aureorum annulorum eidem conferre non poterat. A principe id impetratum oportuit & quidem cum patroni conſenſu. Nam qui invitis aut ignorantibus patronis acceperant, illis Divum Commodum jus aureorum annulorum ademiſſe teſtatur Marcianus Ictus. Cum verò quotidiana ferè eſſet hæc impetratio, videtur hæc Tertullianus non accuratè diſcriminaſſe. Cete-

Ceterùm quod de impetrando jure aureorum annulorum diximus, id postea abrogatum est Constitutione Justiniani, omnibusque concessi, etiam Libertinis, aurei annuli. Novella LXXVIII. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴτις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε Ρωμαίους (οὐδέ γὰρ ἄλλως ἔξεστιν) ἴστω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὡς ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσει τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμίας πολυπραγμοσύνης. *Propterea sancimus, si quis manu mittens servum aut ancillam suam, cives denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) sciat ex hac lege, quòd qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox & aureorum annulorum & regenerationis jus, & non jam ex necessitate hoc à principibus postulabit.* Ipse etiam Leo Imp. cum privatis interdixisset usum auri & gemmarum, tamen excepit ornamenta matronalia & muliebrium viriliumque annulorum habitum. L. unica. Cod. *Nulli licere in frenis. & Constitut : Leonis* LXXXI. Solis clericis, nisi sint in dignita-

gnitate constituti, annulos gestare non licet, ex decreto Concilii Lateranensis sub Innocentio III. & Basileensis sub Sigismundo Imperatore habiti: *Nullus portet annulum, nisi cui competit ex officio dignitatis, & unum duntaxat.* Nam aliàs vulgò dici solet: *Clericus annulatus aut est fatuus aut prælatus.*

Antequam hoc caput concludam, non possum, quin mentionem faciam ritus olim apud Brachmanas Indorum Gymnosophistas usitati. Autor est Strabo libro XV. Geograph. illos extra urbem in luco rebus divinis humanisqne perdiscendis occupatos vivere ἀπεχομένους ἐμψύχων καὶ ἀφροδισίων, *animalibus & Venere abstinentes*, annos triginta circiter persistere, ita modestos, ut qui screet, aut expuat illo die, ê cœtu tanquam incontinens excludatur: quibus finitis in sua quemque secedere, laxiùs licentiùsque vivere σινδονοφοροῦντας καὶ χρυσοφοροῦντας μετρίως ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ὠσί. hoc est, *sindonem induere & aurum in manibus & auribus moderatè gestare.*

CAPUT XVII.

De luxu Annulorum. Plures annulos gestare priscis temporibus vitio datum. Tandem non solùm in omnibus digitis, sed & digitorum articulis plures gestati: quod tamen mollitiei signum semper habitum. De Annulis hibernis & æstivis. Annuli Natalitii *qui? Bella ob annulos orta. Annulos & vestes qui nunquam mutârint.*

QUomodo annulus aureus primùm plebi, deinde & ipsis libertinis libertisque communis factus sit, ex his constat. Dici autem non potest, quantopere postillâ se luxus Romanorum in annulis ostentarit. Etenim primis quidem temporibus vitio dabatur viro plures annulos, quàm unum digitis gestare. Isidorus libro penult. capite XXXII. *Apud veteres*, inquit, *ultra unum annulum uti infame habitum viro.* Gracchus in Menium: *Considerate, Quirites, sinistram ejus: en cujus autoritatem sequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier, ornatus est.* Pergit mox Isidorus exemplum apponere: *Crassus*, inquit, *qui apud Parthos periit, in senectute duos habuit annulos, causam proferens, quod pecunia ei immensa crevisset.*

Multi

Multi etiam Romanorum præ gravitate annulum gestare in digito abstinuerunt. Sed de uno annulo, etiam Attejus Capito apud Macrobium libro VII. Saturnal. capite XIII. *Apud veteres*, inquit, *nec plus annulorum habere quàm unum licebat, nec cuiquam nisi libero.* Sed & Horatii ad huc ævo tres annuli videntur vitio versi: quo nomine perstringit Priscum quendam satira VII. libro II. his verbis:

sæpe notatus
Cum tribus anellis, modò læva Priscus inani.

Tandem verò luxus annulorum adeo inolevit, ut etiam omnibus digitis gestarint. Martialis libro V. Epigr. LXII.

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

Imò verò uno digito plures. Idem Martialis de Charino libro XI. Epigr. LX.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit annulos.

Lucianus in Dialogo, qui Gallus inscribitur, diviti alicui sedecim annulos tribuit. Sic enim ibi Gallus ad herum suum Micyllum: Ἐγὼ δὲ τὴν ἐσθῆτα τὴν ἐκείνου ἔχων καὶ δακτυλίους βαρεῖς, ὅσον ἑκκαίδεκα, ἐξημμένους τῶν δακτύλων, ἐκέλευον ἑστίασιν τινα λαμπρὰν εὐτρεπισθῆναι ἐς ὑποδοχὴν τῶν φίλων, id est, *Ego interim*

terim illius indutus vestitum & annulos graves gerens circiter sedecim digitis insertos, epulum quoddam splendidum jubebam adornari, quo amicos acciperem.

Quid? quod etiam in singulis articulis & quidem in uno plures gestabant. Martialis libro v. Epigr. xi.

Sardonichas, Smaragdos, Adamantas, Iaspidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Fuit autem ferè mollis & delicati animi signum semper habitum, plures annulos & eos quidem in extremis digitis gestare. Id in Trimalcione notavit Petronius, dum ipsum ait habuisse *extremo articulo digiti sequentis minorem annulum totum aureum.* Et Seneca libro vii. Natur. Quæst. capite xxxi. cum varias luxuriæ species recensuisset, mox addit: *Exornamus annulis digitos & in omni articulo gemma disponitur: Quotidie comminiscimur, per quæ virilitati fiat injuria, ut traducatur, quia non potest erui.* Quintilianus etiam in Oratore suo hoc reprehendit libro xi. cap. ult. *Manus non impleatur annulis, præcipuè medios articulos non transeuntibus.* Sed omnium disertissimè morem hunc im-

probat Clemens Alexandrinus libro III. Pædagog. capite XI. Ἀλλὰ καὶ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ᾽ ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι. γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. εἰς τὸν ἔσχατον καθιέναι. ἔσται γὰρ οὕτως ἐνεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα. καὶ οὐ ῥᾷστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου συνδέσει φυλαττόμενος. hoc est. *Sed neq; est à viris annulus in articulo ferendus : hoc enim est muliebre : sed in parvo digito , atq; adeo in extrema ejus parte est demittendus. Ita enim erit manus maximè ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus : neq; facilè excidet sigillum, quod majore articuli ligamento custoditur.* Aristophanes in Nubibus eos, qui digitos ad ungues usque annulis onerant & comam nutriunt, confragosa voce appellat σφραγιδονυχαργοκομήτας. Suidas exponit τοὺς κόμας καὶ περὶ τοῖς δακτυλίοις τὰς χεῖρας κοσμουμένους, ὡς μέχρι τῶν ὀνύχων ὑπὸ τῶν δακτυλίων σκέπεσθαι τοὺς δακτύλους. Hesychius paulò brevius, τοὺς ἔχοντας σφραγίδας ἐν δακτυλίοις καὶ ὄνυχας λευκοὺς καὶ κομῶντας.

Sed & in varietate annulorum quidam luxus fuit. Habebant enim vt æstivas vestes & hibernas, L. I. D. De acq. quotid. & æstiva : ita & annulos, quos

hieme ſola: alios, quos æſtate ſola geſtarent. Juvenalis ſat. I.

Ventilet æſtivum digitis ſudantibus aurum,
Nec ſufferre queat majoris pondera dextra.

Ubi Gloſſæ veteres notant, hoc tam delicatum annulorum diſcrimen à Criſpino inventum, cui per æſtatem moleſta fuerint illa *majoris pondera gemmæ*. Veriſimile autem eſt, ut Marquardus Freherus putat, quos æſtate geſtare ſolerent, Heliotropios fuiſſe & Aſteritas & Mithtidacas, & Irides, quarum vis & delectatio quædam peculiaris eſt, cum Soli opponuntur, ut Plinius, Iſidorus & Solinus ſcribunt. Et hoc genus annulos, quia non niſi media anni parte geſtari ſolerent, *Semeſtres* vocat idem Juvenalis, ſat. VII.

Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Reperio etiam qoſdam annulos ſolo natali die geſtari ſolitos. Ita enim plerique capiunt hunc locum Perſii ſat. I. ubi introducitur Recitator

prexusq; togaq; recenti
Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.

Quanquam intelligi etiam poteſt annulus natali die à cliente dono miſſus, quem

in magno pretio habitum & cum cura ſervatum, patet ex Plauti Curculione Scena penult. ubi cum Planeſium virgo dixiſſet,

Verùm hunc ſervavi ſemper mecum unà annulum,
Cum hoc olim perii.

Miles pauló pòſt inſpecto annulo ſubjungit:

proh Iupiter ?
Hic eſt, quem ego tibi miſi natali die,
Tam facilè novi, quàm me.

Porrò tanta fuit quorundam veſania, ut in annulos ferè omne patrimonium profunderent. Tertullianus De Habitu Mulier. *In ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Atque hujus generis fuit ille annulus, quem Nonius Senator ab Antonio proſcriptus ſecum abſtulit, cujus pretium æquabat viginti mille ſeſtertia, id eſt, decies centena millia florenorum. Plinius memorat libro XXXVII. capite VI. ubi de Opalis: *Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodieq́ hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt. Illeq́ proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum,*

cum, quem certum eſt ſeſtertijs viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonij feritas atq́ luxuria, propter gemmam proſcribentis: nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis, cùm etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant. Quid? quod bella etiam ob annulos extitiſſe legimus. Diſertè Plinius lib. XXXIII. capite I. *Inter Cæpionem quoq́ & Druſum ex annulo in auctione venali, inimicitiæ cœpêre, unde origo ſocialis belli & exitia rerum.* Quomodo & majorum noſtrorum memoria Reges Arachan & Pegu pro gemma aliqua totos viginti quatuor annos atrociſſimum bellum geſſiſſe, hiſtorici teſtantur.

Omnium verò luxuriam videtur ſuperaſſe Ant. Heliogabalus Imp. qui calceamentum nunquam iteravit, *annulos etjam negatur iteraſſe*, teſte Lampridio: imitatus fortè Neronem, *qui nullam veſtem bis induit*, ut ait Svetonius capite XXX. Sed à luxu annulorum dehortantem nos audiamus D. Baſilium Magnum, qui ὁμιλίᾳ, πρὸς τοὺς πλουτοῦντας ita loquitur:

Τί τοσοῦτον ἐπτόησαι περὶ τὸν χρυσόν. λίθος ὁ ἄργυρος, λίθος ὁ μαργαρίτης, λίθος τῶν λίθων ἕκαστος. χρυσόλιθος, καὶ βηρύλλιον καὶ ἀχάτης, καὶ ὑάκινθος, καὶ ἀμέθυστος, καὶ ἴασπις. Ταῦτα δὴ τοῦ πλούτου τὰ ἄνθη, ὧν σὺ τὰ μὲν ἀποτίθεσαι κατακρύπτων, καὶ τοὺς διαφανεῖς τῶν λίθων σκότῳ καλύπτων. Τοὺς δὲ, περιφέρεις τῶν βαρυτίμων, ἐναβρυνόμενος αὐτῶν τῇ αὐγῇ. εἰπὲ, τί ὄφελος σοι λίθοις λαμπομένην περιστρέφειν τὴν χεῖρα; οὐκ ἐρυθριᾷς λιθιδίων κυσσῶν ὡς γυναῖκες ὅταν κύωσι. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι λιθίδια περιτρώγουσι. καὶ σὺ λίχνως ἔχεις περὶ τὰ ἄνθη τῶν λίθων, σαρδώνυχας, καὶ ἰάσπιδας καὶ ἀμεθύστους ἐπιζητοῦν. Τὶς καλλωπιστὴς μίαν ἡμέραν ἠδυνήθη τῷ βίῳ προσθεῖναι; τίνος ἐφείσατο θάνατος διὰ τὸν πλοῦτον; τίνος ἀπέσχετο νόσος, διὰ τὰ χρήματα h. e. *Quid attonitus aurum miraris? Lapis est aurum, argentum lapis, magarita lapis, lapides sunt chrysolithus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus, jaspis. Hi sunt flores opum magnarum. Hos partim, cum sint clarissimi, in tenebris abscondis: partim in digitis micantibus alysq; in ornatibus circumfers. Dic quæso, quæ utilitas, digitos vertere lapillis coruscantes, atque ostentare? Nonne erubescis, te lapillorum avidum ostendens, quemadmodum prægnantes fæminæ ob malaciam interdum lapillos edunt? Tu item tanquam ipsa-*

ipsarum helluo, sardonichas, jaspidas, amethystos omni studio conquiris? Quis pulchritudini formæque fingendæ studens unam vitæ diem sibi prorogare poterit? aut cui mors ob divitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abstinet?

CAPUT XVIII.

Usus annulorum in dandis arris. Annulus pro symbolo datus. Ne symbolum quidem habere, *de quo dicatur. De annulo Sponsalitio, ferreusne is, an aureus fuerit? Plinius & Tertullianus conciliati.* Pronubus annulus. *Annuli datione fidem conjugii confirmari aliquot exemplis probatur. Sed non semper: Erat enim interdum tantùm amoris aucupium. Amatores annulos amicarum osculabantur: imò eos per lasciviam amicis detrahebant.*

PRogredior ad alios annulorum usus. Nam & sponsionis causa arræque nomine datos annulos legimus. De quo annuli usu Plinius libro XXXIII. capite I. *Celebratior annuli usus cum fœnore cœpisse debet. Argumento est consvetudo vulgi, ad sponsiones etiamnum annulo exsiliente, tractæ ab eo tempore, quo nondum erat arra velocior: ut planè affirmare possimus numos antè apud nos, mox cœpisse annulos:* Et ante illũ Theophrastus in quodam Fragmento, citato à

Casaubono ad Athenæum, ubi disputat de forma & jure contractuum: τιθέασι δὲ τινες καὶ τὸν ἀῤῥαβῶνα πόσον δεῖ διδόναι, πρὸς τὸ πλῆθος τῆς τιμῆς μερίζοντες. ἄτοπον γὰρ ἐὰν δακτύλιον δῷ τῶν δέκα ταλάντων. Meminerunt hujus consvetudinis & Jurisconsulti, ut in Lege XVII. D. De præscriptis verbis: *Si quis sponsionis causa annulos acceperit, nec reddit victori, præscriptis verbis actio in eum competit.* Et Lege XI. §. VI. D. De Actionibus empti & venditi: *Ego illud quæro, si annulus datus sit arræ nomine & secuta emptione pretioque numerato, & tradita re annulus non reddatur, qua actione agendum sit.* Et Lege V. §. penult. D. De Instit. Actione: *Si institor cum oleum vendidisset, annulum arræ nomine acceperit, neque eum reddat, dominum actione institutoria teneri.*

Si qui etiam de symbolis esse volebant, annulum plerumque pro symbolo dabant ei, qui cœnam jubebatur parare. Terentius in Eunucho:

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.

Unde apud Lucianum in Dialogis

ἑται-

ἐπιμελῶς Mater objurgans filiam Musariũ, quod Chæream amasium suũ nimis amaret nimisq; ei fideret: διὰ τοῦτο, ait, πρώην, οὐκ ἔχοντι αὐτῷ καταθεῖναι συμβολὴν τὸν δακτύλιον δέδωκας, ἀγνοούσης ἐμοῦ; ὁ δὲ ἀποδόμενος, κατέπιε. h. e. *Et ob hoc paulò antè cum non haberet unde daret symbolum, annulum dedisti illi, me ignorante: ille verò eum vendens, potando absorbuit.*

Etsi autem alia quoque arræ loco dabantur, tamen quia frequentissimus usus obtinebat, ut annulum pro symbolo darent, veteres Grammatici ἁπλῶς, σύμβολον exposuerunt *annulum*: quibus accedit Plinius libro jam dicto: *De nomine*, ait, *annuli ambigi video. Græci à digitis appellavere: apud nos prisci ungulum vocabant: postea & Græci & nostri symbolum.* Cum verò symbolum non daretur, nisi ab iis, qui præsente pecunia deficiebantur, ex eo natum proverbium de homine paupere; *Ne symbolum quidem habet*: Archippus in fabula Ἡρακλῆς γαμῶν apud Pollucem:

Ἀνδρῶν ἄριστος καὶ μάλιστ' ἐμοὶ ξένος.
Αὐτὰρ παρ' ἐμοίγ' ὤν, εἶχεν οὐδὲ σύμβολον.

Unde clarum quid ſibi velit Heraclitus in eximia illa ad Hermodorum epiſtola, cum ait: Γελάσω τοὺς ἐν ξυνδείπνοις γενομένους διὰ δακτύλων πλέιονας. Senſus eſt: *non riſurum ſe, verùm fleturum potius ſtultitiam eorum, qui in re tenui cum ſint, atq; etiam fortaſſe egeſtate, nedum paupertate, convivia tamen aſſiduè datis annulis celebrant*, ut interpretatur Iſaacus Caſaub. libro III. Animadverſ. in Athenæum capite XXXI. Non hic prætereundus mos Athenienſium, apud quos qui judicio ſe provocabant, annulos invicem deponebant. Demoſthenes adverſus Parænetum: προκαλοῦμαί σε ταυτὶ δέχομαι φέρε τὸν δάκτυλον, λάβε. τίς δ' ἐγγυητής; hoc eſt. *Hanc tibi conditionem fero. Accipio. Cedò annulum. cape. quis verò ſponſor.* pagina IↃCCCCLXXXXIII. editionis Wolfianæ. Dabantur etiam Annuli in teſtimonium & quaſi pignus ſponſionis de futuris nuptiis inter ſponſam factæ. Juvenalis ſat. VI.

Conventum tamen & pactum, & ſponſalia noſtra
Tempeſtate paras, jamq; à tonſore magiſtro
Pecteris & digito pignus fortaſſe dediſti.

Et L. *Si donatæ* D. De donationibus inter virum & uxorem. *Sponſus alienum annulum*

lum sponsæ muneri misit, & post nuptias pro eo suum dedit. Allusit huc D. Ambrosius de Passione Agnetis: *Discede à me, quia jam ab alio amatore præventa sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarravit me longè te nobilior & genere & dignitate, ornavit me inæstimabili dextrocherio, dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretiosis.* De hoc annulo loquitur Tertullianus in De Idololatria capite XII. *Circa officia verò privatarum & communium solemnitatum, ut togæ puræ, ut sponsalium, ut nuptialium, ut nominalium nullum putem periculum, observari de flatu Idololatriæ, quæ intervenit. Causæ enim considerandæ sunt, quibus præstatur officium. Eas mundas esse opinor per semetipsas, quia neque vestitus virilis, neque annulus aut conjunctio maritalis de alicujus Idoli honore descendit.* Atque hunc annulum idem Tertullianus *pronubum* vocat: eumque ferreum fuisse & quidem sine gemma plerique omnes, qui hujus rei meminerunt, existimant, moti autoritate Plinii, qui libro XXXII. capiie I. *Hi quoque, ait, qui ob legationem acceperunt aureos, in publico*

tantum

tantùm utebantur eis, intra domos verò ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittitur, isque sine gemma. Ceterùm Tertullianus scriptor gravissimus & antiquitatum Romanarum scientissimus, qui vix centum annis Plinio posterior, non obscurè innuit, *ex* auro fuisse illum annulum, qui sponsæ á sponso in pignus conjugii dabatur. Ita enim in Apologet: c. VI. *Circa fœminas etiam illa majorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ quæ societati patrocinabantur; cùm aurū nulla norat præter unico digito, quem sponsus oppigneraßet pronubo annulo.* Quid verò in tam manifestâ pugnâ statuemus? Mihi certè hîc aqua hæret. Ne tamen tantæ autoritatis scriptores inter se pugnare, aut alterutrum horum memoria lapsum temerè dicamus, non contemnenda videtur conjectura doctissimi Junij, qui Notis ad Tertullianum existimat, Sponsum quidem, cum sponsam sibi arrha quadam conjugare vellet, aureum illi annulum dedisse; atque hunc fuisse pronubum illum annulum, cujus arrhabone obligantur oppignerànturque maritus & uxor: Sed postea

ſtea etiam ferreum gemmaque carentem, tanquam τῆς οἰκουρίας ſymbolum, domum illi *miſſum eſſe*, idque eo argumento, quod ij etiam, qui ob legationem acceperunt aureos annulos, in publico tantùm uterentur iis, intra domos verò ferreis: atque ita τὸ οἰκουρικὸν ſponſæ fuiſſe commendatum ſymbolo.

Neque tamen dixerim, fœminas ferreo hoc annulo domi, aureo autem in publico tantùm fuiſſe uſas. Nam & domi illos geſtaſſe annulos aureos apparet ex Clemente Alexandrino, qui libro III. Pædagog. fœminis Chriſtianis diſertè hunc annulum tribuit: Δίδωσιν οὖν (ὁ Παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. *Dat ergo eis annulum aureum, non quidem ad ornatum, ſed ad ſignandum ea, quæ domi cuſtodienda ſunt, propter curam domeſticam, quæ illis incumbit.* Et D. Hieronymus ad Principiam Virginem, cum de fœminis, quæ ſe auro ornant, dixiſſet, *Noſtra vidua*, ait, *talibus uſa eſt veſtibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum usque ad annuli*

ſigna-

ſignaculum repudians, & magis in ventribus egenorum, quàm in marſupijs recondens.

Utrum autem datio vel miſſio annuli ſit deſponſationis argumentum, Juriſconſulti diſputant, quorum ſcrinia compilare non eſt nobis propoſitum; exempla tantùm quædam afferemus Principum virorum, qui conjugii fidem annulo dato confirmatam ſanctè ſervarunt. Ac primò occurrit nobis Juſtinianus Imperator, qui Antoniæ Amazonis captivæ concubitu fruitus, dato annulo ſpopondit, ſe illam in matrimonium ducturum, ſi unquam ad imperium perveniret: quod etiam fecit. Hiſtoria, ſive fabula eſt, lectu jucunda extat apud Aimoinum libro II. de geſtis Francorum capite v. his verbis: *Quadam die Juſtinianus & Beliſarius cum coæquævis ſibi lupanar ingreſſi, conſpiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum, ſorte captivitatis abductas, inibi eſſe proſtitutas. Eas illi rapiunt atque ad proprias domos deducunt: una earum Antonia, alia vocabatur Antonina. Et Antoniam quidem Iuſtinianus, Antoninam verò accepit Beliſarius: erantq; ambæ ſorores. Vna ergo dierum, Iuſtiniano meri-*

meridianis horis sub dio quiescente, cum caput in sinum suæ reclinasset amatæ, adveniens aquila, alis expansis ab ardore solis eum conabatur defendere. Intellexit mulier auspicium, quod Iustiniano portendebat imperium, & experrectum tali voce compellat virum: Oro, inquit, amantissime juvenis, ut dum regni potitus fueris sceptris, non me indignam judices gratissimæ amplexibus conjugis. Illo dicente impossibile hoc esse, ut ipse ad culmen proveheretur imperiale, rogat mulier, ut quod illa pro certo sciebat, ne se inexoratum ei præberet. Quo tribuente assensum, factaque commutatione annulorum, utrinque est discessum. Sane Belisarius eique copulata Antonina eadem inierunt connubii fœdera, ut quia non dubitabat Belisarius adepturum se potioris honoris gradum, si imperio potiretur Iustinianus, sociam sui eam adsciscret stratus. Et aliquantò pòst, cum narrasset, quomodo Justinianus imperium adeptus esset, subjungit. *Iustinianus quoque Augustus cum magno triumpho Constantinopolim est regressus. Tunc Antonia ejus quondam amata, sui quondam oblita, sum-*

ptis quinque aureis palatium est ingressa: E quibus duos dedit janitoribus, ut sibi pateret introitus, tres verò tenentibus cortinam, ut suam permitteretur enarrare causam: & stans ante principem, hunc apud eum habuit sermonem: Cum scriptura dicat, Honor Regis judicium diligit: & item; Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum introitu suo, Ego clementissime Imperator, hæc dicta esse de te intelligens, fiduciam sumsi te adeundi tibique propriæ necessitatis causam exponendi. Est denique in hac civitate juvenis, qui mecum permutatis annulis fidem pepigit alterni amoris, professus, quod me sibi jungeret sub nomine legitimæ conjugis. Ob id serenitatis tuæ præsentiam adii, tui super hac re exposcens sententiam judicii. Cui Imperator, si, inquit, fides est pacta, non debet fieri irrita. Quo illa audito, annulum suo detrahens digito ostendit Augusto: Videat, ait, *Dominus meus cujus iste fuerit annulus. Agnoscit Princeps eum, quem dederat, annulum: jubet eam introduci in cubiculum, ornamentisque regalibus indutam, de cetero vocari & esse Augustam.* Sic Otho I. Impera-

perator ab Adelaide Lotharii IV. Italiæ Regis vidua consilio Athonis in Italiam contra Berengarium, à quo Canusi obsessa erat, vocatus, annulum ipsi & literas misit, quibus se & conditionem de promisso conjugio accipere, & mox cum exercitu adfuturum significavit, quemadmodum narrat Leo Marsicanus in Chronico Casinensi libro I. capite ult. cujus verba hic adscribam: *Lothario defuncto uxor ejus Adelais ad Athonem propinquum suum sese in Canusam arcem munitissimam contulit. Interea Berengarius prædictus cum filio Alberto, strenuo valde viro, denuo regnum invadere gestiens, atque ideo reginam ipsam omnimodis capere cupiens, arcem prædictam fermè triennio obsedit. Atho interim habito cum Regina consilio nuncium ad Ottonem Saxoniæ Ducem Vngarorum tunc victoria inclytum mittit: qui ei, quæ circa se gerantur, omnia referat: oretque ut Italiam continuo petere, eosque de Berengarij obsidione liberare, Reginamque ipsam conjugem simul cum regno maturaret accipere. Prædicta arx jam ferè ad deditionem hostium cogebatur, cùm ecce, disponente*

Deo, missus à Regina nuncius rediit, & quia ob diligentissimam obsidionem nullus sibi in arcem patebat ingressus, literas & annulum, quem à Duce susceperat, sagittæ callidè satis inseruit, & correpto arcu, nemine id suspicante illam in arcem misit. Tenor autem literarum hic erat. : Ducem cum exercitu jam superatis Alpibus Veronam venisse, filiumque Litulphum se Mediolanum processisse: proximè illis affuturos auxilio: viriliter agerent, se de conjugio & regno voluntati illorum pariturum. Igitur Duce è vestigio adveniente, Berengario & Alberto fugatis, soluta obsidio est, duabus Berengarij filiabus captis, atque in Teutoniam terram exilio missis. Mox Adelaidis conjugium Otto sortitus: Teutonibus ex eo tempore in Italia regnandi initium fuit. Vide Carolum Sigonium libro VI. de Regno Italiæ in actis anni nongentesimi quinquagesimi primi. Ad eundem modum majorum nostrorum ævo Maria Caroli Burgundi filia Maxæmiliano Austriaco arræ loco misit annnlum, cui adamas inclusus erat, & literas, quibus illa promittebat, se nuptiis illis, ut a parente suo constitutum erat, assentiri. Quas literas

ras cum Oratores Cæſarei una cum adamante protuliſſeut, Maria ſtatim nulla interpoſita mora reſpondit, & ſcriptas à ſe literas, & miſſum adamantem juſſu patris, & placere ſibi, quod tum promiſiſſet, teſte Comineo libro VIII. Commentar.

Sed priuſquam ab annulis ſponſalitiis diſcedo, non poſſum quin hîc hiſtoriam narrem de novo quodam marito, quem annulo hujuſmodi malè aſſervato faſcinatum fuiſſe, ſcribit Wilhelmus Malmeſburienſis libro II. de geſtis Regum Anglorum capite XIII. pagina LXXXVI. Verba ejus hæc ſunt. *Verùm ut Romam revertar, ejusdem urbis civis ephebus ætate, locuples opibus, genere Senatorio ſublimis, uxorem noviter duxerat, ſodalibus ſuis accitis, convivium frequens paraverat. Poſt cibum cùm minutioribus poculis hilaritatem invitaſſent, in campum prodeunt, ut oneratos dapibus ſtomachos vel ſaltu, vel jactu, vel aliquo exercitio attenuarent. Ipſe rex convivii, ludi ſignifer, pilam popoſcit, interim annulum ſponſalitium digito extento ſtatuæ æreæ, quæ proximè abſtabat, compoſuit. Sed cum penè omnes ſolum impeterent, ſuſpirioſus extis inca-*

incalescentibus, primus se à lusu removit: annulum repetens invenit statuæ digitum usque ad volam curvatum. Diu ibi luctatus, quòd nec annulum eijcere, nec digitum valeret frangere, tacitè discessit, re sodalibus celata, ne vel præsentem riderent, vel absentem annulo privarent. Ita nocte intempesta, cum famulis rediens, digitum iterum extentum, & annulum subreptum miratus est. Dissimulato damno novæ nuptæ blanditiis delinitus est. Cumque hora cubandi venisset, seque juxta uxorem collocasset, sensit quiddam nebulosum & densum inter se & illam volutari, quod posset sentiri, nec posset videri. Hoc obstaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audivit: Mecum concumbe: quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cujus digito apposuisti annulum, habeo illum, nec reddam. Territus ille tanto prodigio, nihil referre ausus est, nec potuit: insomnem illam noctem duxit, tacito judicio rem examinans. Elapsum est in hoc multum tempus, ut quacunq; ille hora gremio vellet conjugis incumbere, illud idem sentiret & audiret: aliás sanè valens, & domi aptus & militiæ. Tandem querelis uxoris commonitus, rem parentibus

detu-

detulit. Illi habito consilio, Palumbo cuidam suburbano presbytero negotium pandunt. Erat is Necromanticis artibus instructus, magicas excitare figuras, dæmonas territare, & ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, ut, si amantes conjungeret, multo ære fulciret marsupium, in omne se ingenium novis artibus excitavit, compositamque epistolam juveni dedit: Vade, inquiens, illa hora noctis in compitum, ubi se findit in quadrivium, & stans tacitè considera; transient ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis postremò conditionis, quidam equites, quidam pedites, alii vultum in terram dejecti, alii tumido supercilio elati, & prorsus quicquid ad lætitiam vel tristitiam pertinet, in eorum videbis & vultibus & gestibus: nullũ eorum compellabis, etsi loquantur tecum: sequetur illam turbam quidam reliquis staturâ procerior, forma corpulentior, curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam; fiet è vestigio quod voles. Fac tantùm præsenti animo sis. Aggreditur ille iter præceptum, & nocte sub divo astans, fidem dictorum pres-

byteri visu explorat. Nihil enim fuit, quod minus promissis desideraret. Inter ceteros quoque transeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem: crinis solutus humeris involutabat, quem vitta aurea supernè constrinxerat: in manibus aurea virga, qua equitaturam regebat, ipsa pro tenuitate vestium penè nuda, gestus impudicos exequebatur. Quid plura? ultimus, qui dominus videbatur, oculos terribiles in juvenem exacuens, ab axe superbo smaragdis & unionibus composito causas adventus exquirit. Nihil ille contrà, sed protenta manu porrigit epistolam. Dæmon notum sigillum non ausus contemnere, legit scriptum, moxque brachiis in cœlum elatis: Deus, inquit, omnipotens, in cujus conspectu omne peccatum est fœtor, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites à latere suo misit Diabolus, qui annulum extorquerent à Venere. illa multùm tergiversata, vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos, sine obstaculis potitus est diu suspiratis amoribus. Sed Palumbus, ubi Dæmonis ad Deum de se clamorem audivit, finem dierum sibi præsignari

gnari intellexit. Quocirca omnibus membris ultrò truncatis, miserabili defunctus est pœnitentia, confessus Papæ coram populo Romano inaudita flagitia. Acciderunt hæc temporibus Gregorii VI. Papæ.

Neque tamen annulus ab amantibus dono datus semper erat conjugii symbolum: sed interdum amoris tantùm aucupium. Talis enim fuit ille, quem Palestrio Militi detulit apud Plautum in Milite Act. IV. Sce. I. vers. II.

PAL. *Hunc arrhabonem amoris primum à me accipe*
PYRG. *Quid hic? unde est?* PAL. *à luculenta atq; festiva fœmina*
Quæ te amat, tuamq; expetisset pulchram pulchritudinem:
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla, porrò ut deferrem, dedit

Nec alio fine Pamphilus annulum Philumenæ per vim detractum Bacchidi meretriculæ donavit, apud Terentium in Hecyra Act. V. Sce. III. Quomodo & Ovidius amicæ suæ annulum dono misit libro II. Amor. Eleg. XV. Et quando de amantibus mentio incidit, alium quoq; illorum morem circa annulos indicabo. Solebant enim illi annulos, quos amicæ digitis

gestabant, inspicere & osculari. Ennianum illud apud Isidorum libro I. Originum capite XXVI. ita capio, sive Nævii est in Tarentilla, cui Festus id videtur tribuere. Versus hi sunt:

Alium tenet, alij nutat, alibi manus
Est occupata: alij perpellit pedem:
Alij annulum dat spectandum à labris.

Apud Plautum quoque in Asinaria, inter ceteras leges amicæ præscriptas, & hæc conditio ab amasio refertur in syngraphum:

Spectandum ne cui annulum det, neq; roget.

Innuit idipsum & Tibullus libro I. Eleg. VI.

Sæpe velut gemmas ejus signumq; probarem,
Per causam memini me tetigisse manum

Quid? quòd improbi amatores annulos & armillas per lasciviam amicis planè detrahebant. Terentius Hecyra Act. IV. Sce. I. de Phamphilo:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.

Et act. V. Sce. III.

Homo se fatetur, vi in via, nescio quam compressisse,
Dicitq; sese illi annulum, dum luctat, detraxisse.

Pacuvius apud Festum:

Repugnanti ego porrò huic vi detraxi anulum.

Horat: libro I. od. IX.

Pignusq; direptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

CAPUT XIX.

De Veneta Sponſaliorum maris ratione: Quæ ejus origo.

ANnulus ſponſalitius, cujus in præcedenti capite facta mentio eſt, aurem mihi vellit, & admonet, ne hic prætercam Venetorum conſvetudinem, quorum Dux die Aſcenſionis Dominicæ, quo nundinæ Venetiis celebrantur, Thalamego inaurata, & ſculpturis picturiſque inſignibus exornata, quam Bucentaurum vocant (in Synodo Florentina Πουτζινδόρον dicitur) vectus cum magna pompa ſplendidoq; procerum comitatu, ex urbe ad Adriatici maris præcipuum portum (*al Lio* appellant) quotannis proficiſcitur: ubi certis cum ceremoniis Thetidi Adriaticæ ſponſaliorum arrham, annulo aureo mari injecto, ſolvit. Origo hujus ritus hæc eſſe perhibetur. Ajunt Alexandrum III. Pontificem cum á Friderico I. Imperatore è faſtigio Pontificiæ dignitatis dejectus atque proſcriptus, nul-

ſum ſibi tota Italia locum tutum eſſe reli-
ctum cerneret, ignoto habitu Venetias
profugiſſe, & in monaſterio Publicæ
Charitatis diſſimulata, quam gerebat,
perſona ad ſordidum culinæ miniſteri-
um, ut occultiùs lateret, ſe ultrò demi-
ſiſſe: quem aliquantò pòſt, neſcio cujus
indicio cognitum Dux Zianus non ſolùm
benignè excepit, ſed & pacis cum Fride-
rico jungendæ & recuperandæ dignitatis
ſpem ipſi fecit. Miſſi igitur ad Imperato-
rem legati, qui pro Pontifice intercede-
rent: verùm is ad mentionem pacis cum
Papa ineundæ adeo excanduit, ut bellum
illis denunciaret, niſi hoſtem & fugiti-
vum hominem primo quoque tempore
ad ſe ſub cuſtodia vinctum miſerint. Sed
cum Veneti obtemperare recuſarent,
Imperator filium Othonem ſuum cum
quinque & ſeptuaginta longis navibus ad
invadendam illorum civitatem, perſe-
quendumque Pontificem mittit: cui ob-
viam factus Zianus Dux, in claſſem Im-
peratoriam impetum fecit, eaque poſt
aliquot horarum prælium partim capta,
par-

partim fusa fugataque, ipsum Othonem cum multis illustribus viris cepit, & Venetias secum adduxit. Hoc felici successu lætus Pontifex Ziano è pugna reduci primò victoriam gratulatus, inde annulum porrigens aureum: Accipe, inquit, Ziane & me autore ipsum mare hoc tibi pignore obnoxium reddito; quod tu tuique subcessores quotannis stato die servabitis: ut omnis posteritas intelligat, maris possessionem jure belli vestram esse quandoque factam: atque uti uxorem viro, ita illud vestro subjacere imperio: ut usurpem verba Sabellici, qui historiam hanc libro VII. decadis primæ memoriæ prodidit. Sed cum Anno CIↃIↃCII. ipsemet hanc solemnitatem una cum nobilissimo & amplissimo D. Francisco Witzendorfio Reip. Luneburgensis Senatore optimo oculis meis viderim, temperare mihi non possum, quin ejus uberiorem descriptionem afferam ex libro II. Venetiarum Germani Audeberti, qui his illam versibus expressit:

Vene-

Venerat ille dies, quo Christus ab æthere summo
Virginis intactæ castam demissus in alvum
Ut morte insonti fusoq; cruore piaret
Humanas maculas, labemq; aboleret avitam
Mortalis vitæ post non mortalia facta (ptus,
Deformi, immerita, & crudeli morte perem-
Morte triumphata, domito divinitus Orco,
Mirando adscensu patrium repetivit olympum.
Illo manè die, roseis ubi lutea bigis
Tithoni conjux rutilantia protulit ora
Phœbusq; Oceano currus eduxit Eoo,
Haud mora, conveniunt proceres ad Principis aulam, (tant,
Quem primùm solito patrum de more salu-
Mox pompæ accingunt, magna comitante caterva.
Ante Sacerdotum graditur longissimus ordo
Divinas sacris mulcentum vocibus auras.
Argutæ auditur citharæ concentus, & oris,
Mox acris lituûm sonitus, clangorq; tubarum.
Vexilla ante Ducem discreta colore feruntur.
Alba notant pacem: bellum saturata cruore
Pur-

Purpureo: nitidum violæ mentita colorem,
Cæruleive sali, pacis sunt signa sequestræ.
Album insigne prait, si pax: quod tingitur ostro,
Si fera bella fremunt: Conchyli murice fulgens
Et Veneta sanie, ad tempus quando arma quiescunt,
Vtque sibi praeunt, variantia tempora signant.
Praeterea videas Ducibus data munera quondam
Pontifice à summo, sellam, pulvinar & ensem
Vmbellamq; auro rutilantia singula puro.
Tum demum simili circumradiante metallo
Ornatus trabea, & prolixo syrmate Princeps
Carbaseoq; sacram cinctus velamine frontem,
Purpura quod fulvo decorat circũdata limbo
Aversa cornu referens in parte recurvum,
Regum oratores inter, gravitate serena
Incedit medius, proceres quem ponè sequuntur,
Incaniq; Patres, urbis decora alta superbæ,
Ceteraq; Augusti series delecta Senatus.
Proxima magnifica ducunt ad littora pompa
Induti infectas iterato murice vestes.
Hi molli Æthiopum in silvis è vellere carptas,
Depexas alij Scythicorum ex arbore Serum,
Quas Arabum dicas bombycum tenuja fila,

Arte laborata & varijs distincta figuris;
Ars mira & veteri non unquam incognita seclo,
Vt nec tam tenues deducat aranea telas.
Vt litus tetigere maris, portumq; petitum,
Ilicet Hadriacam conscendunt protinus Argo
Vrbis opus, (Grajo de nomine Bucetaurum)
Dux & Patricii, Regumq; Ducumqu potentum
Legati illustres, pars non ingloria cœtus.
Nec mora, considunt transtris quino ordine nautæ,
Proniq; adductis findunt vada salsa lacertis,
Remorum æquato libramine & æquora verrunt
Certatim: verso canescunt marmore fluctus,
Et diducta crepant stridenti cærula rostro.
Tum procul ex oculis ablata recedere tellus,
Summaque celsarum rarescere tecta domorum
Nec non aëriæ sensim se abscondere turres.
Centauro invehitur magna Dux ipse, Senatusq;
(Hinc atq; hinc illam gemina stipante triremi
Ad subitos motus armisq; virisq; referta.)
Agmine remorum: donec rumore secundo
Auspicibusq; Deis tandem delatus in altum est.

Con-

Consistit pinus, pressas ubi sensit habenas:
Dente velut fixo firmam tenet anchora navem.
Implorant Superos, ut sint felicia vincla
Conjugii stabilis Neptuni numine amico.
Finitis precibus cunctisq; faventibus ore,
Stans celsa in puppi Princeps gravitate verendus
Summis splendentem digitis similemq; cadenti
Ostentans auro conclusam divite gemmam,
Hæc ait: IN SIGNUM IMPERII VERI ATQUE PERENNIS
(Nam memini atq; animo solemnia verba notavi)
HAC GEMMA ÆTERNUM MIHI TE DESPONDEO DORI.
Quæ rata Rex pelagi nutu connubia firmat,
Huncque sibi generum Thetis emit omnibus undis.
Principis è manibus cum dicto emissus amaras
Annulus intrat aquas: nautarum turba natandi
Consulta insequitur, scrutatoresq; profundi
Prælia pro jacto miscent sub fluctibus auro.
Sic ubi venator deprensi viscera cervi

Quem

Quem clamore premens, canibusq́; ad retia pulsum
Stravit humi multo fundentem sanguine vitam,
Euge, Euge ingeminans, canibus partitur anhelis:
Illi inter sese certantes rapta revellunt
Mordicus & rostro discerpunt frusta cruento,
Obnixè ardentes, villisq́; horrentibus urgent.
Urinatorum certamine pulsa resultant
Littora: juncta premit cymbam sibi cymba propinquam
Et sub contiguis latet æquoris unda phaselis.
Antiqui ritus (neq́; enim levis hujus origo est)
Pluribus ignotam si vis cognoscere causam,
Expediam paucis, ne res ludicra putetur.
Præsul Alexander Romanæ tertius urbis
Ænobarbi armis solio depulsus ab alto,
Quò fugeret dubius, cui se committeret oræ,
Præ reliquis Venetum prudens elegit asylum,
Illinc certa salus profugo & victoria fusis
Hostibus à magno navali Marte Ciano.
Quo duce captus Otho Federici Martia proles,
Captivas gemuit, mergiq́; trahiq́; triremes
Quadraginta octo, disjectamq́; æquore classem,
Et

Et se magnifico duci potuisse triumpho.
Excepère Ducem festis applausibus omnes,
Et reducem amplexi, versis ad sidera palmis,
Supremo grates meritas egere Tonanti,
Qui scelerum vindex insanos fregerit ausus.
Tum pius Antistes, grato spectabilis ore,
Inclyte Dux, inquit, si quod nomenq; decusq;
In terris gerimus, nobis auctoribus isto
Pignore (de solido pignus fuit annulus auro)
Desponsa caram superi maris Amphitriten,
Annuaq; instaurent venturi pacta nepotes.
His pelagi imperium sponsalibus accipe dex-
tro
Sidere, sitq; tuæ virtuti reddita merces.
Dixit: & obtestans Divos rata vota precatur.
Fœdere percusso, celebratis ritè Hymenæis,
Ilicet obversi, tendunt ad litoris oram
Divi Nicoleos insignem nomine & æde
Antiqua saxo longam testante senectam.
Hic Venetus vitta crines circumdatus alba
Publica vota facit summo Patriarcha parenti.
Mox fusis precibus sacrisq; ex more peractis,
Ingentem repetunt Centaurum Duxq; Patresq;

Lectorumq; cohors comitum: freta cærula torquent.
Protinus adnixi magno conamine nautæ,
In lento validos curvantes æquore remos:
Hinc rauco fremitu præfracta remurmurat unda,
Dum sibi respondent parili moderamine tonsæ
Vncta vagis abies celeri pede labitur undis:
Non tam præcipiti per plana, per ardua cursu
Corripuêre viam repetita in verbera proni,
Dulcis Olympiacæ tetigit quos gloria palmæ;
Nec sic rasit iter rapidis Schæneja plantis,
Alite nec cursu victor Megarejus heros.
Incipiunt humiles sensim se attollere turres,
Vrbs aperire sinum, propiusque accedere moles.
Tum portu accepti repetunt regalia tecta,
Tecta renidenti splendentia marmore & auro,
Ignibus æthereis rutila certantia luce.
Interiora domus varijs animata figuris
Herôum expressos videas ostendere vultus.

Verùm hîc subsistimus: ne in exscribendo modum excedamus. Faciunt autem hujus solemnitatis mentionem præter

cos,

cos, quos jam laudavi, etiam Stephanus Forcatulus libro III. de Gallor. Imperio & Philosophia. Salmuthus in Guidonis Pancirolli librum Rerum jam olim deperditarum capite de Armamentariis. Contarenus libro II. de Repub. Venetorum. Martinus Crusius lib. v. Germanograeciae. capite II. Notis ad Gratulationem XII. Kornemanus in III. parte Templi Naturae historici Consideratione XVII. qui omnes uno ferè ore testantur, Venetos ad denotandum maris Adriatici dominium, quod sibi arrogant, hanc consvetudinem usurpare. Utrum verò Pontifex Romanus illis hoc dominium donaverit, aliis disputandum relinquo. Mihi verò hoc loco in mentem venit argutum & mordax responsum Hieronymi Donati Legati Veneti, qui per jocum ab Alexandro Borgia Pontifice ejus nominis VI. interrogatus, unde hoc maris imperium accepissent, respondisse fertur: Ostendat mihi Vestra Sanctitas instrumentum patrimonii S. Petri, & à tergo scriptam inveniet concessionem factam Venetis maris Adriatici: ut refert Sebastianus Monti-

culus in tractatu de patria poteſtate pag. LIV. Non diſſimile eſt, quod Ampliſſimus & CL. Dn. Philippus Camerarius narrat, ſe a fide dignis audiviſſe, Venetos ante aliquot annos à Pontifice Romano, poſtquam ille Anconam in ſuam poteſtatem redegerat, interpellatos fuiſſe, quo jure vectigalia, & alias jurisdictiones in mari Adriatico ſibi ſolis vendicarent, cum tamen nulla privilegia hac de re monſtrare, neque jus ſuum docere legitimè poſſent. Ad hanc rem eos & quidem argutè reſpondiſſe; Se mirari quod iſta privilegia peterentur demonſtrari, quæ Pontifices ipſi penes ſe jam pridem & quidem archetypa, tanquam rem ſacram, diligentiſſimè in ſuis archivis cuſtodirent, eaque facilè reperiri poſſe, ſi Donationis Conſtantini membranæ pars exterior, in qua ea majuſculis literis conſcripta eſſent, accuratiùs inſpiceretur. libro I. Meditat. hiſtoricar. capite LXI.

CA-

CAPUT XX.

De usu Annulorum in Episcoporum investitura. Ejus origo à Carolo Magno. Bella super hac re inter Imperatores & Pontifices gesta. Ipsum Pontificem quoque à Friderico Barbarossa per annulum investitum. Annulum etiam in Impp. inauguratione adhibitum. Feuda per annulum confirmata.

VErùm age, dicamus etiam de usu annulorum in Episcoporum investituris: Cujus moris ante Caroli M. tempora nullum reperio apud scriptores vestigium. Postquam verò is ab Adriano Pontifice Rom: contra Longobardos Italiam infestantes ac ferrum urbi servitutemque minitantes in auxilium vocatus, Desiderium ultimum ipsorum Regem, cum uxore & liberis Italia expulit, ac eorum, quæ bello ceperat, maximam partem Ecclesiæ Romanæ, cui erepta erant, restituit, in universali Synodo, Romæ à centum & quinquaginta tribus Episcopis & Abbatibus habita, decretum fuit, ut Carolus Magnus jus & potestatem eligendi Romanum Pontificem, ordinandique sedem Apostolicam haberet, & in-

ſuper Archiepiſcopi Epiſcopique per ſingulas provincias ab eo inveſtituram acciperent : ut præter Canonem *Adrianus* Diſtinct. LXIII. teſtatur Sigebertus in actis anni IↃCCLXXIII. Walthramus Naumburgenſis Epiſcopus in libro de Epiſcoporum inveſtitura. Martinus Polonus in Chronicis. Marſilius Patavinus de Tranſlatione Imperii capite VIII. Sigonius libro IV. de Regno Italiæ. Hoc jus poſtea fuit Othoni. I. Imp. à Leone VIII. Pontifice confirmatum, cujus Bulla ſuper hac re extat C. *In Synodo* Diſtinct. LXIII. quam non pigrabor hic adſcribere : Ea verò ſic habet : *Ad exemplum B. Hadriani Apoſtolicæ ſedis antiſtitis, qui domino Carolo victorioſiſſimo Regi Francorum & Longobardorum Patriciatus dignitatem ac ordinationem Apoſtolicæ ſedis & inveſtituram Epiſcoporum conceſſit; Ego quoque Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum DEI, cum toto clero ac Romano populo conſtituimus, & confirmamus & corroboramus & per noſtram Apoſtolicam autoritatem concedimus atque largimur Domino Othoni primo Regi Teutonicorum ejusque ſucceſſoribus hujus regni*

 Italiæ

Italiæ in perpetuum facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos seu Episcopos, vt ipsi ab eo investituram accipiant & consecrationem, unde debent: exceptis his, quos Imperator Pontificibus & Archiepiscopis concessit. Et vt nemo deinceps cujusque dignitatis vel religiositatis eligendi vel Patricium vel pontificem summæ sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem, absque consensu ipsius Imperatoris (quod tamen fiat absque omni pecunia) & vt ipse sit Patricius & Rex. Quod si à clero & populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam & Apostolicam autoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus: & nisi resipuerit, irrevocabili exitio puniri vel ultimis suppliciis affici. Videatur & Walthramus Naumburgensis Episcopus De Investitura Episcop. Marsilius Patavinus De Translatione Imperii cap. x. & in Defensore pacis part. II. cap. XXVIII. Theodoricus à Niem. lib. I. Sigonius libro VII. de Regno Italiæ.

Inter alia autem Investituræ hujus sacerdotalis solemnia etiam Annulum fuisse usurpatum reperio, quem unà cum baculo Imperator aut Rex tanquam certum symbolum mittere solebat illi, cui beneficium aliquod volebat conferre. Ganguinus libro IV. in vita Caroli Magni, cujus erga Pontificem merita cum recensuisset, mox subjungit: *Quibus beneficiis ut Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornavit privilegiis: Quorum illud maximum fuit, donare Ecclesias idoneis Sacerdotibus posse: id à Sacerdotibus Investitura vulgò appellatur: qua sine Ecclesiam, vel, ut nunc loquimur, beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficium adepturus esset, annulum vel simile quippiam, argumentum scilicet Regiæ in eum gratitudinis. Interest enim regum nosse, qui majores maximè Ecclesias administrent, quarum ipsi tutores sint.* Et ante ipsum Willielmus Malmesburiensis de Rebus gestis Anglorum libro II. in oratione Gregorii VI. Pontificis Maximi: *Laudatus est olim prædicandæ memoriæ prædecessor noster Adrianus primus, quod investitu-*

ſtituras Eccleſiarum Carolo Magno conceſſerit, ita vt nullus electus conſecretur ab Epiſcopo, niſi priùs à rege inſigniretur & annulo & baculo.

Cur autem per Annulum & Baculum Epiſcopatus & Abbatiæ tradantur, ejus rei non unam cauſam reperio á ſcriptoribus aſſignari. Canon. IX. Concilii Aquiſgraneſis Tomo III. Conciliorum: *Sacerdoti, dum conſecratur, datur Baculus, vt ejus judicio ſubditam plebem vel regat vel corrigat, vel infirmitates infirmorum ſuſtineat: Datur & Annulus propter ſignum Pontificalis honoris, vel ſignaculum ſecretorum. Nam multa ſunt, quæ ab oculis carnalium minusque intelligentium occultantes ſacerdotes quaſi ſub ſignaculo condunt, ne indignis quibusque ſacramenta Dei aperiantur.* Sed aliam & meo quidem animo elegantiorem affert CL. Dn. Rittershuſius noſter in Partitionibus Feudalibus capite VIII. *Epiſcopatus antiquo jure Gallico per annulum & virgam tradebantur: Eoque baculo ſive pedo paſtorali officij ſui admonentur Epiſcopi, quòd gregem Dominicum paſcere debeant: ſicut annulo admonentur, quòd deſponſata ſit ipſis*

Ecclesia, cui fidelem curam impendere debent. Quare etiam, si quando usu veniebat, ut propter delictum aliquod è gradu dejicerentur, tunc Annulum hunc, quo erant investiti, deponere cogebantur. Petrus Diaconus libro IV. Chron. Casinensis capite CXXIII. ubi agit de depositione Abbatis Rainaldi: *Sic illorum jussu, astantibus omnibus, virgam & annulum & regulam supra corpus sanctissimi Benedicti deposuit.* Et si dejectus à gradu innocens reperiebatur, eundem annulum ab Episcopo coram altari recipiebat. Concilium Toletanum. IV. capite XXVII. Tomo secundo Conciliorum: *Episcopus, Presbyter aut Diaconus si à gradu suo injustè dejectus in secunda Synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcoporum: si Episcopus est, orarium, annulum & baculum.* Hujusmodi fuerunt procul dubio XVII illi annuli pontificales boni & magni, de Robino unus & impositis aliis gemmis minutis, de smaragdo unus, de sapphiro unus, de Topazio unus, quos inter Κειμήλια Ecclesiæ Moguntiacæ recenset Conradus Epi-

Episcopus in Veteri Chronico Rerum Moguntiacarum; quod extat Tomo Historicorum Germanorum à Justo Reubero editorum, pagina ccccl. & seqq.

Verùm hîc præterire non possum, super Investitura Episcoporum gravissima inter Imperatores & Pontifices Rom. non modò dissidia, sed & bella exorta esse; dum illi quidem vetusta jam consvetudine, (ut Paulus Æmilius loquitur lib. v. in vita Philippi. i.) scipionem sacrum annulumque pastoralem Episcopis ceterisque patribus dabant, eamque sacrarum dignitatum vestituram, juraque regia appellabant; hi verò omni studio & contentione impedire conabantur, ne Episcopi de seculari manu investituram acciperent, nefas esse rati, Imperatores, qua ensem dextra stringant bellaque gerant, eadem annulum sacrum & contrectare & arbitratu suo induere Pontificum Patrumque digito ac manibus, quæ sacrosanctum Christi corpus tangant. Tandem verò post longam concertationem Henricus v. Imp. â Paschali ii. Pontifice decretum obtinuit, quo sibi jus investi-

endi

endi Episcopos per Annulum & Baculum de novo asseruit. De qua re scriptor Anglicanus Matthæus Paris Monachus Albanensis historia Anglor. in Willielmo Primo, Anno CIƆCXII. his verbis: *Facta est contentio Romæ inter Papam Paschalem & Henricum Imperatorem hac de causa: Imperator uti voluit privilegio antecessorum, habito annis trecentis sub Romanis Pontificibus sexaginta, qui licitè dederant Episcopatus & Abbatias per Annulum & Baculum pastoralem. Econtrà censebant Romani Pontifices nec posse nec debere dari per virgam vel Annulum Episcopatum, vel aliquam institutionem Ecclesiasticam â manu recipere Laicali. Facta est pax inter Imperatorem Henricum & Papam Paschalem, ita ut Episcopi deinceps & Abbates institutionem accipiant ab Imperatore & suis successoribus per virgam & annulum, & prius faciant Episcopo, ad quem pertinent, Canonicam obedientiam & consecrationem accipiant consvetam.* Eadem tradit Sigebertus in Chronico sub actis Anni CIƆCXI. *Rex Henricus Romam vadit propter sedandam discordiam,*

quæ

quæ erat inter inter Regnum & Sacerdotium, quæ cœpta à Papa Gregorio VII. *qui & Hildebrandus nominatus est, & excogitata à successoribus ejus Victore & Vrbano & præ omnibus à Paschali, magno scandalo erat toti mundo. Rex autem uti volens authoritate & consvetudine & authoralibus privilegiis Imperatorum, qui à Carolo Magno, qui pòst de Regibus Francorum imperavit Romanis, jamque per trecentos & eo amplius annos imperaverant sub* LXIII. *Apostolicis, dabat licitè Episcopatus & Abbatias & per Annulum & per virgam. Contra hanc majorum autoritatem censebant Papæ Synodali judicio, non posse nec debere dari per virgam vel annulum Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram à Laicali manu. Et quicunque ita Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram accipiebant, excommunicabantur. Propter hanc præcipuè causam Rex Romam tendebat, & si qui Longobardorum quoquo modo ei resistere volebant, potenter eos proterebat. In reconciliatione autem, quæ facta est inter Imperatorem & Papam, (nam ipsum Papam cum Episcopis &*

pis & Cardinalibus ceperat) die Paschæ Henrico in Imperatorem coronato post lectum Evangelium tradidit ei Papa ante altare Apostolorum Petri & Pauli in oculis omnium Principum privilegium de investitura Episcopatuum vel Abbatiarum tam per Annulum, quàm per virgam, scilicet ut Regni ejus Episcopis vel Abbatibus liberè præter violentiam & Simoniam electis, investituram virgæ & Annuli conferat: post investitutionem verò canonicè consecrationem accipiat ab Episcopo, ad quem pertinuerit. &cet. Verba autem Decreti hujus Pontificalis, uti à Willielmo Malmesburiensi libro v. recitantur, hæc sunt: *Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum Imperatori & Augusto HENRICO salutem & Apostolicam benedictonem. Regnum vestrum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cohærere divina dispositio constituit. Prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia Romanæ urbis coronam & Imperium consequuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ & Imperii dignita-*

tem

tem tuam quoque personam, Fili charissime HENRICE, per nostri Sacerdotii ministerium Majestas divina provexit. Illud igitur dignitatis privilegium, quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus Catholicis Imperatoribus concesserunt & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque tuæ dilectioni concedimus & præsentis privilegii pagina confirmamus, ut Regni tui Episcopis vel Abbatibus liberè præter violentiam vel Simoniam electis, investituram virgæ & Annuli conferas: post investitionem verò canonicè consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem à Clero vel Populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nimine consecretur, exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscoporum vel in Romani Pontificis solent dispositione consistere. Sanè Archiepiscopi vel Episcopi libertatem habeant à te investitos Episcopos vel Abbates canonicè consecrandi. Videatur & Sigonius libro x. de Regno Italiæ. pag. CCXLVIII.

Ceterùm cum Calixtus. II. Pontifex hoc Paschalis decretum ratum habere nollet

nollet, quod ipſe Paſchalis ſtatim revocaverat, tanquam vi extortum, Imperator Hinricus v. ejus minis & excommunicatione territus exemploque patris motus, inveſtituram Epiſcoporum & aliorum Prælatorum per annulum & baculum Pontifici reſignavit, Pontifex verò rurſus Imperatori inveſtituram Epiſcoporum Prælatorumque per ſceptrum conceſſit: atq; ita lis inter ſacerdotium & Regnum tum temporis ſopita eſt, ut tradit Abbas Vrspergenſis in Chronic. Robertus Abbas Montenſis Appendice ad Sigeberti Chronographiam anno CIↃCXXIII. Otto Friſingenſis libro VII. Chronic. capite XVI. Gotfridus Viterbienſis in Panth. part. XVII. pagina IↃII. & IↃVI. Marſilius Patavinus in Defenſore Pacis part. II. capite XXVI. Leopoldus de Bebenburg Epiſcopus Bambergenſis de Zelo veter: Principum Germaniæ. capite VIII. Krantzius libro V. Saxon. cap. IV. Nauclerus Generat. XXXVII. Sed ſatius eſt rem omnem ex ipſius conventionis formula exponere, quam ex Willielmi Malmesburienſis libro V. de

Rebus

Rebus gestis Anglorum (apud hunc enim locupletior extat, quàm apud alios) describemus:

HENRICI V. IMPERATORIS AUGUSTI.

CONSTITUTIO

De Electione & Investitura Episcoporum & Abbatum Publicata in Comitiis VVormatiensibus.

Ego HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus pro amore Dei & Romanæ sanctæ Ecclesiæ & Domini Papæ Calixti & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo, sanctæq; Catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus Ecclesiis, quæ in Regno vel Imperio meo sunt, canonicam fieri electionem & liberam consecrationem. Possessiones & Regalia B. Petri, quæ à principio hujus discordiæ

usq; in hodiernum diem, sive tempore Patris mei, sive etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo: quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum & Principum & omnium aliorum tam Laicorum quàm Clericorum, quæ in guerra ista amissa sunt, consilio Principum vel Justitia dictante, quas habeo reddam, quas non habeo, fideliter ut reddantur juvabo. Et do veram pacem Domino Papæ Calixto, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & omnibus, qui in parte ipsius sunt vel fuerunt: & in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo, & de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam sibi faciam Justitiam. Hæc omnia acta sunt consensu & consilio Principum, quorum nomina subscripta sunt.

Albertus Archiep. Mog.	Abbas Foldensis.
Fridericus Colon. Archie.	Heremannus Dux.
Ratisbonensis Episcopus	Fridericus Dux
Babenburgensis Episcop.	Bonifacius Marchio
Bruno Spirensis Episcop.	Theobaldus Marchio
Augustensis Episcopus	Ernulphus Com. Pala.
Trajectiensis Episcopus	Othbertus Com. Pal.
Constantiensis Episcop.	Berengarius Comes.

CALIXTI II. PONTIFICIS ROMANI BULLA

De Electione & Investitura Episcoporum & Abbatum.

PRO HENRICO. V. IMPERATORE

Ego Calixtus Episcopus, Servus servorum Dei, tibi dilecto filio HENRICO Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto, Concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque Simonia & absq; ulla violentia, ut si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani & Provincialium consilio vel judicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia â te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat: ex aliis verò partibus Imperij consecratus infra sex menses regalia à te per sceptrum recipiat, & quæ ex his jure debet, faciat, exceptis omnibus, quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus verò mihi querimo-

niam feceris & auxilium postulaveris, secundum officij mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem & omnibus, qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Data anno millesimo centesimo vigesimo secundo. IX. *Kal. Octobris.* Acta hæc fuisse in conventu Vormatiensi tradit Sigonius libro X. de Regno Italiæ. Sed quid in Episcoporum investitura, quæ per annulum fiebat, probanda tam multis opus? Res est proletaria & omnibus, qui Germanicarum rerum scriptores primoribus tantùm digitis attigerunt, nota. Illud verò non item, quod etiam inter Papalis investituræ ornamenta & insignia Annulum reperio. Nam sic Octavianum Antipapam, qui se Victorem IV. appellavit, à Friderico I. Barbarossa per annulum esse investitum, disertè scribit Arnulphus Episcopus Lexoviensis in Epistola ad Archiepiscopos & Episcopos Angliæ, qua hoc factum, tanquam indignum, reprehendit his verbis: *Ceterùm hic* (Fridericus) *blanda schismatici desperantis humiliatione seductus est, dum ille personam suam arbitrio exponit & causam,*

ſum, neque ſe quicquam fore, niſi de ſola ipſius voluntate præſumit. Unde & ad pedes ejus ipſa dicitur Apoſtolatus inſignia reſignaſſe, poſteaque de manu ipſius inveſtituram accepiſſe per annulum, ut veteri ſcilicet quæſtione compoſita, regnum planè de ſacerdotio, de ſpiritualibus temporalia, de Eccleſiaſticis viderentur ſecularia triumphaſſe. Ipſe etiam Alexander Papa ſuper hac re mirum in modum conqueritur in Reſcripto, quod extat inter Arnulphi Epiſtolas: *Ceterùm ut prædictus Imperator Eccleſiam Dei ſuæ videretur ſubjugare & ſupponere ditioni & eam in ſupremam redigere ſervitutem, memorato Apoſtolico* (Octavianum intelligit) *ſicut dictum eſt, Pontificalia inſignia reddidit & eum de Papatu, quod eſt à ſeculis inauditum, per annulum, provt dicitur, inveſtivit.* Non autem Eccleſiaſtica ſolùm beneficia per annulum conferebantur; ſed & in ipſius Imperatoris, aut Regis Romanorum inauguratione, inter alia inſignia, annulum fuiſſe adhibitum legimus; apud Johannem Trithemium in Chronic. capite xx. Sigon. libro i v. de

Reg. Italiæ. pagina LXXXIX. Et Helmoldus Presbyter libro I. Chronici Sclavorum capite XXXII. ubi agit de depositione Henrici IV. Imperatoris: *Missi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc fortè consistebat in corte regia Hilgelsheim* (fortè Ingelheim) *Moguntinus, Coloniensis, Wormatiensis & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum, & purpuram ceteraque ad investituram Imperialem pertinentia filio tuo desederenda* Sigonius libro IX. pagina CCXXXIX.

Ipsi quoque Imperatores feuda interdum per annulum confirmabant. Petrus Diaconus libro IV. Chronici Casinensis capite CXXVI. *Lotharius Imperator accepto à Ptolomæo Romanorum Consule sacramento, Reginulfo illius filio obside, per annulum, quem gerebat manu, confirmavit ei ipsiusq; heredibus in perpetuum totam terram illam scilicet, quæ sibi ex parentum hereditate pertinebat.* Atque hunc annulum à domino in signum investituræ acceptum Vasallus pro testimonio proferre solebat, si quando con-

do controversia super feudo nasceretur. Cujus rei luculentum exemplum extat apud Abbatem Vrspergensem, qui in Chronicis anno ıɔcccvııı. autor est, Henricum Imperatorem Ducatum Svevorum, vivente adhuc Ottone Duce, Bertholdo Comiti promisisse, eique annulum suum, velut hujus rei commonitorium dedisse: quem ille diligenter servans, post amborum obitum, Imperatoris scilicet & Ducis, Imperatrici Agneti, Imperium tunc disponenti, obtulit, eamque annulum agnoscentem, pro Ducatu sibi commisso commonuit. Vid. Johannis Naucleri Chronographiam Generatione. xxxvi.

Quid? quod & Adrianus Pontifex Henrico secundo Anglorum Regi annulum misit, cùm Hyberniam illi jure hereditatio possidendam donaret. Joannes Saresberiensis libro iv. Metalogici. cap. xlii. *Ad preces meas Adrianus Pontifex illustri Regi Anglorum Henrico Secundo concessit & dedit Hyberniam jure hereditario possidendam, sicut literæ ipsius testantur in hodiernum diem. Nam omnes insulæ de jure*

antiquo, ex donatione Constantini, qui eam fundavit & dotavit, dicuntur ad Romanam Ecclesiam pertinere. Annulum quoque per me transmisit aureum, Smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura juris in gerenda Hybernia. Idemque adhuc annulus in curali archio publico custodiri jussus est, quem locum mihi doctissimus Joachimus Morsius noster indicavit.

Ceterùm ex hoc ritu investiendi fluxisse puto morem illum, in Academiis usitatum, quo præter alias ceremonias, quæ in creandis Magistris & Doctoribus adhiberi solent, etiam annulus aureus inseritur digitis eorum, qui literatis istis honoribus insigniuntur. Qui quidem ritus cum etiam vulgo notus sit, de eo nihil amplius verborum addo.

CAPUT XXI.

De Annulis Magicis & Physicis. Talisman. ***Gygis annulum eandem cum Orci galea potestatem habuisse. Varia annulorum magicorum species. Annuli morbis averruncandis. Mira de Carolo Magno historia ex Petrarcha. Venena annulis inclusa.***

Repe-

REperio etiam usum Annulorum ad præstigia & incantationes translatum ab hominibus male feriatis, qui hujusmodi annulos, stella aliqua fortunata ascendente, certis chracteribus insigniebant, iisque herbam vel lapidem huic stellæ subditam includebant: quos annulos ad hunc modum confectos qui gestârit, eum non solùm perpetuò victorem, & ab omni veneno ferroque tutum fore; sed etiam cujuscunque velit amorem ac benivolentiam sibi conciliare, malos genios pellere, morbis mederi & multa alia, quæ vix fidem mereantur, præstare posse, impudenter asserebant. Græci hos annulos φαρμακίτας καὶ γεγοητευμένους appellarunt: Arabes *Talisman*, teste Scaligero in Epistolis Gallicis.

Talis fuit procul dubio decantatissimus ille Gygis annulus, quo circumacto habentem nemo cernebat; si vera sunt, quæ de illo scribit Plato libro II. de Rep. & eum secutus Cicero libro III. Offic. *Hinc ille Gyges inducitur à Platone, qui cum terra decessisset magnis quibusdam imbribus,*

in illum hiatum descendit, æneumque equum animadvertit, cujus in lateribus fores essent: quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inusitata, annulumque aureum in digito: quem ut detraxit, ipse induit: (erat autem regius pastor) tum in concilium pastorum se recepit. ibi cum palam ejus annuli ad palmam converterat, à nullo videbatur, ipse autem omnia videbat. Idem rursus videbatur, cùm in lucem annulum inverterat. Itaque hac opportunitate annuli usus, reginæ stuprum intulit: eaque adjutrice regem dominum interemit, sustulit, quos obstare arbitrabatur: nec in his eum quisquam facinoribus potuit videre. Sic repentè annuli beneficio rex exortus est Lydiæ. Hunc igitur ipsum annulum si habeat sapiens, nihil plus sibi licere putet peccare, quàm si non haberet. Vide Ambrosium libro II. Offic. capite V. Lucianum in Bis accusato: & Herodotum libro I. qui tamen annuli nullam mentionem facit. Plinius libro XXXIII. capite I. Midæ hunc annulum tribuit, memoria procul dubio lapsus. Et rectè Gygen substituendum monet Dalecam-

campius. Habuit igitur hic annulus eandem potestatem cum *Orci galea*, Ἄϊδος κυνῆ, ἣν ὁ ἔχων, ut ait Zenobius in Proverbiis, εἰς μὲν ἤθελε ἔβλεπεν, ὑπ' ἄλλων δὲ οὐχ ὡρᾶτο. *qua qui indutus erat, omnes quidem videbat, conspiciebatur verò à nemine.* Hesychius sic interpretatur: Ἄϊδος κυνέη ἀθάνατόν τι νέφος, ὃ περιβάλλονται οἱ θεοί, ὅταν θέλωσιν ἀλλήλοις μὴ γιγνώσκεσθαι, id est, *Orci vel Plutonis galea, nebula quadam cœlestis, qua Dij vestiuntur, cum nolunt cognosci.* Utrumque in proverbium abiit, de iis, qui arte quadam se occultant & tegunt. Atque ideo duo hæc conjunguntur à Platone lib. x. de Repub. Ἀλλ' αὐτὴν δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον εὕρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάν τ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάν τε μή, καὶ πρὸς τούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἄϊδος κυνῆν. *Sed justitiam ipsam ipsi animæ optimum præmium esse comperimus, justeq́ agendum esse monstravimus, sive Gygis habeat annulum, sive etiam Plutonis galeam.* Et post illum à Gregorio Nazianzeno priore στηλιτευτικῷ in Julianum: οὐδὲ εἰ τὴν Ἄϊδος κυνέην, ὃ δὴ λέγεται, περιθέμενος ἢ τῷ δακτυλίῳ Γύγου, καὶ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης χρησάμενος ἑαυτὸν ἀποκλέψειε. *Neque si orci galeam,*

quod

quod ajunt, induat, aut Gygis annulo & palæ conversione sese suffuretur. Sed de Orci galea vide plura apud doctissimum & præclarè de literis meritum Andr. Schottum Notis ad Zenobium: nos è diverticulo redibimus ad annulos magicos, de quibus dicere cœperamus. In illorum numero fuerunt & illi, quos Excestus Phocensium tyrannus habuit, quorum strepitu de rebus suis admoneri solitus fuit, quemadmodum ex Aristotele scribit Clemens Alexandrinus libro I. Stromat. Ἐξήκεστός τε ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δ' ὅμως δολοφονηθεὶς, καίτοι προσημήναντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ. id est, interprete Gentiano Herveto: *Execestus Phocensium tyrannus duos gestans incantatos annulos, qui inter se invicem ab iis edebatur, sonitu sciebat tempus rerum gerendarum: mortuus tamen est dolo interfectus, etiamsi id ei priùs significasset sonitus, vt dicit Aristoteles in opere de Repub. Phocensium.* Eleasarus quidam Judæus quoque annulum hujusmodi habuit, quo ipsum, inspectante

Vespa-

Vespasiano Imp., multos à malo genio obsessos sanasse, tradit Josephus libro VIII. Antiquitat. capite II. Ἱστόρησα, inquit ille, τινα Ἐλεάζαρον τῶν ὁμοφύλων, Οὐεσπασιανοῦ παρόντος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ χιλιάρχων καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους, τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμονίων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. Ὁ δὲ τῆς θεραπείας τρόπος τοιοῦτος ἦν. προσφέρων ταῖς ῥισὶ τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγῖδι ῥίζαν ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολομὼν, ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὀσφραινομένῳ διὰ τῶν μυκτήρων τὸ δαιμόνιον. καὶ πεσόντος εὐθὺς τοῦ ἀνθρώπου, μηκέτ᾽ εἰς αὐτὸν ἐπανελθεῖν ὥρκου, Σολομῶνός τε μεμνημένος, καὶ τὰς ἐπῳδὰς ἃς συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. Βουλόμενος δὲ πεῖσαι καὶ παραστῆσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ἐλεάζαρος, ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐτίθει μικρὸν ἔμπροσθεν ποτήριον πλῆρες ὕδατος ἢ ποδόνιπτρον, καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιόντι τοῦ ἀνθρώπου, ταῦτ᾽ ἀνατρέψαι καὶ παρασχεῖν ἐπιγνῶναι τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἄνθρωπον. id est, *Vidi ex popularibus meis quendam Eleazarum, in præsentia Vespasiani & filiorum & tribunorum reliquorumque militum, multos à dæmone correptos percurantem. Modus verò curationis erat hic. Admoto naribus dæmoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat radicis species à Salomone indicatæ, ad ejus olfactum,*

per

per nasum extrahebatur dæmonium: & collapso mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret, Solomonis interim mentionem faciens & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, ostendere suæ artis efficaciam, non longè inde ponebat poculum aut prolubrum aquæ plenum, imperabatque dæmonio homine exeunti, ut his subversis signum daret spectantibus, quòd reliquisset hominem.

Sed de annulis, qui malis geniis pellendis erant, extat etiam locus apud Lucianum in Philopseude, ubi Eucrates narrat, se vel millies dæmoniacos conspexisse; καὶ τὸ μὲν πρῶτον, inquit, ἐταραττόμην πρὸς αὐτὰ, νῦν δε, ὑπὸ τοῦ ἔθους, οὐδέν τι παράλογον ὁρᾷν μοι δοκῶ, καὶ νῦν μάλιστα, ἐξ οὗ μοι τὸν δακτύλιον ὁ Ἄραψ ἔδωκε, σιδήρου τοῦ ἐκ τῶν σταυρῶν πεποιημένον, καὶ τὴν ἐπῳδὴν ἐδίδαξε τὴν πολυώνυμον. *Ac primum quidem turbabar ad ea, jam verò ob consuetudinem nihil novum aut prodigiosum mihi videre videor, maximèque nunc, ex quo annulum mihi Arabs dedit ex ferro de cruce sumpto factum, carmenque docuit nominibus multis plenum.* Celebres quoque sunt septem illi annuli Jarchæ Indorum sapientissi-

tissimi principis, Apollonio Thyanæo dono dati, quorum beneficio illum juuentæ nitorem prætulisse, quamvis jam centesimum annum excessisset, autor est Philostratus libro III. Pertinent huc annuli illi, quos Timolaus sibi optabat apud Lucianum in Navigio vel Votis : Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν ὥστε ἀεὶ ἐρρῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι καὶ ἀπαθῆ. ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τὸν δέ τινα ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μύριοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτο με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι, ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα. καὶ πρὸς τοῦτο μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν ἐς ὕπνον καταπίπτειν ὁπόσους ἂν ἐθέλω, καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. Ταῦτα ἀμφότερα εἷς δακτύλιος δυνάσθω. & quæ sequuntur: quæ Jacob. Micillus ita interpretatur est: *Ceterùm Mercurium ego volo obviam mihi venientem dare nonnullos annulos, qui hujusmodi vim habeant: primùm quidem ut rectè semper valeam & corpore sanus sim & insauciabilis & nulli perturbationi obnoxius. Secundum autem, ut ne conspici possit, qui eum induerit, qualis*

ille Gygis fuit. Deinde alium quendam, ut robore superem virorum decem millia, atque onus, quod alioqui decem millia hominum movere simul vix possent, ego solus facilè in humeros attollere possim. Præterea autem & volare possim longè à terra in sublime sublatus & ad hoc quoq; annulum quendam habeam. Iam verò & in somnum resolvere quos voluero, & omnem januam accedenti mihi aperiri, laxata sera & dimoto obice. Hæc ambo unus annulus possit. Hujus generis fuerunt quoque brachialia Zipangrinorum, in quibus lapides quosdam pretiosos fuisse, tam efficacibus Diabolicis incantationibus inauguratos, ut nullo modo vulnerari aut occidi ferro potuerint, quamdiu illos lapides secum portarent, autor est M. Paulus Venetus libro III. capite III.

Sed & Annulus ille fatidicus, quo de successore Valentis Imp. quæsitum est, huc referri debet. Ejus descriptio, ut & totus ordo infandæ istius decantationis extat apud Am. Marcellinum libro XXIX. his verbis. *Construximus*, inquit veneficus

ficus Hilarius, *magnifici judices, ad cortinæ similitudinem Delphicæ diris auspiciis de laureis virgulis infaustam hanc mensulam, quam videtis: & imprecationibus carminum secretorum, choragiisque multis ac diuturnis ritualiter consecratam movimus tandem: movendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Conlocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis, undique lance rotunda purè superposita, ex diversis metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ incisæ peritè, dijungebantur spaciis examinatæ dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatusq; itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis carminibus numine præscitionum autore, cæremoniali scientia supersistit cortinulas, pensilem annulum librans arctum ex carpathio filo perquam levi, mysticis disciplinis initiatum: qui per intervalla distincta retinentibus singulis literis incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos plenè conclusos; quales le-*

guntur Pythici vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedit imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, adsiliens annulus duas perstrinxerat syllabas: & cum adjectione literæ postrema, exclamavit præsentium quidam, Theodorum præscribente fatali necessitate portendi. Adquem locum videndus CL. & meliorum literarum peritissimus Fridericus Lindenbruchius amicus noster, cui cûm alia multa, tum maximam partem hujus capitis acceptam fero.

De his Annulis intelligendi versus illi Antiphanis, qui extant apud Athenæum lib. III. Dipnosoph.

οὐ γὰρ κακὸν ἔχω, μηδ' ἔχοιμ', ἐὰν δ' ἄρα
Στρέφῃ με περὶ τὴν γαστέρα ἢ τ' ὀμφαλόν,
παρὰ Φερτάτου δακτύλιος ἐστι μοι δραχμῆς.

Non enim male valeo. & Dij faxint, ne malè valeam.
Si verò
Tormina circa ventrem & umbilicum me cruciarent
Adest à Phertato mihi drachma emptus annulus.

Et hi apud Aristophanem in Pluto, ubi Dicæus Sycophantæ minitanti judicium, ait:

οὐδὲν προτιμῶ σου. φορῶ γὰρ πριάμενος
τὸν δακτύλιον τὸν δὶ παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.

Non facio te hujus: quando gesto hunc annulum
Precio drachmæ mercatus ipsum ab Eudamo.

Qui

Qui quidem annulus fortè valebat ad conciliandum amorem judicum: cujusmodi vim quoq; inesse *pileo naturali*, quo causidici juventur, vetus fuit superstitio, de qua Lampridius in Anton. Diadumeno. pagina CXLVIII. editionis Parisinæ, & ibi Casaubonus.

Fit quoque Annulorum, qui morbis averruncandis, crebra mentio apud priscos Medicos. Marcellus Empiricus capite XXIX. *Annulus de auro texta tunica sit exusta, cui insculpitur vice gemmæ piscis aut delphinus, sic vt holochrysus sit, & habeat in ambitu rotunditatis utriusque, id est, interius & exterius Græcis literis scriptum,* θεὸς κελεύει μὴ κύειν κόλον πόνους. *Observandum autem erit, vt si in latere sinistro dolor fuerit, in manu sinistra habeatur annulus: aut in dextra, si dextrum latus dolebit. Luna autem decressente die Iovis primùm in usu habendus est annulus.* Alex. Trallianus libro x. de Colico affectu ex calidis & biliosis humoribus nascente: *Annulum*, inquit, *ferreum accipito ac circulum ipsius octangulum efficito; atque ita in octangulum inscribito:* φεῦγε, φεῦγε ἰοῦ χόλη, ἡ κορύδαλος ἐζήτει. hoc est.

Fuge, Fuge heu bilis: alauda quærebat. *Subjectam a. figuram in annuli caput scribito:*

Et ut fidem suis verbis quærat, mox addit: *Hujus magnam habui experientiam, ac absurdum putavi tantum medicamentum naturali vi colico adversum non vobis tradere. Sed admoneo vos, ne quibuslibet hujusmodi ostendatis, virtutis autem studiosis & qui ejusmodi possunt conservare, communicate. Quod etiam Hippocrates divinissimus quùm novisset, præcepit his verbis:* Res quæ sacræ sunt, sacris hominibus ostenduntur: profanis autem non fas est. *Paretur autem præfiguratus annulus decimo septimo aut vigesimo primo die Lunæ.* Verba Græca, si quis illis delectetur, hæc sunt: λαβὼν δακτύλιον σιδηροῦν ποίησον γενέσθαι τὸ κρικέλλιον αὐτοῦ ὀκταγώνιον, καὶ οὕτως ἐπίγραφε εἰς τὸ ὀκταγώνιον: ΦΕΥΓΕ, ΦΕΥΓΕ ΙΟΥ ΧΟΛΗ, Η ΚΟΡΥΔΑΛΟΣ ΕΖΗΤΕΙ. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τὸν ὑποκείμενον γράφε εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δακτυλίου.

Τούτου πολλὴν ἔχον πεῖραν, καὶ ἄτοπον ἐνόμισα μὴ παραδοῦναι τηλικαύτην ἀντιπαθῶς ἔχουσαν πρὸς τὸ πάθος δύναμιν. ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ πρὸς τοὺς τυχόντας ἐμφαίνειν τὰ τοιαῦτα, πρὸς δὲ τοὺς φιλαρέτους καὶ τὰ τοιαῦτα δυναμένους

μένεις φυλάττειν; ὅθεν καὶ ὁ θειότατος ἰδὼν Ἱπποκρά-
της, παρακαλεῖται λέγων. τάδε ἱερὰ ἐόντα πρήγ-
ματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται, βεβήλοισι δὲ
οὐ θέμις. γινέσθω δὲ ὁ περιτυπωθεὶς δακτύλιος ιζ
τῆς σελήνης ἢ κα. Et eadem pagina tale a-
muletum ponit contra dolores colicos:
Εἰς λίθον μηδικὸν γλύφον ἡρακλέα, ὀρθὸν πνίγοντα
λέοντα καὶ ἐγκλείσας εἰς δακτύλιον χρυσοῦν δίδου φο-
ρεῖν. hoc est. *Herculem erectum suffocantem
leonem in lapidem Medicum insculpito, ac in-
clusum in annulum aureum gestandum dato.*
Idem libro IX. c. IV. de Affectibus renum,
ait annulum ex ære Cyprio confectum,
prodesse contra calculum: Λαβὼν χαλκὸν
Νικανὸν ἢ Κύπριον πυρὶ τὸ σύνολον μὴ συνομιλή-
σαντα, τὸ ἐν αὐτῷ τῷ μετάλλῳ τοῦ χαλκοῦ εὑρισκό-
μενον ποίησον γενέσθαι ὡς ψηφίδα, ὥστε φαίνεσθαι ἐν
δακτυλίῳ. καὶ γλύψας ἐπ' αὐτῆς λέοντα καὶ σελήνην
καὶ ἀστέρα, κύκλῳ τούτου γράψον τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου καὶ
ἐγκλείσας χρυσῷ δακτυλιδίῳ φόρει παρὰ τῷ μι-
κρῷ ἰατρικῷ δακτύλῳ. hoc est. *Æs Nicanum
aut Cyprium, quod igni in totum non admo-
tum fuerit, accipito: quod in ipso metallo
æris invenitur, veluti tesseram facito, ut in
digito appareat: & ubi in ea insculpseris leo-
nem, & lunam & stellam, hujus circulo no-
men bestiæ conscribito, & inclusam aureo*

annulo gestato in minore digito medico juxta minimum.

Hujus generis fuiſſe videtur Annulus S. Edovardi Regis Angliæ comitiali morbo laborantibus ſalutaris, de quo hæc Cario libro III. Chronicorum: *Anno* CIↃLXV. *Edovardus Angliæ rex obit, divino (vt fertur) vicinæ mortis præſagio admonitus, annulo, quem is paulò antè cuidam pauperi D. Iohannis Evangeliſtæ nomine eleemoſynam ab eo petenti, dederat, à peregrino quodam Hieroſolyma redeunte, ſibi reddito. Sepultus eſt in Weſtmonaſterij templo ac paulò poſt inter divos relatus, annulusq́; ille in ejusdem templi archivis reconditus, comitiali morbo laborantibus mirificè, (vt ajunt) ſalutaris: & hinc natum, vt Angliæ reges quotannis annulos ſolemni ceremonia ſacratos, contracta membra divina virtute ſolventes, populo erogent.*

Inter gemmas autem, quibus hujuſmodi vis ineſſe ſcribitur, reperio Achaten & Jaſpidem viridem. De Achate Servius P. Danielis in Paralipomenis ad libr. I. Virgil: *Lectum eſt in naturali hiſtoria Plinij, quod ſi quis hunc lapidem* (Achatem intellige)

lige) *in annulo habuerit, ad custodiam ejus proficit & gratior esse videatur.* Ubi autem hic Plinii locus extet, non memini me legere. De viridi Jaspide Paulus Ægineta libro VII. de re Medica sub litera Λ: *Viridis Iaspis stomacho prodest & appensus & in digito gestatus.* Et Aëtius tetrabibli I. serm. II. capite XXXVI. de viridi Jaspide, quem pro amuleto ori ventris appenso nonnulli usurpant: *Quidam & annulis ipsum includunt & draconem radios habentem in ipso sculpunt, quemadmodum Nechepsus rex scripsit.* Quid autem de hujusmodi gemmis, quas tamen suas virtutes habere negari non potest, judicandum sit, audiamus ex Isidoro, qui libro XVI. capite VII. *Volunt,* inquit, *quidam Iaspidem gemmam & gratiæ & tutelæ esse gestantibus, quod credere non fidei, sed superstitionis est.*

Ad genus annulorum, quibus amor posse conciliari putatur, refero illum, qui inventus fuit in ore cujusdam mulierculæ jam mortuæ, cujus insano amore Carolum Magnum Imperatorem olim captum fuisse memorant. Historiæ hujus, quæ à fabula non multum abludit, indi-

cium mihi fecit noblissimus & amplissimus vir D. Foppius ab Aissema, potentissimorum Ordinum Fœderati Belgii ad Urbes Hanseaticas Legatus, vir rara eruditione præditus, multoque rerum usu subactus, amicus noster non è multis, qui eam apud Stephanum Paschasium libro v. *des Recherches de la France* capite xxxi. fortè paulò antè legerat, quàm ad ipsum salutandum venissem. Laudat verò Paschasius ejus testem Franciscum Petrarcham, cujus verba ex libro I. Epistola III. huc adscribam: *Vidi Aquensem Caroli sedem, & in templo marmoreo verendum barbaris gentibus illius principis sepulchrum: ubi fabellam audivi non inamœnam cognitu, à quibusdam templi sacerdotibus, quam scriptam mihi ostenderunt: & postea apud modernos scriptores accuratiùs etiam tractatam legi: quam tibi quoq; ut referam, incidit animus, ita tamen ut rei fides non apud me quæratur, sed (ut ajunt) apud auctores maneat. Carolum Regem, quem Magni cognomine æquare Pompejo & Alexandro audent, mulierculam quandam perditè & efflictim amasse memorant. Ejus blanditiis enervatum*

neglecta

neglecta fama, cui plurimum inservire consueverat, & posthabitis regni curis aliarum rerum omnium & postremò sui ipsius oblitum: diu nulla prorsus in re, nisi in illius amplexibus acquievisse, summa cum indignatione suorum & dolore. Tandem cum jam spei nihil superesset, (quoniam aures regias salutaribus consiliis insanus amor obstruxerat.) fœminam ipsam malorum causam insperata mors abstulit: cujus rei ingens primùm in regia, sed latens gaudium fuit. Deinde dolore tantum priore gravior, quantum fœdiori morbo correptum Regis animum videbant: cujus nec morte lenitus furor, sed in ipsum obscœnum cadaver & exangue translatus est: quod balsamo & odoribus conditum, onustum gemmis & velatum purpura, diebus ac noctibus, tam miserabili, quàm cupido fovebat amplexu. Dici nequit, quàm discors & quàm malè se compassura conditio est amantis ac regis: nunquam profectò contrariæ sine lite junguntur. Quid est autem regnum, nisi justa & gloriosa dominatio? Contrà, quid est amor, nisi fœda servitus & injusta? Itaq; cum certatim ad amantem, seu

rectius, ad amentem regem pro summis regni negotiis, legationes gentium præfectique & provinciarum præsides convenirent, is in lectulo suo miser, omnibus exclusis, & obseratis foribus, amato corpusculo cohærebat: amicam suam crebro velut spirantem responsuramque compellans: illi curas laboresque suos narrabat: illi blandum murmur & nocturna suspiria: illi semper amoris comites lachrimas instillabat. Horrendum miseriæ solamen, sed quod unum tamen ex omnibus, Rex alioquin, ut ajunt, sapientissimus elegisset. Addunt fabulæ, quod ego fieri potuisse, nec narrari debere arbitror. Erat ea tempestate in aula Coloniensis antistes, vir (ut memorant) sanctitate & sapientia clarus, nec non comitatus & consilii regii prima vox, qui domini sui statum miseratus, ubi animadvertit humanis remediis nihil agi, ad Deum versus illum assiduè precari, in illo spem reponere, ab eo finem mali poscere, multo cum gemitu. Quod cum diu fecisset nec desiturus videretur, die quodam illustri miraculo recreatus est. Siquidem ex more sacrificanti, & post devotissimas preces pectus & aram lachri-

mis implenti, de cælo vox insonuit, sub extinctæ mulieris lingua furoris regij causam latere. Quo lætior, mox peracto sacrificio ad locum, ubi corpus erat, se proripuit & jure notissimæ familiaritatis regiæ introgressus, os digito clam scrutatus gemmam perexiguo annulo inclusam sub gelida rigentique lingua repertam festinabundus avexit. Nec multò post rediens Carolus & ex consuetudine ad optatum mortuæ congressum properans, repentè aridi cadaveris spectaculo concussus, obriguit exhorruitque contactum: auferri eam quanto ocyus ac sepeliri jubens. Inde totus in Antistitem conversus, illum amare, illum indies arctiùs complecti: deniq; nihil nisi ex sententia illius agere: ab illo nec diebus nec noctibus avelli. Quod ubi sensit vir justus ac prudens, optabilem fortè multis, sed onerosam sibi sarcinam abjicere statuit: veritusq; ne si vel ad manus alterius perveniret, vel flammis consumeretur, domino suo aliquid periculi afferret, annulum in vicinæ paludis prææltam voraginem demersit. Aquis fortè tum Rex cum proceribus suis habitabat: ex eoque tempore cunctis civitatibus sedes illa

præ-

prælata est. In ea nil sibi palude gratius, ibi assidere, illis aquis mira cum voluptate, illius odore velut suavissimo delectari. Postremò illuc regiam suam transtulit & in medio palustris limi immenso sumptu jactis molibus, palatium templumq; construxit, ut nihil divinæ vel humanæ rei eum inde abstraheret. postremò ibi vitæ suæ reliquum egit, ibique sepultus est, cauto prius, ut successores sui primam inde coronam & prima imperii auspicia capesserent: quod hodie quoque servatur, servabiturque quamdiu Romani frena imperij Theutonica manus aget.

Fuerunt etiam, qui venena annulis includerent, ut quandocunque liberet, mortem sibi possent accelerare. Quo genere mortis Demosthenem prævenisse Archiam Thurinum à Rege Antipatro immissum, testatur Plinius libro XXXIII. cap. 1. & Suidas. Quod & Tzetzes notavit:

Φάρμακον ἐμὸν περὶ πολλοῦ σφενδόνῃ δακτυλίου
Τοῦτο πιὼν μετήλλαξεν, ἐξαποπνεύσας βίον.

Quanquam Plutarchus ex Eratosthene refert, in circulo cavo eum venenum servasse, quem circulum Demosthenes

in

in brachio geſtare ſolitus fuerit. Ἐρατοσθένης δὲ, καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κοίλῳ, τὸ φάρμακον φυλάσσειν. τὸν δὲ κρίκον εἶναι ἕτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον.

Annibal Carthaginenſium Dux ſimili letho periit. nam *victo Antiocho ad Pruſiam Bithyniæ regem conceſſit : unde Romana legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanis traderetur, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, veneno abſumptus eſt*, ut ait Aurelius Victor. Cum M. Craſſus bis mille auri pondo è Jovis Capitolini ſolio à Camillo ibidem condita rapuiſſet, ædituum cuſtodiæ deprehenſum, fracta in ore annuli gemma, ſtatim expiraſſe & indicium ita extinctum, refert idem Plinius d. l. Heliogabalum Imp. quoque mortis cauſa habuiſſe annulos, tradit Lampridius : *Paraverat & in cerauneis & hyacinthis & in ſmaragdis venena, quibus ſe interimeret, ſi quid graviùs immineret.*

Caput XXII.

Annulos ponebant lugentes, rei, ſupplices, cubitum vel lotum ituri. Morientibus vel detrahebantur annuli, vel

vel ipsi eos uni ex amicis aut heredibus præsentibus tradebant. Annuli traditio an heredis instituendi tessera? Historia de Alexandro M. Perdiccæ annulum tradente.

IN quem usum annuli gestati sint vidimus. Nunc referemus alia quædam: inter quæ illud est, quòd in publico luctu annuli aurei ponebanrur. Ad nuntium Caudinæ pacis *annulos aureos positos*, narrat Livius libro IX. De funere Augusti Suetonius cap. C. *Alij exsequiarum die ponendos aureos annulos ferreosq; sumendos censuerunt.*

Rei quoque & supplices annulos ponebant, more lugentium & ærumnosorum. Livius libro XLIII. pagina CIↃCLXII. edit: Gruterianæ. *Extemplo principes civitatis in conspectu populi annulis aureis positis vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent.* Valerius Max. libro VIII. capite I. de Gabinio reo, præter spem absoluto: *Filius namq; Gabinij Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmij* (is accusator erat) *supplex prostravit: inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus potestatis eruperat. Quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi jacere aliquandiu passus est.*

Iturì

Ituri quoque cubitum aut loturi ponebant annulos: quod non factum in Charino notat Martialis lib. xi. Epigr. lx.

Senos Charinus omnibus digitis gerit
Nec nocte ponit annulos,
Nec cum lavatur: causa quæ sit quæritis?
Dactyliothecam non habet.

Terentius Heautont. Act. iv. Scena i. *Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit annulum.* Hic mihi in mentem venit lepidum Alphonsi Siciliæ regis factum, quod non possum, quin adscribam. *Alphonsus Senior Siciliæ rex annulos ingentis pretij in digitis gestare consueverat, & ne lavandis manibus gemmis officeret, loturus annulis digitos exuebat, servandosque ministris, qui oportuniùs se offerrent, dare solebat. Cuidam igitur semel cum annulos tradidisset, qui oblitum regem arbitrabatur, & propterea in usum suum eos verterat, Alphonsus rem dissimulavit, atq; pro eis alios induit annulos, consvetumq; morem servavit. Itaq; post aliquot dies loturo Alphonso cum idem adstaret, qui primos habuerat, & non restituerat, manum porrexit, tanquam à rege annulos, ut olim egerat, accepturus. Alphonsus autem, retracta*

ad se

ad se manu, in aurem submissa voce ei dixit: Hos servandos tibi annulos dabo, si prius alios, quos dedi, restitueris. *Liberale profecto rege humanoque & animo ingenti prædito digna vox & æternis literarum celebranda encomiis.* Fulgosus & Egnatius libro IV. capite VIII.

Morientibus vel annuli detrahebantur. Plinius libro XXXIII. capite I. *Gravatis somno aut morientibus religione quadam annuli detrahebantur.* Sic Tiberio deficienti *annulum extractum, quem mox resipiscens requisiverit,* autor Suetonius in ejus vita capite LXXVII. Atque hæc est causa, cur Æl. Spartianus annuli spontaneum de digito lapsum inter signa mortis Hadriano Imp. oblata retulerit. *Signa mortis,* inquit, *hæc habuit: Annulus, in quo imago ipsius sculpta erat, sponte de digito delapsus est.* Fortè autem ideo detrahebantur, ne in pollinctorum manus pervenirent: nam pòst redditos iterum digito & unà cum cadavere combustos, non obscurè indicat Propertius libro IV. Eleg. *Sunt aliquid* &cet.

Et

Et solitum digito beryllon adederat ignis.

Ptolomæum quoque Herodis mortui digito annulum detraxisse, & in concionem protulisse: eundemque annulum postea fuisse Cæsari Augusto transmissum, scribit Egesippus libro I. capite ult.

Vel ipsi morientes solebant uni ex amicis, si quis charior inter extrema oscula præsens adesset, annulum tradere. Plautus Curculione Act.V. Scena II. Phædromus:

> *Miles*, inquit, *quæso ut mihi dicas, unde istunc habeas annulum*,

Et paulò pòst respondet Miles:

> *Pater meus habuit Periphanes, Planesium:*
> *Is priusquam moritur, mihi dedit tanquam suo,*
> *Vt æquum fuerat filio.* PL. *proh Iupiter!*
> MI. *Et iste me heredem fecit.*

Sic Augustus Cæsar XI. Consul cum graviter ægrotaret, desperata salute, cum quædam de Repub. disseruisset, *Agrippæ annulum tradidit*, τῷ Ἀγρίππᾳ τὸν δακτύλιον ἐνεχείρισε, Dio libro LIII. Tiberium Cæsarem *intellecta defectione exemptum digito annulum quasi alicui traditurum, parumper tenuisse, deinde rursus aptasse digito & com-*

pressa sinistra manu jacuisse diu immobilem, ex Seneca refert Svetonius in ejus Principis vita capite LXXIII. quanquam ipsi spiranti adhuc Caligulam annulum detrahi & quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum injici jussisse, tradit idem Svetonius in Calig. cap. XII.

Utrum autem annuli traditio fuerit olim instituendi heredis tessera quædam & symbolum, de eo meritò ambigitur. Perdiccam quidem ab Alexandro Magno successorem in regno constitutum donatione annuli; putat Aristonus apud Curtium libro X. *Tum Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Judicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset.* Justinus libro XII. *Sexta die præclusa voce exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus esse videbatur.* Æmilius Probus in Eumene: *Alexandro Babylone mortuo, quum regna singulis familiaribus dispertirentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui*

Alexan-

Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ: ex quo omnes conjecerunt, eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam tutelam pervenissent. Non neglexit id quoque Philippus Galtherus lib. x. Alexandreidos, ubi excessum Alexandri M. describit:

Sic fatur: at illi
Quærere cum planctu, lacrymis & fletibus instant,
Quem velit heredem mundoq; relinquere Regem.
Optimus, inquit. *& imperio dignissimus esto*
Rex vester. Sed vox postquam non affuit, aurum
Detractum digito Perdiccæ tradidit. unde
Præsumsêre Duces Regum voluisse supremum
In regni sibi Perdiccam succedere summam.

Nec male illi ita colligebant. Erat enim annulus signatorius vel sigillum, plerumque dominii & potestatis symbolum. Ideo quibus Reipub. vel regni administratio, eisdem etiam annuli vel sigilli cura solebat committi. Quomodo Philippum Macedonem, cum in Byzantinos moveret, Alexandro filio decimum sextum ætatis annum agenti Macedoniæ & sigilli cum libera potestate curam demandasse, refert Plutarchus in Alexandro. Φιλίππου δὲ, inquit ille, στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους, ἦν μὲν ἑκκαιδεκαέτης ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπολει-

φθεὶς δὲ κύριος ἐν μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγῖδος, Μεδάρων τε τοὺς ἀφεστῶτος κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἑλὼν. αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπήλασεν, συμμίκτους δὲ κατοικήσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν hoc est. *Cum Philippus adversum Byzantinos expeditionem fecisset, eAlexander annum tum agens decimum sextum, rerum Macedonicarum sigilliq; curator relictus, Mædos, qui defecerant, subegit, urbemque eorum captam, barbaris ejectis, convenis habitandam tradidit, & Alexandropolim nominavit.* Et Helenam Adiabenorum reginam grandiori natu filio Monobazo annulum patris signatorium dedisse, commissa ipsi Reipub. administratione, donec adveniret frater Izates, quem pater regni heredem destinaverat, autor Josephus libro xx. Antiquit. capite 11. πείθεται τούτοις ἡ Ἑλένη καὶ καθίστησι τὸν πρεσβύτατον παῖδα Μονόβαζον βασιλέα περιθεῖσα τὸ διάδημα καὶ δοῦσα τὸν σημαντῆρα τοῦ πατρὸς δακτύλιον, τήν τε σαμψηρὰν ὀνομαζομένην παρ' αὐτοῖς, διοικεῖν τε τούτοις τὴν βασιλείαν παρήνεσε μέχρι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ παρουσίας. id est. *Paruit his Helena, & proregem fecit grandiorem filium Monobazum, imposito ei diademate, & dato patris annulo signa-*

signatorio, simulque sampsera, vt ipsi vocant: jussitque eum administrare Rempub. donec frater veniat. Atque hæc est causa, cur Qu. Catulus, cum nocte quadam post dedicatum Capitolium somniasset, *Jovem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum secrevisse, atque in ejus sinum signum Reipub. quod manu gestaret, reposuisse*, teste Svetonio in Augusto capite XCIV. conjecturam ex eo fecerit, in Augusti potestatem fore aliquando Rempub. Nam recte ibi *signum Reipub.* Isaacius Casaubonus interpretatur δημοσίαν σφραγῖδα, qua obsignari solita diplomata, & quæcunque alia Reipub. nomine signabantur. Hinc etiam factum, ut Hadrian⁹ à Trajano Imperatore extra ordinem gemma donatus & quidem ea, quæ jam semel omen imperii fuerat, non temerè spem successionis conceperit. Sic enim Spartianus: *Secunda expeditione Dacica Trajanus eum primæ legioni Minerviæ præposuit, secumque duxit, quandoquidem multa egregia ejus facta claruerunt. Quare adamante gemma, quam Trajanus à Nerva*

acceperat, donatus, ad spem successionis erectus est.

Eadem de causa etiam Johannes Comnenus cum videret matrem id agere, ut in sororem Annam, quæ Nicephoro Bryennio nupserat, imperium transferretur, patri Alexio jam jam morituro annulum detraxit, hoc pacto sibi imperium firmaturus. Nicetas non procul ab initio suæ historiæ. pagina VII. ὁ δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὁρῶν τῇ τελευτῇ πλησιάζοντα, καὶ τὴν μητέρα εἰδὼς ἀποστέργουσαν, καὶ τῇ ἀδελφῇ τὴν βασιλείαν μνωμένην, κοινοῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας ἐκείνῳ φίλα φρονοῦσιν. ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος, καὶ δὴ λαθὼν τὴν μητέρα, εἴσεισι τὸν κοιτῶνα τὸν πατρικόν. καὶ προσπεσὼν ὡς δῆθεν θρηνήσων, ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον. εἰσὶ δ' οἵ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς αὐτὸν φάσι τόδε πεποιηκέναι, ὡς δίδωσιν ἐννοεῖν τὰ μετὰ βραχὺ ῥηθησόμενα. hoc est. *Filius autem Iohannes videns patrem morti vicinum, & materni odij gnarus, quæ imperium in sororem transferre niteretur, negotium cum cognatis sui studiosis communicat, quorum princeps erat frater Isaacius: Et clam matre paternum cubiculum ingressus, & tanquam*

quam morbum ejus deplorare vellet, proſtratus, annulum de manu ejus ſurripit. Sunt tamen qui id eum de ſententia patris feciſſe affirment: idque ex iis, quæ mox ſequentur, ſit probabile. Quanquam cuſtodes magni palatii non contenti erant oſtenſo annulo, ut ipſum tanquam regni heredem intromitterent, ſed aliud evidentius argumentum ab ipſo quærebant, quo ſe patris juſſu adeſſe comprobaret. Sic enim non multò pòſt idem Nicetas: ὁ δέγε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος, οὐχ εὕρισκε ῥᾳδίαν τὴν εἴσοδον, οἷα τῶν φυλάκων μὴ πρὸς μόνην ἀπενδιδόντων τὴν τοῦ δακτυλίου ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσεπιζητούντων καὶ ἄλλό τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλευσιν πατρικὴν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Et rectè quidem illi.

Nam non ſola annuli traditio ad heredis inſtitutionem ſufficiebat, niſi ea teſtamento probaretur, confirmareturque. Teſtantur id exempla eorum, qui annulos quidem amicis tanquam heredibus dederant, quos tamen nulla ex parte heredes ſcripſerunt. Fecit id Q. Cæcilius, qui *L. Luculli promptiſſimo ſtudio, maximaque liberalitate & honeſtum dignitatis*

gradum & amplissimum patrimonium consecutus, cum præ se semper tulisset, unum illum sibi fore heredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptavit, omniumque bonorum reliquit heredem, ut autor est Valerius Maximus libro VII. capite VIII. qui simile quid narrat etiam de T. Barrulo. Is *Lentulo Spintheri, cujus amantissimum animum liberalissimamque amicitiam senserat, decedens suos annulos perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte heredem relinquebat.* Et de M. Popillio, qui Oppium Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi moriens *unum de multis, qui assidebant ultimo complexu & osculo dignum judicavit: superque annulos suos ei tradidit, videlicet ne quid ex ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contameliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus obsignatos, diligentissimè heredibus illius, exheres ipse reddidit.* Sed audiamus, quid in hac controversia respondeat Papinianus. *Pater*, inquit ille L. LXXVII. cum pater. §. Pater. D. de Legat. II. *pluribus*

ribus filijs heredibus institutis, moriens claves & annulum custodiæ causa, majori natu filiæ tradidit: & libertum eidem filiæ, qui præsens erat, res, quas sub custodia sua habuit, assignare jussit, commune filiorum negotium gestum intelligebatur, nec ob eam rem apud arbitrum divisionis, præcipuam causam filiæ fore.

CAPUT XXIII.

Omina ex annulis captari solita. Annulus miraculosè de cingulo in terram prolapsus. Probatio per annulum candentem.

PLeraque quæ de Annulis in mentem inciderunt, diximus: nunc priscos ex annulo quoque omen aliquod captare solitos ostendemus: id quod Timoleontem factitasse, testis est Plutarchus in ejus vita. Cum enim Icetes Leontinorum tyrannus, transmisso Damyria fluvio, Timoleontis exercitum transitu prohibere vellet, mira contentio ductoribus militum Timoleontis inciderat, quæ pugnam retardaret. Nullus enim eorum post alterum transire volebat, sed

unuſquiſque primus hoſti manum conferre cupiebat: ideoq; nullo ordine tranſibant, mutuò ſe præterire cupientes atq; impedientes. Quare ut ſorte rem dijudicaret Timoleon, à quolibet ducum accepit annulum: omnibus iis in chlamydem conjectis ſuam & mixtis, primum fortè eum extraxit, cui erat inſculptum tropæum. Hoc viſo milites magno cum gaudio clamorem ſuſtulerunt, neque jam ſortem reliquorum exſpectavêre, ſed ſumma pro ſe quiſque celeritate fluvium tranſeuntes, cum hoſtibus conflixerunt. Verba Plutarchi hæc ſunt: τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Τιμολέοντος εἰλάρχαις ἔρις ἐμπεσοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία, διατριβὴν ἐποίει τῆς μάχης. οὐδεὶς γὰρ ἦν ὁ βουλόμενος ἑτέρου διαβαίνειν ὕστερος ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου πρωταγωνιστεῖν, καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις, ἐξωθούντων καὶ παρατρεχόντων ἀλλήλοις. Βουλόμενος οὖν ὁ Τιμολέων κληρῶσαι τοὺς ἡγεμόνας, ἔλαβεν παρ' ἑκάστου δακτύλιον; ἐμβαλὼν δὲ πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα, καὶ μίξας, ἔδειξε τὸν πρῶτον κατὰ τύχην γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρόπαιον. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς ἀνακραγόντες, οὐκ ἔτι τὸν ἄλλον ὑπέμειναν κλῆρον, ἀλλ' ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν,

εἶχεν, τὸν ποταμὸν διεξελάσαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολεμίοις.

Polycrati Samiorum tyranno annulus, quem in mare projecerat, in ventre piſcis repertus ſummæ calamitatis fuit nuncius. Hiſtoria extat apud Herodotum libro III. ἦν οἱ σφρηγὶς τὴν ἐφόρεε χρυσόδετος, σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἦν δὲ ἔργον Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου. Ἐπεὶ ὦν ταύτην οἱ ἐδόκεε ἀποβαλέειν, ἐποίεε τάδε. Πεντηκόντερον πληρώσας ἀνδρῶν, ἐσέβη ἐς αὐτήν. μετὰ δὲ, ἀναγαγεῖν ἐκέλευσε ἐς τὸ πέλαγος. ὡς δὲ ἀπὸ τῆς νήσου ἑκὰς ἐγένετο, περιελόμενος τὴν σφρηγῖδα, πάντων ὁρεόντων τῶν συμπλόων, ῥίπτει ἐς τὸ πέλαγος. τοῦτο δὲ ποιήσας ἀπέπλεε. ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰ οἰκία, συμφορῇ ἐχρῆτο. πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τούτων, τάδε οἱ συνήνεικε γενέσθαι. ἀνὴρ ἁλιεὺς, λαβὼν ἰχθὺν μέγαν τε καὶ καλὸν, ἠξίου μιν Πολυκράτεϊ δῶρον δοθῆναι. φέρων δὲ ἐπὶ τὰς θύρας, Πολυκράτεϊ ἔφη ἐθέλειν ἐλθεῖν ἐς ὄψιν. Χωρήσαντος δὲ οἱ τούτου, ἔλεγε διδοὺς τὸν ἰχθὺν, Ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τόνδ' ἑλὼν, οὐκ ἐδικαίωσα φέρειν ἐς ἀγορὴν, καίπερ ἐὼν ἀποχειροβίωτος, ἀλλά μοι ἐδόκεε σεῦ τε εἶναι ἄξιος καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς. σοὶ δή μιν φέρων δίδωμι. ὁ δὲ, ἡσθεὶς τοῖσι ἔπεσι, ἀμείβεται τοῖσδε, Κάρτα τε εὖ ἐποίησας. καὶ χάρις διπλέη τῶν τε λόγων καὶ τοῦ δώρου. καί σε ἐπὶ δεῖπνον καλέομεν. ὁ μὲν δὴ ἁλιεὺς, μέγα ποιεύμενος ταῦτα, ἤϊε ἐς τὰ οἰκία. τὸν δὲ ἰχθὺν τάμνοντες οἱ θεράποντες, εὑρίσκουσι ἐν τῇ νηδύϊ αὐτοῦ ἐνεοῦσαν τὴν Πολυκράτεος σφρηγῖδα.

ὡς

ὡς δὲ εἰδόντε καὶ ἔλαβον, τάχιστα ἔφερον κεχαρηκότες παρὰ τὸν πολυκράτεα. διδόντες δέ οἱ τὴν σφρηγῖδα, ἔλεγον ὅτεῳ τρόπῳ εὑρεθείη. hoc est. *Erat ei gemma signatoria Smaragdus, quam gestabat auro inclusam, opus Theodori Samij Telecle geniti. hanc ubi abjiciendam statuit, ita abjicere libuit. Quinquaginta remorum navem conscendit: eam dehinc viros, quibus illam instruxerat, in pelagus educere jubet. Et postquam ab insula procul aberat, detractum sibi sigillum, iis qui una navigabant, inspectantibus, abjecit in pelagus: hoc acto navigavit. Reverso domum, quum ex jactura afficeretur, quinto sextove, quàm hæc acta sunt die, hoc ei casu evenit. Piscator quidam captum à se piscem, grandem sanè & pulchrum putavit dignum, quo Polycratem donaret. Eum ad fores quum attulisset, dixit se in conspectum Polycratis ire velle: à janitore permissus, donans Polycrati piscem, Rex, inquit, hunc ego quem cepi piscem, etsi operis manuariis vitam tolero, tamen non judicavi ferendum à me esse in forum, sed te tuaque potentia dignum. Eum itaque affero tibi, donoque. His verbis iste delectatus, ita respondit: Tu verò probè, nec facto so[illegible] sed etiam ratione apud*

ne apud me inisti gratiam : ad cœnamque te vocatum volo. Hæc magni faciens piscator domum abijt. Piscem ministri rescindentes, offendunt in ejus alvo sigillum Polycratis. Quod ubi viderunt, sumseruntque, ad Polycratem lætabundi quàm celerrimè pertulelerunt : eoque illi reddito, referebant, quo pacto fuisset inventum. De eodem Plinius libro XXXVII. capite I. *His initiis cœpit autoritas, in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio severo insularum ac litorum tyranno felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiam ipse, satis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret : planèque ab invidia ejus abundè se redimi putaret, si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, provectus navigio in altum, annulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus, escæ vice raptum, ut faceret ostentum, in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat : ostenduntq; Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam & novissimũ prope locum tot prælatis obtinentẽ.* Et Tzetzes Chilia. VII. hist. CXXI.

ὁ Πο-

ὁ Πολυκράτης τοιγαροῦν δεινῶς ἐπτοημένος
ὃν ἦχε πολυτίμητον δακτύλιον σμαράγδου,
ὃν τεχνικῶς ἐσφράγισεν ὁ δακτυλιογλύφος
Θεόδωρος ὁ Σάμιος υἱὸς τοῦ Τηλεκλέους
Ἐμβὰς εἰς σκάφος, ἔρριψεν εἰς μέσον τοῦ πελάγους.

Videtur huc allusisse Nero, qui *vt consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cavendū sibi audivit, quasi eo demum obiturus, ac nihil conjectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò senectam, sed etiam perpetuam singularemq; concepit felicitatem, vt amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitaverit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos esse*, teste Sveton. in Nerone. c. XL.

Quomodo Edouardo III. Anglorum Regi annulus, quem pauperi olim Eleemosynæ loco obtulerat, redditus mortis omen fecerit cap. XXI. dictum est.

Arnolphum quoque Lotharingiæ principem ex annulo, quem in Mosellam fl. abjecerat, in piscis ventre aliquantò pòst invento, de impetrata à Deo peccatorum venia ominatum esse, autor est Petrus Damianus Epist. v. cap. x. tomo III. Bibliothecæ S. Patrum: *Hic Arnulphus, Pipini pa-*

ter

ter & Karolomagni Regum avus fuit. Cumq; divini Spiritus ardore succensus, uxoris affectus filiorumque postponeret, ac mundanæ gloriæ pompas, glorifica Christi paupertate mutaret, ad eremum properans, contigit ut per fluvium, qui Mosella dicitur, transitum viator haberet. Sed cum jam medium fortè superinjecti pontis attingeret, ubi torrentis alveus profundior decurrebat, illic annulum suum sub hac fœderis conditione projecit: Cum ergo, inquit, *annulum hunc recepero de spumosis fluctibus erutum, tunc me procul dubio confidam omnium peccatorum meorum nexibus absolutum. Moxque eremum petiyt, ubi non paruo tempore, sibi ac mundo mortuus vixit. Interea defuncto, qui tunc fuerat, Metensis Ecclesiæ Antistite, B. Arnulphum ad curam pastoralis regiminis dispensatio divina provexit. Dumque esu carnium, prout in eremo assueverat, in Ecclesia nihilominus abstineret, piscis aliquando sibi delatus est in xenium: Quem coquus exventrans* (Lege *exenterans*) *in illis ejus annulum reperit, eumque mox Domino*

suo

ſuo lætabundus offerre curavit. Quem beatus Epiſcopus vt aſpexit, illico recognovit, & non tam metalli miratus eſt venam, quàm quia propitiatione divina reatus ſui conſequutus eſt veniam. &cetra. Fulgoſus libro VI. capite IX. Non diſſimilis hiſtoria, quanquam in re diſſimili, extat apud Willielmum Malmesburienſem libro IV. de Geſtis Pontificum Anglorum cap. de Monaſteriis, ubi narrat Egwinum Wigornienſem Præſulem *peccatorum juvenilium quondam conſcium, pedes compedibus irretiiſſe, clavibus compedum in amnem jactatis palàm dixiſſe, tunc ſe demùm de peccatis ſecurum futurum, cum compedes vel divinitus, vel ipſis reſerarentur clavibus; ita Romam profectum proſperèq; reverſum. Iamverò in illo mari, quo à Gallico continenti in Angliam tranſmittitur, cum navigaret, immanem piſcem ſaltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingreſſum, certatimque annitentibus nautis retentum. In ejus exenterati jecore clavem repertam, ſeræque compedum appoſitam, Sancto ſoluto ſecuritatis plurimum donaſſe.*

De

De Florentio ſartore Hipponenſi homine religioſo & paupere, qui piſcem grandem in littore palpitantem apprehendit, quem trecentis follibus vendiderit, & in cujus ventriculo coquus aureum annulum invenerit, audiamus Auguſtinum libro XXII. de Ciuit. Dei capite VIII. *Erat quidam ſenex Florentius Hipponenſis noſter, homo religioſus & pauper, qui ſartoris ſe arte paſcebat, caſulam perdiderat & unde ſibi emeret non habebat. Ad viginti martyres, quorum memoria apud nos eſt celeberrima, clara voce ut veſtiretur oravit. Adierunt ad eum adoleſcentes, qui fortè aderant irriſores, eumq́; deſcendentē exagitantes proſequebantur, quaſi à martyribus quinquagenos folles, unde veſtimentum emeret, petiviſſet. At ille tacitus ambulans ejectum grandem piſcem palpitantem vidit in littore, eumq́; illis faventibus atque juvantibus apprehendit, & cuidam coquo Carchoſo nomine, benè Chriſtiano ad coquinam conditoriam, indicans quid geſtum ſit, trecentis follibus vendidit, lanam comparare inde diſponens, ut uxor ejus quo modo poſſet ei, quo indueretur, efficeret. Sed coquus conſcindens piſcem, annulum aureum*

in ejus ventriculo invenit, moxq; miseratione flexus & religione perterritus homini eum reddidit, dicens, Ecce quomodo viginti martyres te vestiverunt.

Annuli cingulo alligati & sine ipsius annuli vel cinguli fractura in terrã prolapsi meminit idem Augustinus eodem capite, cujus verba hæc sunt: *A quodam Iudæo dicit (Petronia) sibi fuisse persuasum, ut annulum capillatio cingulo insereret, quo sub omni veste ad nuda corporis cingeretur: qui annulus haberet sub gemma lapidem in renibus inventũ bovis. Hoc alligata quasi remedio ad Sancti martyris limina veniebat. Sed profecta à Carthagine cum in confinio fluminis Bragadæ in sua possessione mansisset, surgens ut iter perageret, ante pedes suos illum jacentem annulum vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentavit. Quam cum omnino suis nodis firmissimis, sicut fuerat, comperisset astrictam, crepuisse atque exiliisse annulum suspicata est: qui etiam ipse cum integerrimus fuisset inventus, futuræ salutis quodammodo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumsit, atque illud vinculum soluens, simul cum eodem annulo projecit in flumen.* Et statim addit idem Augustinus: *Non credunt hoc, qui*

qui etiam Dominum Iesum per integra virginalia matris enixum & ad discipulos ostiis clausis ingressum fuisse non credunt.

Dum in his sum, non prætereundum est, quod de probatione per annulum candentem refert Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum c. XIII. *Retulit alius vir fidelis, spectasse se Christianum cum hæretico pro fide nostra certantem: altercantibusque diu de divinis scripturis, cum flecti non posset hæreticus, ut agnosceret veritatem, ait; Si nostræ religionis, si scripturarum testimonia te ad credendum minimè movent, vel virtutem individuæ Trinitatis miraculis experire. Est digito meo annulus aureus: ego eum in ignem jacio, tu candentem collige: Projectumq; inter prunas annulum ita igniri permisit, ut eis similis cerneretur. Conversusque ad hæreticum ait: Si vera est persecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait vir: Immensa Trinitas Deus, si aliquid indignum te credo, ostende. Certè si recta est fides mea, nihil prævalebunt hæc incendia sæva: & ablatum ab igne annulum diutissimè palma sustinuit, & nihil est nocitus: sed magis, confuso hæretico, catholicos reliquos fervore suæ fidei roboravit.*

CAPUT XXIV.

Proverbia ab annulis sumpta. Per annulum trahi. Annulum ne gestato. *Ratio annuli angusti è digito detrahendi ex Aëtio.*

NUnc adagia quædam ab annulis sumpta, vel dicta adagiis non dissimilia videbimus. Apud Aristophanem in Pluto Actu IV. Scena IV. Anus conquerens se ab adolescente derelictam, atque ideo se mœrore exhaustam indicare volens:

> Διὰ δακτυλίου, inquit, μὲν οὖν ἔμεγ' ἂν διελκύσειας.
>
> *Itaq; profectò per annulum me traxeris.*

Quid autem sit *per annulum trahi*, docet nos Zenobius, qui Centuria III. Adagio XVIII. διὰ δακτυλίου δεῖ σε ἑλκυσθῆναι dictum putat in eos, qui morbo aut dolore tenues redditi sunt, ἐπὶ τῶν διὰ νόσον ἢ λύπην λεπτῶν καὶ ἰσχνῶν γενομένων. Vide & Diogenianum Cent. IV. Proverb. XXX. & Svidam Centur. V. Proverb. XLV. Durat hodieq; proverbium de virginibus gracili corpore, quæ, ut in Eunucho Chærea ait, *curatura junceæ sunt, & vincto corpore, ut graciles fiant*. Allusit huc Martialis lib. XI. Epigram-

mate

mate CI. quod clarissimus Scriverius quoque notavit:

Habere amicam nolo Flacce subtilem,
Cujus lacertos annuli mei cingant.

Quomodo apud Quintilianum libro VI. capite IV. Publius Blessus Junium hominem nigrum & macrum & pandum *fibulam ferream* dixit. Hic quoq; mihi in mentem venit, quod de ovis scribit Plinius libro X. capite LX. *Ova aceto macerata in tantum molliuntur, ut per annulos transeant.*

Est etiam inter Pythagoræ symbola: Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν θεῶν, *Annulum ne gestato, neque Deorum imagines illis insculpito*: de cujus Symboli postrema parte suprà dictum est: prior quid sibi velit, audiamus ex Jamblicho: τὸ δὲ δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως τῷ Πυθαγορικῷ ἀρέσκοντι ἐλάβομεν εἰς τὴν παράκλησιν οὕτως, ἐπεὶ δεσμοῦ τρόπῳ περίκειται τοῖς φοροῦσιν ὁ δακτύλιος, ἴδιον ἔχων τὸ μὴ ἄγχειν, μηδὲ κακοῦχεῖν, ἀλλὰ πῶς ἁρμόζειν καὶ προσφυῶς ἔχειν. δεσμὸς δὲ τοιοῦτός τις καὶ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ὑπάρχει. τὸ οὖν, Δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως φιλοσόφει ὡς ἀληθῶς, καὶ χώριζε τοῦ περικειμένου δεσμοῦ τὴν ψυχήν. μελέτη γὰρ θανάτου καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἡ φιλοσοφία

τὴν ἄρα πυθαγορικὴν μέτεισι σπουδὴ μεγάλη, τὴν ἀφιστᾶσαν ἑαυτὴν διὰ τοῦ νοῦ ἀπὸ σωματικῶν πάντων, καὶ περὶ τὰ νοητὰ καὶ ἄυλα διὰ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων καταγιγνομένην. ἀλλὰ καὶ ἀπόλυε σαυτοῦ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀνθυλκὰ καὶ κωλυσίεργα τοῦ φιλοσοφεῖν σκερηὸς ἀσχολήματα, προφάσει ὑπερβαλλούσας, καὶ πληθώρας ἀκαίρους, δεσμοῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσοκομίας καὶ ἀσχολίας ἀδιαλείπτως ἐμποιούσας. Philippus Beroaldus intelligit hoc ſymbolon de *non geſtando annulo anguſto*, & eo ſignificari ait, vitæ libertatem colendam eſſe & nullo ſervitatis vinculo alligandam. Galatinus libro II. Cabalæ de mœrore interpretatur, & Pythagoram hoc ſymbolo, *Arctum annulum ne geſtato*, excluſiſſe putat cunctum animi dolorem, niſi ſuper admiſſo peccato.

Sed quia hîc annuli anguſti facta eſt mētio, non poſſum, quin hîc Aëtii locum afferam de ratione extrahendi anguſtiorem annulum è digito, ſi fortè is ut fieri ſolet, intumuerit. Ita autem Aëtius ſermone ſecundo Tetrabibli quartæ c. LXXXI. *Annuli aliquando digitis impinguntnr, quum circulus ipſorum anguſtior violenter illorum partibus craſſioribus fuerit adactus: atque hoc tum maximè*

ximè contingit, cum homo cibo ac potu distentus, prona ac pendula manu sopitus decubuerit. Ita enim manuum extremitates longè magis intumescunt, quàm si erigantur. Aqua igitur, & oleo aut malvæ decocto manus longè perfundatur: nam parca profusio tumorem magis auget. Deinde annulus leviter versatus detrahatur. Quod si perfusio nihil effecerit, filum crassius contortum accipito, & alterum ejus caput sub annulum ponito & reliquum totum digito laxè circumligato, & postea caput fili annulo suppositum sursum trahito: filo enim attracto, annulus deorsum procedet. Quod si neque successerit, specilli partem latiorem sub annulum submittito, & annulum utrinque prope sigillum per spatham incidito, & filo lineo utrinq; circumdato, annulum attrahito, & consequenter lanam vino & oleo imbutam mitigandi causa adhibeto.

Non multum etiam à proverbio abludit illud mimici scurræ: *In uno annulo bonos principes posse perscribi atque depingi*: quod extat apud Flavium Vopiscum in vita D. Aureliani: *Vides quæso quàm pauci sint principes boni, ut benè dictum sit à quo-*

dam mimico scurra Claudij hujus temporibus: In uno annulo bonos principes posse perscribi atque depingi.

CAPUT XXV.

Annuli usum interdum noxium fuisse, aliquot exemplis probatur.

Reliquum est, ut Annulorum gestationem quoque multis sæpe exitio fuisse ostendamus. Aruntius cum filiam Medullinam ebrius in tenebris violasset, ex annulo, quem digito eius detraxerat, agnitus & ab eadem interfectus est. Plutarchus in Parallelis: Τῶν Διονυσίων ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀγομένων, Ἀρούντιος ἐκ γενετῆς ὑδροπότης ἐξουθένιζε τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν. ὁ δὲ μέθην ἐνέβαλε καὶ ἐβιάσατο τὴν θυγατέρα Μεδουλλίναν. ἡ δὲ ἐκ δακτυλίου γνοῦσα τὸ γένος, καὶ πρεσβύτερα τῆς ἡλικίας φρονήσασα, μεθύσασα τὸν πατέρα καὶ στεφανώσασα, ἤγαγεν ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ἀστραπῆς καὶ δακρύσασα ἀνεῖλε τὸν ἐπίβουλον τῆς παρθενίας, ὡς Ἀριστείδης ἐν τρίτῃ Ἰταλικῶν. hoc est. *Romæ cum celebrarentur Liberalia, Aruntius, qui ab ortu suo fuerat abstemius, vim Liberi patris despicatui habuit. A quo in ebrietatem conje-*

conjectus, filiæ suæ Medullinæ virginitatem per vim eripuit. Ea ex annulo violatorem agnoscens, majus ætate sua meditata facinus, patrem inebriavit ac coronavit, adductumque ad aram Fulminis illachrumans interfecit eum, qui suæ virginitati insidias struxerat. Aristides in libro III. Italicorum. Paulus Prætorius quoque matulam poscens ea manu, qua annulum, cui imago Tiberii Cæsaris insculpta erat, in vitæ discrimen incidisset, nisi servus ipsi ebrio annulum detraxisset, teste Seneca libro III. de Benefic. capite XXVI. cujus verba suprà adduximus. Sic Richardum Angliæ Regem, cum induciis in triennium cum Saladino pactis, anno Christi millesimo centesimo nonagesimo tertio ex Palæstina in Europam trajiciens per Leopoldi Austriæ Ducis (Sigonius libro XV. de Regno Italiæ Humoldum vocat) iter faceret, & in quodam diversorio non procul ab urbe Vienna, ne agnosceretur, ipsemet sua manu carnes assaret, annulo regali, quem digito gestabat, agnitum & & à Leopoldo Duce, quem in Palæstina

injuria affecerat, captum ac in custodiam traditum esse, memorant historici. Vide Naucleri Chronographiam Generatione XL. Conradinum quoque Sueviæ Ducem ultimum & Fridericum Austrium legimus, cum à Carolo Andegavensi victi per ignotam Italiam trepidi & agasonum habitu se occultassent, & jam Asturam venissent, conscensa jam navi Pisas navigaturi sociam & fidam urbem, ex annulo pretiosissimo esse agnitos, quem alter à digito detraxerat, sive pignus naviculario sive pretio ab eo permutandum. Cum verò artifex miratus tam pretiosum annulum á sordido homine deferri, & suspicans, unde habeat, quæreret, isque candidè, à duobus ingenii vultus & sanguinis, sed habitu & veste squallida: neque ultrà se scire affirmaret, Dynasta urbis, ad quem res delata erat, ex eventu prœlii & fama tale quid suspicatus, navem instrui & adolescentes retrahi & ad se duci jussit, eosque agnitos, Carolo tradidit: qui illos Neapolim abductos cum æterno stirpis Andegavensis dedecore, more

more plusquam barbaro, publicè per carnificem capitis supplicio, cujus ipse in alta quadam turre occultus spectator fuit, afficiendos curavit. Factum id anno Domini millesimo ducentesimo VII. vel, ut alii VIII. Vide Nauclerum Generatione XLIII. Ad eundem modum etiam Unguentorum odorem, ut id obiter moneam, multis exitio fuisse legimus. C. Plotium L. Planci bis Consulis Censorisque fratrem proscriptum à Triumviris in Salernitana latebra unguenti odore proditum tradit Plinius libro XIII. capite III. Valerius Maximus libro VI. capite VIII. Muleasses quoque Rex Tunetunus cum in prœlio vulneratus inter turbam terga vertentium profugeret, nulla alia re magis eum hostibus prodente quàm unguentorum odore, agnitus captusque est, teste Jovio libro XLIV.

Ut autem isti gestatione annuli perniciem sibi accersiverunt: ita Ismenias Thebanorum legatus ejus operâ callidè fucum fecit Persarum oculis, ut Artaxerxem, ad quem missus erat, speciè tenus,

salva

salva libertate, adoraret. Cum enim Regis adeundi & alloquendi facultas aliter non daretur, quàm si eum veneraretur, Ismenias, ut demisso hoc & humili salutationis munere ficte & simulate defungens, Persas ludificaretur, statim atque in conspectum Regis venit, annulum sensim digito detractum, clàm & nemine animadvertente, ad pedes abjecit: quem mox jacentem sustulit: eoq; corporis gestu quasi venerabundus procubuisset, visus est patrio Persarum mori institutoq; paruisse: cum revera nihil se indignum aut præter civium moré admisisset. De qua re fusiùs Ælian⁹ l.1. Var. historiæ c.xxi. cujus verbis caput hoc finiam: Ἰσμηνίαν τοῦ Θηβαίου σοφὸν ἅμα καὶ ἑλληνικὸν οὐκ ἂν ἀποκρυψαίμην ἔργον. πρεσβεύων ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς βασιλέα τῶν περσῶν, ἀφίκετο μὲν, ἐβούλετο δὲ αὐτὸς ὑπὲρ ὧν ἧκεν, ἐντυχεῖν τῷ πέρσῃ. ἔφατο οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ χιλίαρχος, ὁ δὲ τὰς ἀγγελίας εἰσκομίζων τῷ βασιλεῖ. καὶ τοὺς δεομένους εἰσάγων. Ἀλλ' ὦ ξένε θηβαῖε, ἔλεγε δὲ ταῦτα παίζων δι' ἑρμηνέως, Τιθραύστης δὲ ἦν ὄνομα τῷ χιλιάρχῳ: νόμος ἐστὶ ἐπιχώριος πέρσαις, τὸν εἰς ὀφθαλμοὺς ἐλθόντα τοῦ βασιλέως, μὴ πρότερον λόγου μεταλαγχάνειν, πρὶν ἢ προσκυνῆσαι αὐτόν. εἰ τοίνυν αὐτὸς διὰ σαυτοῦ συγγενέσθαι θέλεις αὐτῷ,

αὐτῷ, ὥρα σοι τὰ ἐκ τοῦ νόμου δρᾷν. εἰ δὲ μή, τὸ αὐτὸ σοι τοῦτο καὶ δι' ἡμῶν ἀνυσθήσεται, καὶ μὴ προσκυνήσαντι. Ὁ τοίνυν Ἰσμηνίας Ἄγε με εἶπε. καὶ προσελθὼν, καὶ ἐμφανὴς τῷ βασιλεῖ γενόμενος, περιελόμενος τὸν δακτύλιον, ἔρριψεν ἀδήλως παρὰ τοὺς πόδας, ὃν ἔτυχε φορῶν, καὶ ταχέως ἐπικύψας, ὡς δὴ προσκυνῶν πάλιν ἀνείλετο αὐτὸν, καὶ δόξαν μὲν ἀπέστειλε τῷ Πέρσῃ προσκυνήσεως. οὐ μὴν ἔδρασεν οὐδὲν τῶν ἐν τοῖς Ἕλλησιν αἰσχύνην φερόντων. πάντα οὖν ὅσα ἠβουλήθη κατεπράξατο, οὐδὲ ἠτύχησέ τι ἐκ τοῦ Πέρσου. hoc est. *Ismenij Thebani sapientissimum & planè Græcum factum silentio præterire nullo modo possum. Is patriæ causa legatione ad Regem Persarum suscepta, venit & voluit ipse de suo negotio regem convenire. Tribunus itaque militum, cujus officium erat res nunciatas ad regem deferre & admittendos ad eum introducere: Verùm, ô Thebane hospes, dicebat, (hæc autem joco loquebatur per interpretem. Nomen erat tribuno Titraustes) lex est apud Persas recepta, ut is, qui in conspectum regis venit, non antè sermonem cum eo conferat, quàm eum adoraverit. Quod si igitur vis ipse eum adire, necesse est, ut quod lex jubet, peragas. Sin minus, idem tibi etiam per nos præstabitur, quamvis tu non adoraveris. Ismenias verò, Deduc me,*

ait.

ait. Cum autem accessisset, & in faciem regis ventum esset, annulum quem gestabat, è digito detractum, clàm abjecit ad pedes, confestimq́ procumbens tanquam adoraret, sustulit eum iterum & opinionem quidem adorationis Persarum regi præstitit: nihil tamen commisit, quod ignominiosum aut indecorum foret Græcis. Quicquid igitur petiit impetravit, neque quicquam à Persa ei denegatum est.

Atque hæc sunt, quæ de Annulis observata nobis sunt in tumultuaria Autorum lectione, quorum loca ideo plenius adduximus, ut quærendi laborem Lectori festinanti demeremus. Plura istis & meliora fortè addet alius: Nos scriptionis hujus metam attigisse nobis videbimur, si alios excitaverimus ad ea investiganda, quæ diligentiam nostram fugerunt.

PRÆTERMISSA.

Pag.165. post verba : *Suetonius cap.30.* adde.

Ceterùm Arcula sive capsula, in quam recondebantur annuli, dicebatur Dactyliotheca, quam Martialis libro XIV. Epigram. CXXIII. ita describit:

Sæpe gravis digitis elabitur annulus unctis,
Tuta mea fiet sed tua gemma fide.

Ulpianus libro XXIV. ad Sabinum L. LII. §. VIII. D. De Legatis III. *Quod in bibliotheca tractavimus, idem Pomponius libro* VI. *ex Sabino in Dactyliotheca legata tractat, & ait, annulos quoq; contineri, non solum thecam, quæ annulorum causa parata sit. Hoc autem ex eo conjectat, quòd ita proponitur quis legasse, Dactyliothecam meam & si quos prætera annulos habeo.* Facit hujus quoq; mentionem Paulus L. LIII. D. eodem : *Argento legato constat arculas ad legatarium non pertinere. Item annulis legatis dactyliothecæ non cedunt.* Item Celsus L. LXVII. D. De Furtis : *Nec refert, in digito habeat annulum, an dactyliothecam.* &cet. Erat autem Dactyliotheca plerumq; ex ebore. Juvenalis Satyra XIII.

Sardonichus loculis qui custoditur eburnis.

Hanc

Hanc primus Romæ habuit Scaurus. Plinius libro XXXVII. capite I. *Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine Dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ privignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompejus Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejusdem ætatis autores confirmant, multùm prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactyliothecas in Veneris Genitricis consecravit, Marcellus Octavia genitus in Palatinæ Apollinis æde unam.*

Pag. 168. post vocem, *teneri*, Adde:

Sic Xanthi & adolescentis de mari ebibendo certantium sponsionem annuli depositione confirmatam, de qua postea apud *συνθηκοφύλακα pactionis præfectum seu sequestrum* disceptarint, legimus apud Maximum Planudem in vita Æsopi. Ad ritum hunc dandi annulos pignoris loco videtur allusisse Prudentius περὶ στεφανῶν hymno I. in honorem Martyrum Emetherii & Cheledonij Calagurritanorum, quorum capitibus à lictore amputatis, unius annulum & orarium (*intellige sudarium*)

rium)alterius nube susceptum & in cœlos evectum esse cum indicare vellet, ita canit.

Illius fidem figurans nube fertur annulus,
Hic sui dat pignus oris], ut ferunt, orarium
Quæ superno rapta flatu lucis intrant intimum.

Pag. 179. post vocem, *Commentar.* Adde,

Plerosque omnes usus annulorum quos hactenus recensuimus, Petrus Chrysologus accommodat annulo, quem pater Filio prodigo apud Lucam Evangelistam donavit. Sic enim ille Sermone v. ad hæc verba Evangelij: *Posuit annulum in manu ejus*, subdit: *Annulum, honoris titulum, libertatis insigne, pignus spiritus, signaculum fidei, arram cœlestium nuptiarum.* Quem locum mihi per literas indicavit Cl. V. Dn. Radulphus Fornerius Academiæ Aurelianensis Antecessor, bene de literis meritus, cujus ut consuetudo ante ipsos duos & viginti annos gratissima mihi fuit, ita ejus memoriam etiam nunc religiosè colo. Eundem verò annulum de fidei signaculo interpretatur B. Ambrosius in capite xv. Lucæ, ubi de Filio prodigo: *Annulum quid est aliud nisi sinceræ fidei signaculum & expreßio voluntatis?*

Pag. 222. post vocem, *plenum*, Adde,

Habuit idem Eucrates quoque annulum sacrum, in cujus sigillo Apollinis Pythij imago fuit sculpta, cujus beneficio res occultas cognoscebat: Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν καὶ δακτύλιόν τινα ἱερὸν ἔχω Ἀπόλλωνος τοῦ πυθίου εἰκόνα ἐκτυπούσης τῆς σφραγῖδος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων φθέγγεται πρὸς ἐμὲ, οὐ λέγω. hoc est. *At ego quòd annulum quandam sacrum habeo Pythij Apollinis imaginem exprimente sigillo, quodque hic Apollo mecum loquitur, non dico.*

Pag. 254. post verba, *in Nerone capite* XI. Adde.

Ex annulo sigilli publici, quem aquila in maxima Samiorum celebritate raptum in servi cujusdam sinum demisit, Æsopus Samijs prædixit, illos à rege aliquo in servitutem redactum iri, ut narrat Maximus Planudes in vita Æsopi. Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους συνέπεσέ τι τοιοῦτον ἐν Σάμῳ. πανδήμου ἑορτῆς ἀγομένης αἴφνης ἀετὸς καταπτὰς καὶ τὸν δημόσιον ἁρπάσας δακτύλιον, εἰς δούλου κόλπον ἀφῆκεν. hoc est. *Ea tempestate hujusmodi res Sami contingit: Quum publicè festum celebraretur, repentè aquila devolans & publicum rapiens annulum, in servi sinum demisit.* Et paulò pòst. Æsopus libertatem consequutus

quutus prodigiom hoc ita interpretatur: Ἄνδρες Σάμιοι, ὁ μὲν ἀετὸς, ὡς ἴστε, βασιλεὺς τῶν ὀρνίθων ἐστίν. ὅτι δὲ τὸ στρατηγικὸν δακτύλιον τοῦτο ἁρπάσας ἀφῆκεν εἰς δούλου κόλπον, τοῦτο σημειῶσαι βούλεται, ὅτι τῶν νυνὶ βασιλέων τις βούλεται ὑμῶν τὴν ἐλευθερίαν δουλῶσαι, καὶ τοὺς κυρίους νόμους ἀκύρους δεῖξαι. h. est. *Viri Samij, aquila, vt scitis, regina avium est. quoniam autem imperatorium annulum hæc raptum demisit in sinum servi, hoc significare vult, quendam ex iis, qui nunc sunt, regem velle vestram libertatem in servitutem redigere atq; sancitas leges irritas facere.*

Erunt fortè & alia quæ nobis memoria jam non suggerit; ea in aliam editionem reservabimus.

INDEX SCRIPTORUM VETERUM, ET RECENTIORUM qui in hoc libello de Annulis laudantur & illustrantur.

A.

B.

Iustus

INDEX RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

quæ in hoc Libro *de Annulis* continentur.

 Ale-

An-

Annu-

Effi-

Manu-

Veta

FINIS.

